

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

VESTNIK

4
2021

TEMA MESECA

Velike zveri

Z NAMI NA POT

**Razgledniki
nad Benečijo**

3,90 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

PLANINSKI ZABAVNIK

Delovni zvezek o gorah z nalogami za zabavo, ustvarjanje, učenje in vzgojo. Planinski zabavnik je točno to, kar pove njegovo ime – je zabaven in govori o planinstvu. Namenjen je otrokom od 4. do 9. leta in jih z igro, ustvarjalnostjo in miselnimi izzivi prijazno uvaja v planinski svet. Planinski zabavnik lahko otroci uporabljajo skupaj s *Cici dnevnikom* in *Dnevnikom Mladi planinec, mlada planinka*, rešujejo pa ga lahko tudi brez tega – doma, v vrtcu, šoli, v avtomobilu, planinski koči, na taboru ali celo na izletu.

210 x 297 mm, 52 strani, šivano 2 x z žico

CENA: V času od 15. 4. 2021 do 15. 5. 2021 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 4,95 €* (redna cena: 9,90 €*).

**DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.*

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI

PLANINSKA ŠOLA

Planinska šola – učbenik za osnovno, varno in doživeto gibanje v gorah, je dopolnjena z novimi spoznanji in praksami, ki bodo koristile prav vsakemu obiskovalcu vzpetega sveta. Gre že za četrto dopolnjeno izdajo. Planinska šola obravnava vse, kar mora vsestranski planinec poznati, začevši s poznavanjem zgodovine planinstva in alpinizma ter planinske organizacije. Poleg tehničnih znanj (gibanje, poznavanje opreme, prva pomoč ...), so predstavljena tudi bolj teoretična področja, ki so še kako pomembna za kakovostno pripravo in izvedbo ture, izleta ali pohoda, ne glede na starost in kondicijsko pripravo.

148 x 210 mm; 368 strani, broširano, šivano

cena: 19,90 €

INFORMACIJE · NAKUP · NAROČILA

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 121. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinhub

ZUNANJI SODELAVCI:

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

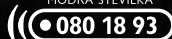
NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

Transakcijski račun PZS:
IBAN: SI56 6100 0001 6522 551
SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Medvedka z mladičem Foto Dan Briški

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Neprecenljiva vrednost

Tokrat se posvečamo velikim zverem v Sloveniji. Te živali so veličastne in javno mnenje je naklonjeno njihovi ohranitvi. V ozadju pa tiči še nekaj pomembnejšega, kdo bi rekel globoka država, mi pa bomo to poimenovali globoki gozd.

V gozdu je poleti hladno. Redki so kraji v Sloveniji, da popoldne po službi ne bi mogli v blagodejno gozdno senco. Gozdovi čistijo in zadržujejo vodo, jo bogatijo z mineralnimi snovmi in jo pretvarjajo v pitno. V gozd gremo lahko nabirat gobe, borovnice, maline. V gozd se gremo odpočit, poslušat ptice, objet drevo, meditirat. Gozd umiri duha in utiša stalnega načrtovalca v naši glavi, ki razglablja o tem, "kaj bi mi morali storiti" oziroma "kaj bomo storili v naslednji minuti". Če v gozd pripeljemo majhnega otroka, sitnost kmalu izgine, saj malček lahko pleza po drevesih in raziskuje.

V tiste dele gozda, ki jih ljudje pogosto obiskujemo, zaide le del gozdnih živali. Tja pridejo iz globljih predelov, kjer se dogaja *resnično* gozdno življenje – tam se odvijajo bitke na življenje in smrt, tam se kopljejo brlogi in kotijo mladiči, ponoči se označujejo teritoriji. Ti deli morajo ostati osamljeni, da imajo gozdni prebivalci tam absoluten mir pred ljudmi in si sami krojijo svoje odnose. Tja se lahko vedno umaknejo in od tam spet pridejo; morda prav pred naše oči ali fotoaparati stopi srna, lisica ali jež.

Zavedanje, da v gozdni globočini živijo tudi volkovi, medvedi in risi, je fascinirano, gozdu dodaja novo vrednost – občutek je drugačen, če vemo, da so (lahko) tam. Ko varujemo velike zveri, varujemo njihovo življenjsko okolje, celoten gozdni ekosistem. Če v gozdu lahko živijo velike zveri, pomeni, da tam živijo tudi srnjad in jelenjad, manjše zveri, na primer kuna in lisica, manjši sesalci, ptice, kače, cel nabor različnih žuželk, močerad in žabe, množica vrst v gozdnih tleh – vse prepletene v prehranski splet in druge zapletene odnose. To pomeni, da tam rastejo in propadajo vse mogoče vrste dreves, zeli, mahov in gob, ki ponujajo hrano, zatočišča in skrivališča. To pomeni, da tam ne potekajo intenzivne človekove dejavnosti.

Seveda so predvsem za živinorejce zveri lahko tudi moteče in to predvsem tam, kjer jih dolgo ni bilo, a so se ponovno pojavile. Konflikte se da preprečiti, prilagoditi človekovo dejavnost in bivanje. Če je naša usmeritev, da želimo ohraniti gozdove in velike zveri, jasna, moramo lokalnemu prebivalstvu nuditi polno podporo za tako sobivanje.

Čas je za korak naprej, nujnost ohranjanja biodiverzitete, predvsem v današnjem stanju planeta in njegovega podnebja, daleč presega prepire med živinorejci in naravovarstveniki.

Nekaterim se zdi, da je vse prednosti in dobrine gozda za človeško vrsto najbolje prikazati v ceni, v denarju. Torej, koliko gospodarske škode tvegamo zaradi večjega števila poplav, suš, večje vročine, če na gozd pozabimo. Vendar

je to nevarno početje, ker se vsega ne da povedati v denarju – gozd je preprosto neprecenljiv.

Hvala vsem raziskovalcem, ki so napisali prispevke o naših velikih zvereh. Niso samo raziskovalci, ki odstirajo skrivnosti življenja teh veličastnih živali, so tudi iskalci kompromisov in možnosti za sobivanje teh živali v bližini človeka. Širijo zavest o pomenu ohranjanja neokrnjene narave, sodelujejo z lovci in lokalnimi prebivalci, veliko tudi z otroki, ter dokazujejo, da se da, z voljo se da.

“Zaščita narave je naša moralna odgovornost. Izguba narave poveča našo ranljivost za pandemije, pospešuje podnebne spremembe in ogroža našo prehransko varnost,” je ob Pobudi Ura Zemlje, ko svet vsako leto za eno uro ugasne luči na raznih znamenitostih, povedal generalni direktor Svetovnega sklada za okolje (WWF) Marco Lambertini.

Moja misel pa je sledeča – odločitve o ohranjanju naravnega okolja za nas in prihodnje rodove ter o poseganju vanj so daleč preveč pomembne, da bi o njih odločala politika. Pa naj gre za gozdove, reke ali močvirja. O tem mora odločati stroka, ki sledi najnovejšim dognanjem in ni odvisna od političnih interesov. Velik del stroke je zaposlen v državnih zavodih in agencijah, kjer politika (lahko) neusmiljeno kadruje, postavlja smernice in izvaja pritiske, posredno pogojuje financiranje – skratka ne pusti delati strokovno. Ta vpliv je škodljiv prav za vse.

Tina Leskošek

UVODNIK

1 **Neprecenljiva vrednost**

Tina Leskošek

VELIKE ZVERI

4 **Živeti z medvedi v Alpah**

Jernej Javornik s sodelavci

VELIKE ZVERI

8 **Simbol ohranjene narave in povzročitelj konfliktov**

Matej Bartol in Maja Sever s sodelavci

VELIKE ZVERI

12 **Novi risi v Sloveniji**

Lan Hočevar

INTERJUJ

16 **Silvo Karo**

Mire Steinbuch

SPOMINI NA ODPRAVO

21 **Priložnost videti delček sveta**

Mitja Jesenovec

DOŽIVETJA

26 **Pozimi čez Trnovski gozd**

Anka Rudolf

POTEPANJA

30 **Najbolj sugestivno območje v Karniji**

Olga Kolenc

Z NAMI NA POT

34 **S kolesom na razglednike**

Andrej Bandelj

BIVAKIRANJE

43 **Hotel z nešteto zvezdicami**

Tomaž Jakofčič

BIVAKIRANJE

47 **Od otroških do družinskih**

Grega Kofler

ZGODOVINA PLEZANJA

50 Dolomitske legende

Jurij Ravnik

GORSKO REŠEVANJE

54 Nesreče v gorah v letu 2020

Jani Bele

DOGODIVŠČINA

56 Demenca

Bogdan Biščak

DOŽIVETJE

58 Nadležni obiskovalci

Franci Horvat

KOLUMNA

60 "Človek, ki ne ve, kam gre, se ne more izgubiti."

Klemen Gričar

LJUDSKO IZROČILO

62 Pripovedke s koroških in kamniških gora

Zbrala in priredila
Dušica Kunaver

SPOMIN

64 Na krilih svobode

Nuša Maver

66 Maja Lobnik

AO TAM

RAZMIŠLJANJE

68 Kresničke v navidezni samoti

Luka Virag

U SPOMIN

70 Adi Vidmajer

Magda Šalamon

PLANINSKA ZALOŽBA

71 Na voljo je nov spletni iskalnik

Dušan Škodič

74 NOVICE IZ VERTIKALE

77 ŠPORTNOPLEZALNE NOVICE

78 LITERATURA

78 PLANINSKA ORGANIZACIJA

80 U SPOMIN

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI**

**PD CELJE MATICA JE V DOBRIH DVEH LETIH OSTALO BREZ
KOCBEKOVEGA DOMA NA KOROŠICI IN FRISCHAUFOVEGA DOMA
NA OKREŠLJU, DVEH PLANINSKIH DOMOV
NA TRASI SLOVENSKE PLANINSKE POTI.**

**SVOJ DAR ZA NOVI FRISCHAUFOV DOM
LAHKO NAKAŽETE NA RAČUN**

**ABANKA CELJE,
TRR: 0510 0801 6743 162.**

DRUŠTVO SE ZAHVALJUJE ZA VAŠ PRISPEVEK.

**POŠLJITE SPOROČILO
SMS S KLJUČNO BESEDO GR55
NA ŠTEVILKO 1919 IN PRISPEVALI
BOSTE 5 € ZA GRADNJO NOVIH
PROSTOROV DGRS KAMNIK.**

Živeti z medvedmi v Alpah

Počasno vračanje rjavega
medveda v alpski prostor

Rjavi medved
(Ursus arctos)
Foto Dan Briški

Rjavi medved je naša največja kopenska prostoživeča žival. Zaradi načina življenja in prehranjevanja, ki pogosto vodi v konflikte s človekom, je bila vrsta skozi celotno človeško zgodovino preganjana in na mnogih območjih iztrebljena. Alpski prostor v tem pogledu ni izjema, saj je bil medved na območju celotnih Alp skoraj popolnoma iztrebljen do začetka 20. stoletja. Dandanes je rjavi medved zavarovana vrsta in vse kaže, da po zaslugi ponovne naselitve v italijansko pokrajino Trento ter spontanega širjenja z Dinarskega gorstva medvedi počasi, a vztrajno znova naseljujejo Alpe. To prinaša številne izzive in pri mnogih ljudeh, zlasti kmetih, vzbuja strah ali nejevoljo. V mnogih primerih je takšen strah odveč, saj obstajajo načini in dobre prakse, kako uspešno sobivati z medvedom.

O rjavem medvedu

Če odštejemo dansko Grenlandijo in norveški Svalbard, kjer živijo polarni medvedi, je rjavi medved edini v Evropi živeči predstavnik medvedov. Je največji predstavnik zveri pri nas (uvrščamo ga med velike zveri, kakor še volka in risa). Poleg zobra (evropskega bizona) ter losa je največja evropska še živeča kopenska prostoživeča žival, saj lahko odrasli samci tehtajo

tudi nad tristo kilogramov. Rjavi medved je vsejed in večino svojega časa nameni iskanju hrane, pri čemer ga vodi izvrsten voh. Najraje posega po hrani, bogati z maščobami, škrobom ali sladkorji. Na njegovem jedilniku se tako najpogosteje znajdejo razni plodovi rastlin (npr. žir, jagodičevje, kostanj), koreninice, ličinke žuželk (npr. mravelj in os) ter mrhovina živali. Medvedi se lahko hranijo tudi z različnimi poljščinami (zelo

¹ Rok Černe, Matija Stergar, Gregor Simčič, Matej Bartol, Tomaž Berce Maja Sever, Aleš Pičulin in Andrej Rot, vsi Zavod za gozdove Slovenije.

Nekaj medvedov je preživelo zgolj na območju Trenta v Italiji. Blizu Alp so se medvedi po zaslugi tamkajšnje zemljiške gospode in nekaterih zavzetih lovcev ohranili tudi v snežniških in kočevskih gozdovih. Vendar je tudi ta populacija štela zgolj okoli trideset do štirideset živali. Po delni zaščiti medvedov v omenjenih dinarskih gozdovih in naprednejši lovski zakonodaji se je začela njihova številčnost v Dinaridih kmalu povečevati in že po drugi svetovni vojni so se začeli prvi medvedje pojavljati tudi v slovenskih Alpah. Temu so sledile nekatere ponovne naselitve medvedov iz Notranjske in Kočevske v Alpe (npr. leta 1954 na Pohorje in v letih 1989–1993 v avstrijske Alpe), a je bila uspešna le naselitev desetih slovenskih medvedov v italijansko pokrajino Trento v letih med 1999 in 2002.

Foto Marko Rajkovič

Rjavi medved je plašna žival, ki se ljudem najraje izogiba. Zato bomo v naravi največkrat našli le stežka zamenljive stopinje ali iztrebke.

Foto Urša Fležar

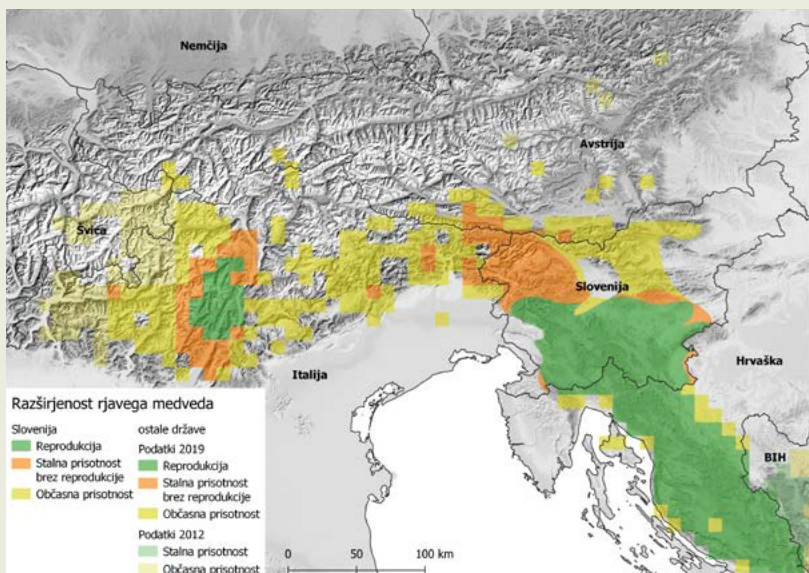
jim tekne koruza), sadjem, čebeljo zalego in medom, pašnimi živalmi (zlasti drobnico) ter različnimi organskimi odpadki, ki jih najdejo v smeteh ali kompostu. Takšne prehranske navade pogosto povzročijo škodo na premoženju in druge konflikte. Ti so pogostejši v jesenih s slabim obrodrom dreves in grmovnic, ko je v gozdovih malo hrane. Takrat medvedi, da si naberejo potrebno maščobno zalogo za zimo, iščejo druge vire hrane, zato pogosteje prihajajo v bližino človeka.

Alpski medvedi

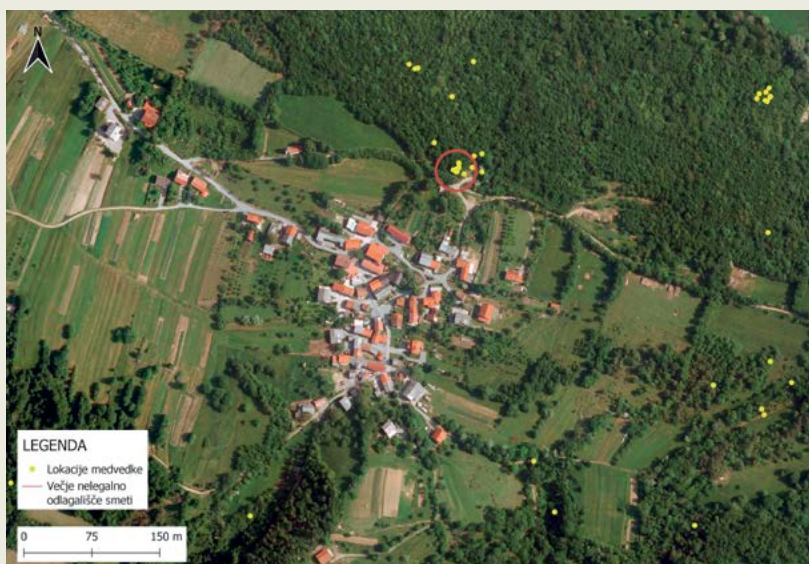
Do srede 18. stoletja je bil medved splošno razširjen po celotnih Alpah. Potem pa se je začelo njegovo število naglo zmanjševati predvsem zaradi več sprejetih lovskih zakonov, ki so dovoljevali in nagrajevali ubijanje medvedov tako rekoč vsakomur. Do začetka 20. stoletja v Alpah praktično ni bilo več medvedov.

Populacija v Trentu še danes predstavlja center populacije medvedov v Alpah. Tam živi okoli devetdeset medvedov, njihova številčnost pa se povečuje. Poleg Trenta v Alpah beležimo nekoliko več medvedov še v Sloveniji v širši okolici Julijskih Alp in na jugovzhodnih Kamniško-Savinjskih Alpah ter v italijanski Furlaniji-Julijski krajini. Drugod se medvedi pojavljajo le občasno.

Trenutno v Sloveniji nimamo zanesljive ocene o številčnosti alpske populacije. Najnoveše podatke imamo za obdobje 2015–2018, ko se je z genetskim monitoringom zaznalo osemnajst različnih živali, a verjetno je pravo število nekoliko večje. Med njimi so bili samo samci in nobene samice. To je razumljivo, saj gre za migrante iz Dinarske populacije. Značilnost medvedov je namreč, da samci migrirajo dosti dlje kot samice, ki največkrat ostanejo v bližini matere.

Trenutna razširjenost medvedov v Alpah
Arhiv Zavoda za gozdo Slovenije

Neustrezno zavarovani viri hrane v bližini naselij pritegnejo medvede, ki se hitro naučijo, kje na lahek način dobiti hrano. Medvedji takšna mesta pogosto obiskujejo in sčasoma lahko izgubijo strah pred ljudmi. Karta prikazuje primer nelegalnega odlagališča odpadkov v okolici enega izmed slovenskih naselij ter lokacije, ki jih je obiskala medvedka, opremljena s telemetrično ovratnico.

Vir podatkov Zavod za gozdo Slovenije in Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo

Zato za zdaj v Alpah, z izjemo Trenta, ne beležimo redne prisotnosti medvedk in stalne reprodukcije. Iz raziskav vemo, da se samci, ki so migrirali v Alpe, gibljejo na velikih površinah in da ni nujno, da se bodo na nekem območju ustalili; ko dosežejo spolno zrelost in zlasti v obdobju parjenja se pogosto vrnejo na območje samic. Zato je pokazatelj dejanskega širjenja medvedov stalna prisotnost medvedk.

Se pa v Sloveniji v zadnjem obdobju večja število medvedk na širšem območju Trnovskega gozda, Nanosa in Idrijskega hribovja. Tam se je številčnost medvedk med letoma 2007 in 2015 povečala in znaša vsaj šestnajst živali, kar kaže na postopno širjenje medvedov proti Alpam.

"Problematicni" medvedji

Škoda, ki nastane zaradi medvedov na pašnih živalih, čebelnjakih, sadovnjakih in drugih kmetijskih objektih, je težava, ki jo je treba ustrezno reševati. Prav tako ne gre zanemariti možnosti napada medveda na človeka. (V Sloveniji se v povprečju zgodijo od enega do trije napadi na človeka letno; v veliki večini se končajo le z blažjimi poškodbami – ugrizom ali praskami.) Vse to so konflikti, ki lahko sprožijo negativen odnos ljudi do medveda.

Pomembno pa je vedeti, da veliko večino škode in bližnjih srečanj z ljudmi povzroči zgolj nekaj medvedov. Po večini so to t. i. problematicni medvedji. Problematicen medved je medved, ki je izgubil priučen strah pred ljudmi. To se lahko zgodi iz različnih razlogov, a najpomembnejši je ta, da osebek začne povezovati prisotnost hrane s prisotnostjo ljudi. Takšen medved bo pogosto zahajal v bližino ljudi v upanju, da bo tam našel hrano. Če medvedom preprečimo dostop

Kako se obnašati na območju medveda:

- Medvedji so plašne živali, ki se človeka praviloma izogibajo.
- Napadi na človeka so redki. Medved napade le, če se čuti ogroženega. V večini primerov gre za lažni napad, saj se medved zažene proti nam brez fizičnega stika z namenom, da nas odžene.
- Ob dvigu na zadnje noge medved ne izkazuje napačnosti, temveč preverja okolico.
- Če opazimo medveda, ki se nam približuje, ga z mirnim glasom opozorimo nase.
- Če medveda presenetimo in pride do bližnjega srečanja, poskusimo ostati čim bolj mirni. Medveda ne gledamo v oči in se počasi umikamo v smeri prihoda.
- Če vodimo psa, ga imejmo vedno pod nadzorom.
- V primeru napada medveda se ne branimo, ležemo na tla in si poskušamo čim boljše (z nahrbtnikom) zaščititi glavo in vrat.

Medvedji mladič
Foto Dan Briški

do človeških virov hrane, kot so smeti, kompostniki, pašne živali in čebelnjaki, bomo storili veliko, da preprečimo nastanek problematičnih medvedov in s tem konfliktov, saj si bodo medvedi primorani hrano poiskati stran od ljudi in naselij.

Sobivanje z medvedi v Alpah

Širjenje medveda v Alpe lahko vpliva na način življenja prebivalcev teh območij, v največji meri rejcev pašnih živali. Izkušnje z alpskih območij drugih držav kažejo, da je v nekaterih primerih učinkovito varovanje pašnih živali možno. V alpskih državah, kjer so zveri (predvsem volkovi) v večjem številu prisotni že dalj časa (Švica, Francija in Italija), se je na manj zahtevnih tereh kot zelo učinkovita izkazala uporaba elektromrež. Na teže dostopnih alpskih planinah pa v tujini pogosto uporabljajo kombinacijo večžičnih elektroograj (ali elektromrež) in pastirskih psov. Možno je tudi zapiranje črede čez noč na varno v staje, stalne obore ali ograde iz visokih elektromrež. Ponekod v Alpah črede varujejo tudi pastirji s pastirskimi psi. Nabor ukrepov za uspešno varovanje črede je torej velik in se z novimi pridobljenimi znanji nenehno povečuje. Nujno je še poudariti, da je treba za zagotovitev optimalne zaščite vsak ukrep varovanja pravilno uporabljati. Več o omenjenih varovalnih ukrepih in njihovi uporabi lahko preberete na spletni strani www.varna-pasa.si ali pišete na e-poštni naslov info@varna-pasa.si.

Tudi planinci in upravljavci koč lahko dosti postorijo, če medvedom preprečijo dostop do prehranskih virov in odpadkov. Na območju prisotnosti medveda je treba poskrbeti, da se organski odpadki (in druge smeti) odnesejo v dolino. Ob taborjenju na območju medveda je treba hrano shranjevati ločeno in stran od ležišča na način, da je nedostopna medvedom. Ob srečanju z medvedom pa se moramo držati nekaj preprostih navodil. Za lokalne prebivalce in upravljavce planinskih koč ter druge pohodniške infrastrukture je priporočeno, da poskrbijo za postavitve medovarnih ohišij za smetnjake in kompostnike (več na www.dinalpbear.eu/sl/). Čebelarji in sadjarji pa lahko svoje premoženje zaščitijo z večžično elektroograj ali začasno premično elektromrežo (več na www.varna-pasa.si).

Poleg naštetih preventivnih ukrepov je seveda nujno tudi aktivno upravljanje populacije medvedov v Alpah. Zaščita premoženja in zaščitni ukrepi namreč niso stoodstotno učinkovita rešitev, saj vseh konfliktov ni mogoče preprečiti. Mnoge države, tudi Slovenija, imajo zato razvit sistem interventnih skupin strokovnjakov, ki so usposobljeni za posredovanje v primeru konflikta z medvedom. Nujen je tudi pravičen in hiter sistem izplačevanja škod ter subvencioniranja zaščitnih ukrepov države. Ne nazadnje je zelo pomemben ukrep, ki ga ne smemo zanemariti, tudi načrtovan in nadzorovan odstrel medvedov, ki mora biti še posebej usmerjen k problematičnim medvedom, ki zahajajo v bližino naselij in ljudi. Izkušnje namreč kažejo, da plašenje ali preseljevanje takšnih medvedov na druga območja ni učinkovito.

Morda se zdijo omenjena navodila za marsikatero območje v Alpah nekoliko pretirana ali preuranjena. Toda situacija z medvedom in volkom v Alpah se zadnja leta hitro spreminja in ni odvisna zgolj od ukrepanja Slovenije, temveč tudi od drugih alpskih držav in pokrajin. Zato se zdi smotrno poučiti se in se pripraviti na velike zveri, še preden se pojavijo pred "našim pragom".

Potrudimo se ohraniti tradicionalne dejavnosti v Alpah, kot sta pašništvo in planinarjenje s pomočjo znanja in tehnologij, ki jih poznamo, ter hkrati obvarovati zares izjemno žival, rjavega medveda, ki se, kot vse kaže, počasi vrača v Alpe. ●

Za zmanjšanje konfliktov z medvedi je ključno, da zavarujemo pašne živali, čebelnjake, sadovnjake, smeti in kompostnike. Fotografiji prikazujeta pastirske pse, ki varujejo čredo goved v švicarskih Alpah, ter medovarne smetnjake, ki so jih razvili v Sloveniji. Foto Jernej Javornik

Matej Bartol
in Maja Sever
s sodelavci

Volk (*Canis lupus*)

Foto arhiv Zavoda za
gozdove Slovenije

Simbol ohranjene narave in povzročitelj konfliktov

Volk v Sloveniji

Volk je karizmatična živalska vrsta, ki pri ljudeh sproža močna, a pogosto nasprotujoča si čustva. Ljubitelji psov v njem vidijo simbol neukročenih naravnih sil, za ljubitelje narave je kazalnik ohranjenosti ekosistemov, po drugi strani nekaterim lovcem predstavlja konkurenčno vrsto pri lovu na divjad, številnim rejcem pašnih živali pa nevarnost za njihove črede. Strah pred volkom je še posebej izrazit pri ljudeh na območjih, kamor se volk po daljši odsotnosti ponovno širi, oziroma tam, kjer prebivalci volka še ne poznajo dobro. Procesu vračanja volka v okolja, kjer je bil nekoč že prisoten, smo v zadnjih letih priča predvsem na alpskem in predalpskem območju Slovenije.

Volk (*Canis lupus*) je največji predstavnik družine psov (*Canidae*). Velik je približno kot nemški ovčar. Odrasli volkovi v povprečju tehtajo trideset do štirideset kilogramov, pri čemer so samice približno dvajset odstotkov lažje kot samci. Živijo v tropih – to so razširjene družine. Trop vodita starša (alfa samec in samica), poleg njiju pa so v tropu še njihovi različno stari potomci. Trop pri nas v povprečju šteje šest volkov, vendar se lahko velikost tropa skozi leto močno spreminja – trop je največji spomladi, v času

poleganja mladičev, najmanjši pa pozno pozimi, ko se mladi volkovi (mladiči iz prejšnjih let) odselijo iz matičnega tropa.

Razmnoževanje pri volkovi poteka enkrat letno, volkulja pa najpogosteje poleže od štiri do šest mladičev. Volkovi so izrazito teritorialni živali in vsak trop zaseda svoje ozemlje – teritorij, ki ga aktivno brani pred tujimi volkovi. Prečkanje tujega ozemlja je za volka zelo nevarno, saj ga tamkajšnji teritorialni volkovi poskušajo ubiti ali vsaj pregnati. Zaradi teritorialnosti

¹ Tomaž Berce, Rok Černe, Urša Fležar, Jernej Javornik, Bojana Lavrič, Nives Pagon, Aleš Pičulin, Gregor Šimčič, Matija Stergar, vsi Zavod za gozdove Slovenije.

volkov je njihovo število na nekem območju omejeno. Mladi volkovi se praviloma v drugem ali tretjem letu starosti pozimi ločijo od svojega tropa z namenom, da bi poiskali primeren, še nezaseden teritorij in partnerja. To uspe zelo redkim, saj je življenje volka zelo nevarno in neizprosno. Smrtnost med mladimi volkovi je zelo visoka, o čemer priča tudi podatek, da se v naši populaciji vsako leto zamenja približno polovica vseh volkov. Toliko jih namreč vsako leto zaradi različnih vzrokov pogine, nadomestijo pa jih novi mladiči in prišleki od drugod. Tisti redki volkovi, ki jim uspe najti nezaseden teritorij in partnerja, pa lahko kot vodje svojega tropa dočakajo deset let ali celo več, kar je za volkove visoka starost.

Gljučna vrsta v gozdnih ekosistemih

Glavna hrana volkov v Sloveniji je jelenjad, poleg tega pa plenijo tudi druge prostoživeče parkljarje, kot so srnjad, divji prašiči, gamsi in mufloni. So prehranski oportunisti, zato plenijo tudi manjše vretenčarje ali pa se prehranjujejo z mrhovino. Kot plenilec na vrhu prehranjevalne verige je volk ključna vrsta v gozdnih ekosistemih, kjer kot naravni selektor skrbi za njihovo nemoteno delovanje. Socialna struktura volkov, ki narekuje organiziranost volkov v trope, omejuje število volkov na določenem območju in s tem preprečuje, da bi volkovi preveč izkoriščali ali celo iztrebili plen na svojem ozemlju.

Vsak volčji trop živi na svojem teritoriju, ki ga srdito brani pred sosednjimi tropi in v povprečju obsega kar 400 km² (40.000 ha). Ta naravni mehanizem (teritorialnost) volkovom preprečuje prenamnožitev na nekem območju in s tem iztrebljanje lastnega plena.

Od sistematičnega zatiranja do mednarodne zaščite

Pred približno petsto leti so volkovi poseljevali območje celotne Evrope, s sistematičnim preganjanjem pa jih je človek v večjem delu Evrope iztrebil. V nasprotju s številnimi evropskimi državami volkovi s slovenskega ozemlja niso nikoli popolnoma izginili. V desetletjih sistematičnega preganjanja, najintenzivnejšega v drugi polovici 19. stoletja, so na območju današnje Slovenije preživeli le v človeku najbolj odmaknjenih predelih dinarskih gozdov. Po koncu prve in druge svetovne vojne se je populacija volkov v Sloveniji povečala, a ta širitev je bila kratkotrajna, saj se je po koncu obeh vojn nadaljevalo sistematično zatiranje volkov s pomočjo odstrela, lovljenja v pasti in t. i. volčjih jam, zastrupljanja in drugih metod. Za ubite volkove so oblasti še v začetku sedemdesetih let izplačevale nagrade. Z območja severozahodne Slovenije je tako volk ponovno izginil konec petdesetih let prejšnjega stoletja, do konca šestdesetih let pa je postal redek tudi na območju Dinaridov. Da bi preprečili njegovo izumrtje, so ga v sedemdesetih letih lovci zavarovali; najprej na lokalni ravni, čez nekaj let pa na območju celotne Slovenije. Pozneje, leta 1993, je volka z zakonom zavarovala država, danes pa ga varuje tudi mednarodna zakonodaja.

Ponovno prisoten v severozahodni Sloveniji

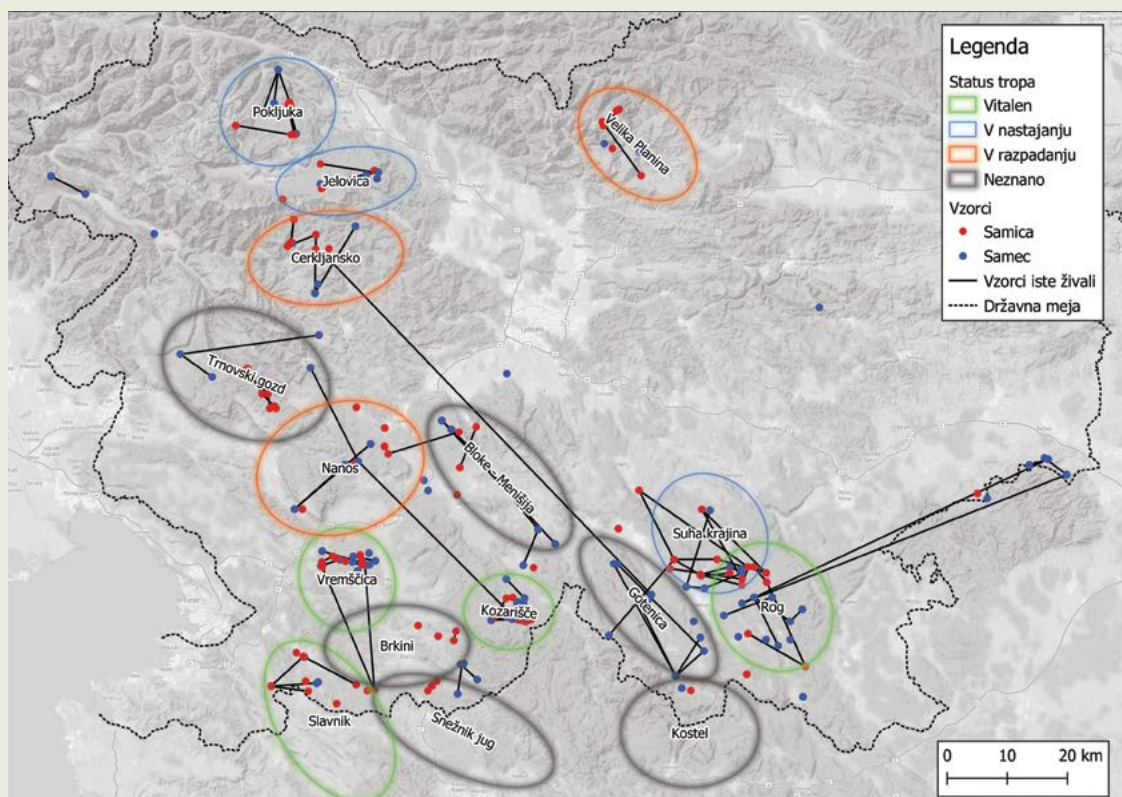
Zaradi prilagodljivosti in sposobnosti hitre poselitve prostora se je po zavarovanju populacija volka postopno okrepila, se počasi prostorsko in številčno povečevala ter tako ponovno naselila nekatere

Kot posledica stoletja trajajočega preganjanja in pobijanja so volkovi razvili strah pred človekom.

Foto arhiv Zavada za gozdove Slovenije

Območje prisotnosti volčjih tropov v Sloveniji v sezoni 2019/20. Tropi so poimenovani po območju, na katerem ležijo njihovi teritoriji. Območja teritorijev so zarisana na podlagi lokacij članov posameznega tropa in so zgolj orientacijske narave. Vir Zavod za gozdove Slovenije

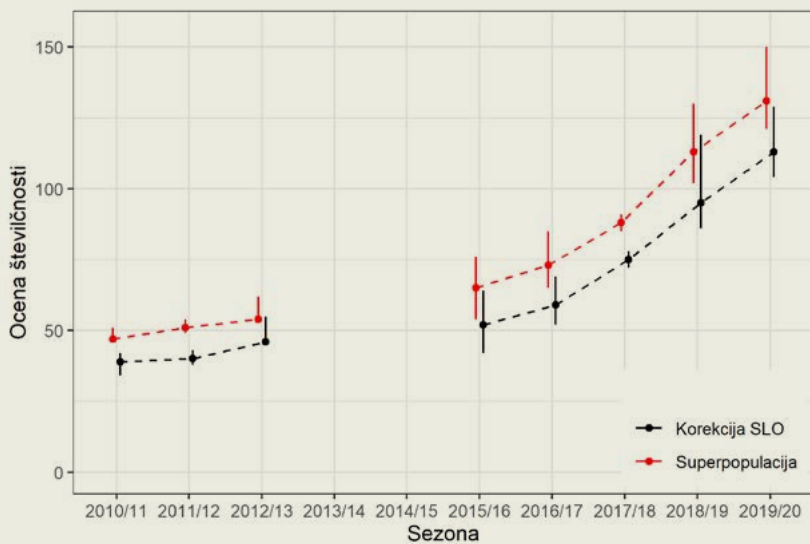

Volkovi se zadnja leta po naravni poti vračajo v slovenske Alpe. Prihajajo iz dveh smeri: z jugovzhoda, kjer živi dinarsko-balkanska populacija, in z zahoda, kjer živi alpska populacija volkov. Na območju Slovenije se tako stikata dve pomembni evropski volčji populaciji.

habitate, kjer je v preteklosti volk že bil prisoten. Kljub temu je prisotnost volčjih tropov dolgo ostala omejena na južni in zahodni del Slovenije. Ko se je leta 2010 začelo sistematično spremljanje številčnosti volkov na podlagi ocene številčnosti, pridobljene s pomočjo genetsko-molekularnih

metod, so se na predalpskem in alpskem območju občasno pojavljale le posamezne živali, na območju južne Slovenije pa je številčnost volkov počasi, a vztrajno naraščala. Velik preskok v prostorski širitvi populacije se je zgodil po letu 2018. Najprej smo na območju severozahodne Slovenije s pomočjo genetskih metod odkrili tri pare volkov, s pomočjo metode izzivanja tuljenja pa so bila leta 2019 – prvič po več kot šestih desetletjih – na tem območju ponovno zabeležena volčja legla. Kmalu po tem smo z genetskimi analizami in zbranim fotomaterialom dobili trdne dokaze, da se je volk vrnil na območje, od koder je prvič izginil konec 19. stoletja, vnovič pa v drugi polovici 20. stoletja. Nedavne genetske analize so pokazale, da se na območje severozahodne Slovenije priseljujejo volkovi po naravni poti iz dveh smeri, in sicer tako iz italijanskih Alp kot iz Dinaridov. Glede na trenutni trend številčnosti volkov v sosednjih državah predvidevamo, da bo volk v Alpah ostal oziroma se bo ob takšnem dogajanju širil naprej v druge primerne habitate.

Številčnost volkov se zadnja leta povečuje tudi v drugih evropskih državah, kot so Nemčija, Italija in Francija. K temu poleg evropske zakonodaje, ki volka varuje kot strogo zavarovano vrsto, veliko pripomore tudi njegova sposobnost premagovanja velikih razdalj in prostorskih ovir. Dober primer tega je volk "Slavc", ki je, opremljen s telemetrično ovratnico GPS, uspešno premagal več kot tisoč dvesto kilometrov dolgo pot od Slavnika prek Avstrije v Italijo. Pri tem podvigu je prečkal Alpe ter številne ceste in vodotoke. V italijanski Lessinii je nato našel družico, s katero sta ustanovila trop.

Gibanje številčnosti volkov v Sloveniji. Ocene številčnosti so pridobljene s pomočjo genetsko-molekularnih metod. Ocena superpopulacije vključuje vse volkove, ki živijo na obeh straneh državne meje s Hrvaško.

Vir Zavod za gozdove Slovenije

Ljudje pogosto podcenjujemo sposobnost gibanja živali, saj si težko predstavljamo, da volkovi na svojem ozemlju vsak dan naredijo več deset kilometrov, v času, ko se ločijo od matičnega tropa in iščejo primerno območje za osnovanje lastnega tropa, pa lahko v nekaj mesecih opravijo več sto kilometrov dolgo potovanje.

Volkovi razvili strah pred človekom

Zdrav volk človeku ni nevaren in ga ne napade. Za območje Slovenije nimamo zabeleženih primerov napadov volkov na človeka, v drugih delih sveta

Rešitev za zmanjšanje konfliktov med volkom in človekom je v varovanju pašnih živali pred napadi volkov. Pri nas in v tujini so se kot učinkovita izkazala različna zaščitna sredstva, npr. električne ograje, pastirski psi in nadzor črede s pomočjo pastirja. Pri tem se je treba zavedati, da nobena vrsta zaščite ni univerzalno uporabna v vsakem okolju, zato je pri uvajanju rešitev vedno dobro upoštevati tudi lokalne značilnosti.

pa so napadi povezani predvsem z bolnimi osebki (npr. okuženimi s steklino). Ta bolezen je v Sloveniji že nekaj časa izkoreninjena, zato bojazni za napad volka na človeka ni. Kot posledica stoletja trajajočega preganjanja in pobijanja volkov so ti razvili strah pred človekom. Kljub temu si marsikdo težko predstavlja, da trop volkov, ki lahko upleni govedo ali odraslega jelena, človeku ni nevaren, zato strah pred volkovi marsikje ostaja čustvo, ki oblikuje človekov

Volk človeku ni nevaren. Kot vse prostoživeče živali pa se tudi volk, ko se počuti ogroženega, lahko obnaša agresivno. Ker gre za divjo žival, se je treba do volkov obnašati spoštljivo: v primeru srečanja z volkom, ki je prestrašen, poškodovan ali v težavah in ne more pobegniti, je najbolje obdržati razdaljo, se umakniti in o tem obvestiti pristojno območno enoto Zavada za gozdove Slovenije ali intervencijsko skupino, ki deluje v primeru ogroženosti prebivalcev s strani velikih zveri in je dosegljiva prek številke 112.

odnos do volka. Vir konfliktov med volkom in človekom so tako predvsem napadi na pašne živali, ki poleg premoženjske škode povzročajo tudi strah, jezo in nelagodje.

Rešitev za zmanjšanje konfliktov med volkom in človekom je predvsem v varovanju pašnih živali. Na območju Alp se je zaradi desetletja dolge odsotnosti volka znanje o zaščiti pašnih živali izgubilo. Rejci se tam bojijo za obstoj planin. Rešitve trenutno aktivno iščemo tudi s projektom LIFE WOLFALPS EU – Izvajanje usklajenih aktivnosti za izboljšanje sobivanja z volkovi na območju Alp. To je mednarodni projekt, v katerem strokovnjaki iz Slovenije, Italije, Avstrije in Francije iščejo rešitve za zmanjšanje konfliktov med človekom in volkom, za uravnavanje ravnovesja med lovom in prisotnostjo plenilcev ter za preprečevanje nezakonitega ubijanja volkov. Glavni cilj projekta je izboljšati sobivanje volka in človeka, vendar tokrat prvič na ravni populacije volkov v alpskem prostoru z izvajanjem usklajenih ukrepov v celotnem alpskem prostoru. ●

V projektu LIFE WOLFALPS EU strokovnjaki iščejo rešitve za zmanjšanje konfliktov med človekom in volkom. Foto Oton Naglost

Evrazijski ris
(*Lynx lynx*)
Foto Oton Naglost

Novi risi v Sloveniji

Spremljanje risov v slovenskih gozdovih

Ris je največja evropska mačka in je eden izmed predstavnikov treh velikih zveri v Sloveniji. Trenutno je najbolj ogrožena vrsta sesalca pri nas. Prepoznamo ga po izrazitem mačjem telesu, vitki postavi, čopkih na ušesih in zalizcih. Za risa je značilen pikast kožuh, ki je tako kot prstni odtis pri človeku pri vsakem risu različen. Ris v povprečju tehta okoli dvajset kilogramov, samci so večji od samic.

Ker gre za izrazito gozdno žival, mu primerne habitatne v Sloveniji ne manjka. Je izrazit mesojedec, v povprečju vsak teden upleni večjo žival, po navadi srnjad, ki predstavlja okoli osemdeset odstotkov vse zaužite biomase. Poleg srnjadi ris pleni tudi jelenjad, na njegovem jedilniku pa se znajdejo še gams, ki je pogost plen predvsem v gorskem prostoru, lisica, zajec in glodavci. Predvsem v zimskem času ris pogosto pleni tudi polhe, pri samicah z mladici naj bi polhi predstavljali kar petdeset odstotkov vse prehrane.

Za risa je značilno, da se za razliko od medveda in volka začne hraniti z mišičnim tkivom, medtem ko se drobovine redko dotakne. Po navadi ostanke plena prekrije z zemljo in listjem z namenom, da plen čim bolje skrije pred mrhovinarji. Ta tehnika deluje proti mrhovinarjem, ki hrano iščejo s pomočjo vida, to so predvsem ptiči, medtem ko je proti mrhovinarjem, ki iščejo hrano z vohom, precej neučinkovita.

Ris se z večjim plenom hrani okoli štiri dni, čas hranjenja pa je odvisen od mnogih dejavnikov, kot so na primer prisotnost mrhovinarjev na plenu in drugih različnih motenj, tudi človeka. V raziskavah so ugotovili, da medved najde okoli tretjino vseh risovih plenov, kar pomeni, da ris zaradi medveda letno izgubi okoli štirideset kilogramov užitne biomase. Zaradi medvedjega kleptoparazitizma mora ris posledično dvigniti stopnjo plenjenja, kar pa je zanj lahko tvegano, saj se večina poškodb zgodi pri lovu.

Teritorij

Ris je najbolj aktiven ob mraku in zori, v splošnem pa je bolj nočna vrsta. V povprečju risi, kot tudi druge mačke, prespijo velik del dneva. Za spanje izbirajo počivališča, ki so na težko dostopnih, skritih mestih, saj med spanjem potrebujejo mir. V raziskavi, opravljene v slovenskih Dinaridih, so ugotovili, da

¹ Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.

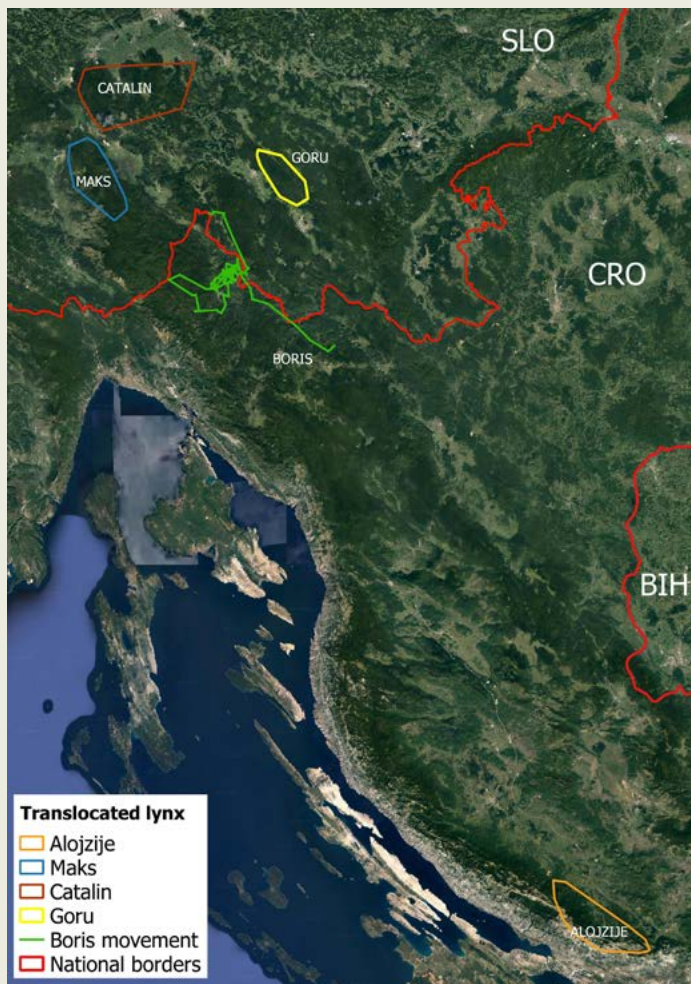

*Dinarski gozdovi Slovenije – dom vseh treh velikih zveri, medveda, volka in risa. V ozadju se dviga Snežnik, ki je prijubljena planinska točka.
Foto Lan Hočevar*

so dnevna počivališča največkrat na lokacijah z velikimi nakloni in na zelo razgibanem terenu.

Ris je teritorialna vrsta, to pomeni, da osebek aktivno brani svoje ozemlje pred drugimi risi. Teritoriji se med samcem in samico prekrivajo, medtem ko se teritoriji med osebkami istega spola večinoma ne. V Sloveniji je povprečna velikost teritorija okoli 215 km², samci imajo v splošnem obsežnejše teritorije. Svoje ozemlje označujejo z urinom in drgnjenjem ob različne objekte, kot so drevesni štori, skale, korenine in gozdne kočice. S tem drugim risom sporočajo svojo prisotnost. V raziskavi v Sloveniji so ugotovili, da risi najpogosteje markirajo na gozdnih cestah, saj te omogočajo hiter in lahek prehod skozi gozd.

Parjenje pri risih poteka od konca februarja do začetka aprila. V tem času se poveča tudi intenziteta oglašanja, saj samci pogosto kličejo samice. Samice se lahko pariyo z več samci in obratno. V tem času se povečata intenzivnost označevanja teritorija z urinom in aktivnost gibanja. Znano je, da predvsem samci zapustijo območje svojega teritorija in se odpravijo na

*Gibanje in teritoriji doseljenih risov v Sloveniji in na Hrvaškem
Foto Lan Hočevar*

iskanje samic v druga območja. To obnašanje smo opazili pri risu Goruju, ki je bil v sklopu projekta LIFE Lynx leta 2019 prvi doseljeni ris v Sloveniji. Goru si je svoj teritorij vzpostavil na območju hribovja Mala gora na Kočevskem. V lanskem paritvenem obdobju pa je svoje ozemlje zapustil in se odpravil na pot iskat samice. Odšel je na Hrvaško, na območje, oddaljeno okoli šestdeset kilometrov izven svojega teritorija, kjer se je zadrževal en mesec, nato pa se vrnil nazaj v Slovenijo. Izvedeli smo, da so bile na tistem območju prisotne tri samice, s katerimi se je Goru verjetno tudi paril. Samice sredi maja ali v začetku junija skotijo od enega do tri mladiče, ki potem deset mesecev ostanejo z mamo. Nato v naslednji sezoni parjenja mamo zapustijo in si poskušajo poiskati svoj teritorij.

Zgodovina pojavljanja

Risi so bili v začetku paleolitika pred deset tisoč leti prisotni po vsej Evropi, tudi na območju Slovenije, v začetku 20. stoletja pa so jih zaradi prekomernega lova in pomanjkanja plena iztrebili. Zadnjega risa naj bi pri nas ustrelili leta 1908 na Štajerskem. V Dinarskem gorstvu in slovenskih Alpah potem 65 let risa ni bilo. Leta 1973 pa so na pobudo lovskega gosta iz Švice, Karla Webra, na območju Kočevskega Roga naselili šest risov iz Slovaških Karpatov. Naselitev še danes velja kot zelo uspešna, saj se je populacija hitro začela širiti tako južno proti Balkanu kot tudi severno proti Alpam. Populacija risa je v Sloveniji dosegla

Monitoring populacije risa se aktivno izvaja tudi pozimi. Na fotografiji sled risa v snegu po podrtem drevesu.
Foto Lan Hočevar

Srnjad je najpogostejša plenska vrsta risa in predstavlja okoli 80 % vse zaužite biomase.
Foto Lan Hočevar

vrhunec konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, nato pa je začela upadati. Razloga za to sta bila predvsem prekomeren odstrel in parjenje v sorodstvu. V preteklosti genetika še ni bila raziskana tema, zato se leta 1973 temu niso posebej posvečali. Nekaj osebkov med prvimi šestimi je bilo namreč med seboj v neposrednem sorodstvu. V zadnjih raziskavah so ugotovili, da sta si danes dva "slovenska" naključna risa med seboj bolj v sorodu, kot pa če bi imela le iste starše. Visok indeks sorodnosti povzroča slabšo kondicijo živali in večjo dovzetnost za bolezni, kar pomeni, da je stopnja umrljivosti precej višja kot sicer. Kakšno pa je stanje danes? Do pred kratkim je bila populacija v upadu, kar pomeni, da bi ris verjetno brez dodatnih ukrepov pri nas izumrl. Zato se je leta 2017 začel projekt LIFE Lynx, katerega glavni cilj je rešiti risa pred ponovnim izumrtjem v Dinaridih. Načrt projekta je doselitev štirinajstih osebkov, ki se bodo učinkovito vključili v populacijo in tako izboljšali genetsko sliko risov. S tem bi se lahko razvila alpsko-dinarska populacija, ki je ključnega pomena za dolgotrajni obstanek risa v osrednjem evropskem prostoru.

Alpe so primeren življenjski prostor

V zadnjem desetletju je pojavljanje vrste v slovenskem alpskem prostoru zelo redko. Eden izmed glavnih razlogov je primorska avtocesta, ki za risa predstavlja veliko bariero za prehajanje med Dinaridi in Alpami. Raziskave so pokazale, da se ris za razliko od volka in medveda zelo redko odloča za prečkanje avtoceste. To je povzročilo, da je genetski pretok med dinarsko in alpsko populacijo skorajda prekinjen, zato bo treba v prihodnosti zgraditi primerne prehode za živali, kot je na primer gradnja zelenih mostov, ki bodo omogočali varno prehajanje. Kljub vsemu pa gorski habitat za risa predstavlja primerno življenjsko okolje z zadostno plensko bazo. V Aziji na primer risi živijo tudi na območju Himalaje,

in sicer v habitatih, ki segajo tudi do pet tisoč metrov nadmorske višine. Populacija risov v evropskih Alpah je za zdaj v dokaj stabilnem stanju, ocenjuje se, da naj bi tukaj živelo okoli sto trideset risov. V raziskavi o primernosti habitata za risa pa so ugotovili, da lahko v celotnih Alpah živi med tisoč in tri tisoč osebkov. Vseeno je habitat v alpskem prostoru fragmentiran zaradi antropogenih in naravnih ovir, ki lahko upočasnijo širjenje in prehod risov med populacijami. Pomembno je, da se v Alpah ljudje izobražujejo ter naučijo sobivati z velikimi zvermi.

Prihodnost risa v Sloveniji

Leta 2019 sta bila v Slovenijo in na Hrvaško pripeljana prva risa v sklopu projekta LIFE Lynx. Oba risa sta si po izpustitvi svoj teritorij vzpostavila v Sloveniji, in sicer Goru na območju kočevske Male Gore, Doru pa na območju Javornikov. Leto pozneje, v zimi 2019/2020, so v Romuniji odlovili še tri, na Slovaškem pa dva risa. Vsi preseljeni risi so bili samci. Od tega sta bila dva izpuščena na Hrvaškem, trije pa v Sloveniji. Od sedmih do zdaj v Sloveniji in na Hrvaškem izpuščenih risov so trije vzpostavili teritorij, to so Goru, Katalin in Alojzije. Vsi risi, ki so bili in bodo izpuščeni v Sloveniji in na Hrvaškem, so opremljeni s telemetrično ovratnico. Tako raziskovalci lahko spremljajo njihovo gibanje in s tem dobijo vpogled v skrivnostno življenje risa. Ovratnica risa Doruja je v začetku leta 2020 prenehala delovati, zato ne vemo, kaj se dogaja z njim. Prav tako smo izgubili sled pri risu Pinu, ki je bil letos izpuščen na Velebitu. Ris Boris zaenkrat še išče prostor, kjer bo vzpostavil svoj teritorij, trenutno se giblje na Hrvaškem. Prav tako risu Maksu še ni uspelo najti prostega ozemlja, nazadnje se je gibal na območju Menešije. Letos se bodo doselitve najverjetneje nadaljevale tudi v alpskem prostoru, kjer pa je treba najprej naseliti samico zaradi čim hitrejšega širjenja vrste v Alpah.

Poleg doselitve risov projekt LIFE Lynx izvaja tudi mnogo različnih aktivnosti, ki so prav tako pomembne za dolgoročno preživetje risa pri nas. Ena izmed takih aktivnosti je vzpostavitev lokalnih posvetovalnih skupin. Namen teh skupin je krepiti podporo risu na lokalni ravni. V skupine so vključeni vsi glavni deležniki, kot so lovci, gozdarji, občine, šole in ljudje, ki jih ta tematika še posebej zanima. Ena izmed zelo pomembnih akcij bo vzpostavitev specializirane policijske enote, ki bo preprečevala in preganjala krivolov. Čeprav je krivolov na velike zveri v današnjem času precej redkejši kot v preteklosti, se ponekod še vedno pojavlja, zato je pomembno, da se temu problemu posveča specializirana ekipa izurjenih policistov in lovcev.

V sklopu projekta je bilo odlovljenih in z ovratnico opremljenih tudi nekaj rezidenčnih risov iz Slovenije z namenom, da bi bolje poznali vrsto in interakcije z novo doseljenimi risi. V Sloveniji se zadnji dve leti izvaja tudi aktivni monitoring risa s pomočjo lovskih kamer, zimskega sledenja risov in pobiranja

Ris Goru, ki je bil kot prvi ris odlovljen v Romuniji v sklopu projekta LIFE Lynx. Foto Lan Hočevar

Izpusť risa Borisa v prilagoditveni obori v Loškem potoku. Vsi doseljeni risi imajo nameščeno telemetrično ovratnico, s katero bodo raziskovalci lahko budno spremljali njihove aktivnosti.

Foto Lan Hočevar

genetskega materiala, kot so iztrebki, urin, dlaka in slina. V zadnjem letu spremljanja populacije risa v Sloveniji smo ugotovili, da pri nas živi najmanj dvajset risov.

Glavna naloga doseljenih risov je, da se čim prej učinkovito vključijo v "našo" populacijo, torej da imajo čim več potomcev in tako popestrijo genetsko sliko "naših" risov. Velike zveri so zelo pomemben člen v gozdni ekosistemski verigi, saj s svojo prisotnostjo uravnavajo število parkljarjev ter vplivajo na njihovo obnašanje, zato je pomembno, da v Dinaridih ohranimo risa tudi za prihodnje generacije. ●

Znanje želim prenašati na mlajše

Pogovor s **Silvom Karom**

"Ko se potepaš okoli masiva Fitz Roy, izstopajo Karove smeri. Najdaljše linije na najvišje vrhove. Če si jih kakor jaz študiral na kraju samem, ti te smeri obvladujejo razgled. Lokalni poznavalci, vsakoletni romarji v velike stene, govorijo o njegovih smereh s kančkom humorja, ker so tako nesramno drzne. [...] Vstala sva ob zori in na mojem starem motorju odkrila gumi defekt. Silvo je hitro namestil zlizano rezervno kolo, ki ga do konca škotske zime nisem mogel v nobeni mehanični delavnici zamenjati z novim, ker je tako močno privil matice. Po tem je moč njegovih prstov v naši družbi takoj postala legenda. [...] Njegovo ime je postalo nekakšna šala zame in za moje prijatelje. Če je postalo pregrdo, smo 'pustili to za Silva Kara'. Ali ko smo videli dolg, majav krušljiv odsek, smo rekli: 'Glej, tam je smer za Silva Kara'," je zapisal angleški alpinist Paul Pritchard v svoji knjigi *Nevarna igra* (Sidarta, 2009), v kateri mu je posvetil celo poglavje.

Pred tremi dnevi je bil slovenski kulturni praznik, zato začniva v tem duhu. Kaj te je spodbudilo k ustanovitvi Festivala gorniškega filma?

Začetna povezava s filmom je bil moj prvi obisk filmskega festivala gorniškega filma v Trentu leta 1984. To je najstarejši tovrstni festival na svetu, ustanovili so ga leta 1952, torej bo drugo leto praznoval sedemdesetletnico. V Trentu so imeli navado, da so povabili alpiniste z različnih koncev sveta, takrat so nas, Poljake in druge iz vzhodne Evrope. Naslednje leto sem bil spet v Trentu, ker so predvajali naš film o vzponu na Cerro Torre po vzhodni steni. Nato sem začel redno obiskovati trentski festival.

Leta 1987/88 sva z Janezom Jegličem preplezala južno steno Cerro Torreja. O tem sva posnela film, ki je dobil v Trentu nagrado srebrni encijan za najboljši alpinistični film. Čez dve leti so me povabili v žirijo in tako sem "padel" v festivalsko dogajanje. Pri tem sem spoznal veliko ljudi z različnih koncev sveta. V tistem času je bil Trento nekakšen zgled, po katerem so začeli ustanavljati festivale tudi drugje, od Španije in Francije do Amerike in Kanade. Danes nas je v Združenju festivalov gorniškega filma 26 članic. Sčasoma sem začel zahajati na festivale kot član žirije. Na kulturnem področju je alpinizem zelo bogat, skoraj ni športa, ki bi bil tako povezan s knjigami, fotografijami, filmi.

Koliko so ti pomagala poznanstva, ko si v Slovenijo na festival gorniškega filma vabil tuje goste?

Vsekakor so osebna znanstva veliko pripomogla, zlasti ko je bil v Banffu leta 2000 vrh leta gora in so k sodelovanju pri knjigi *Voices from the Summit* povabili kar nekaj alpinistov. Takrat sem srečal največjo družino plezalcev z vsega sveta. Skoraj hkrati je bilo

plezalsko srečanje tudi v Milanu; podeljevali so zlate medalje za dosežke v alpinizmu. Potem sem bil še večkrat na festivalu v Banffu, Angliji in drugod.

V nekem intervjuju si izjavil, da se vsakdo trudi, da bi v plezanju za seboj pustil čim lepšo in čim opaznejšo sled. Toda pomembnejše od tega, da je sled napravljena, je, kako je bila napravljena.

Seveda. Vedno se je stremelo k popolnosti. Kaj je popolnost v alpinizmu? Kar je najbližje prvobitni obliki plezanja. S čim manj opreme preplezati najlepšo, najdaljšo linijo – torej slog. Sprva, ko niso imeli na razpolago opreme, tehnike in znanja, so nekaj preplezali na kar najbolj preprost način. Potem je nastopilo obdobje, ko je zmagala tehnika. Poznamo recimo obdobje *directissim* v Dolomitih. Tehnika je bila na voljo, svedrovci tudi in takrat so kako smer naredili tudi na silo.

Kaj te je najbolj navduševalo pri Janezu Jegliču – Johanu in kaj pri Frančku Knezu?

Bom začel s Frančkom, ker sem se od njega največ naučil. Franček je imel dar. Tako kot ga ima glasbenik za igranje in posluš, ga je imel on za plezanje. Dobesedno zlepil se je s steno, znal se je elegantno gibati, lahko, lahko rečem, da je bil idealen človek za alpinizem. In seveda, imel je ogromno volje in energije. Tudi Johan je bil človek z neverjetno količino energije, vztrajnosti, drznosti. Nekako sva se leta 1979 našla in združila zaradi skupnih idej, motivacije. Imel je vedder značaj, veliko smo se *zafrkavali*, uživali, tudi trpeli in se znali potem sprostiti. Zelo lušno je bilo plezati z Johanom.

Koliko lahko mediji vplivajo na alpinizem, na odločitve posameznikov?

Ne morem reči, kako človek reagira, ko ima pri vzponu za seboj medijsko mašinerijo, medijski *show*, ker tega nikoli nisem doživel. Mogoče koga vse to spodbuja. Je v akciji, nekaj počne, ve, da ga spremlja ves svet in ... morda mu da dodatno energijo in v tem uživa. Tega občutka ne poznam, ker nisem take vrste človek, a predvidevam, da morda nekateri iz tega črpajo dodatno moč za plezanje. Mi smo bili klasiki in smo navdih iskali drugje.

Kaj lahko poveš o časih "patagonskih devic"?

Haha ... Mi smo prišli v Patagonijo že malce pozno, tako kot v Himalajo. Vrhovi so bili že osvojeni, stene pa so bile še proste. Če si hotel v alpinizmu naprej, si moral plezati tam, kjer je bilo zahtevno. In v Patagoniji so bile stene še deviške. Najbolj logične linije na najbolj markantne vrhove so bile že speljane. Preostale so se pojavljale kar po vrsti. Najprej vzhodne stene Fitz Roya, Cerro Torreja in Torre Eggerja, nato južne stene. Tako nekako so v Patagoniji v osemdesetih letih "padale device".

Kaj meniš o preopremljanju smeri, zamenjavi starih klinov oz. svedrovcev v nekaterih slovenskih klasikah?

To se mi zdi popolna bedarija, popolna. S tem bodo poneumili plezalce, naredili jih bodo še manj

Silvo v prvem raztežaju Slovenskega starta na Cerro Torre, 2005
Arhiv Silva Kara

Janez Jeglič v južni steni Cerro Torreja Foto Silvo Kara

Franček Knez,
Silva Karo in Janez
Jeglič v Hudičevi
zajedi, Fitz Roy,
Patagonija, 1983
Arhiv Silva Kara

sposobne. Vsak, ki bo šel v tako smer in videl na novo zabit klin, bo mislil, da stoodstotno drži. Od nekdanj so se morali alpinisti sami znajti. Če bo prišlo tako daleč, da bodo preveč in pregosto vrtali, bodo samo povečevali nesreče. Slišal sem, da so v plezališčih začeli prevrtavati smeri in so novi svedrovci na taki medsebojni razdalji, kot so na umetnih stenah – 80 centimetrov. To je sprto z vso logiko. Kot alpinist moraš biti v gorah sposoben sam namestiti varovanje. To me spominja na usmerjeno izobraževanje, ki so ga nekoč uvajali, a se ni obneslo. Praksa je še vedno najboljša. Stokrat več se boš naučil, če boš šel plezat z nekom izkušenim in osvojil določeno znanje, kot pa če ti nekdo obnavlja stensko infrastrukturo. Ne vem, v čem je bistvo tega posega. Kot da manjka pametnejših idej.

In konkretno: kakšno se ti zdi dejanje Haydena Kennedyja in Jasona Kruka v Cerro Torreju, ko sta leta 2012 izbila svedrovce iz Maestrijeve smeri Kompressor?

Takrat nad tem nisem bil navdušen, čeprav sem kritiziral Maestrija, ki je goro dobesedno ukradel prihodnosti – ampak to je bila zgodovina nekega časa, opomnik, da to ni bilo dobro. Kaj je bila posledica izbitih svedrovcev? To, da so vsi navalili na drugo stran Cerro Torreja, v klasično smer Pajkov iz Lecca iz leta 1974, v kateri je nastala nepopisna gneča. Rezultat so bile številne kalvarije in nesreče. Za nameček sta David Lama in Peter Ortner med prosto ponovitvijo Maestrijeve smeri po JV razu še dodatno zavrtala nekaj novih svedrovcev.

Kaj je zate neuspeh? Česa te nauči?

Hm, vsak uspeh je dober, neuspeh pa tudi. Če ne uspeš, pomeni, da si se pravočasno odločil in obrnil. Lahko poskusiš znova. Nobena gora ni toliko vredna, da se je lotiš z miselnostjo, četudi vse prste izgubim, samo da pridem gor. Vem, da so bili nekateri, ki so šli leta 1979 na Everest, pripravljeni žrtvovati tudi prst ali več.

Kakšen je bil tvoj odnos do nevarnosti in strahu ter kako se je z leti in izkušnjami spreminjal?

Strah je bil vedno prisoten in je še danes. To je sestavni del, vedno nas je bilo strah. Ta popusti, ko v steni začneš plezati. Res pa je, da se zdaj ne bi podal v take nevarnosti kot takrat, ko sva z Johanom *zlezla* južno steno Cerro Torreja. Danes mi gredo lasje pokonci ob spominu, kako sva nenavezana prečila ledeniške razpoke ali na dostop po spodnjem delu snežišča pod steno Bhagirathija III, na katerem sva videla velike luknje od skal in kamnov, ki so padali iz stene. Vendar smo bili takrat v tistem obdobju življenja, ko si bil tako globoko v tej stvari, da si postal malce slep za vse nevarnosti. Ko si vsak dan soočen z nevarnostjo, ti sčasoma postane blizu, se je navadiš. Ko pa se z leti oddaljiš in pogledaš nazaj, vidiš, da je bilo zelo nevarno.

Za knjigo *Voices from the Summit* (2000), ki sta jo izdala *National Geographic* in Center za gorsko kulturo v Banffu, si napisal esej *Patagonia: Terra Mystica*, ki je objavljen med spisi najbolj znanih in najpomembnejših alpinistov in alpinistk druge polovice 20. stol. Je bilo povabilo kot strela z jasnega?

Ne. K sodelovanju me je povabila Bernadette McDonald (avtorica, takratna direktorica Filmskega festivala v Banffu, op. M. S.), a sem ji takoj odgovoril, da ne, ker jaz pač ne pišem. Nato sva šla z Rolandom Garibottijem v Patagonijo. Tam sem nekje prišel do interneta in prebral njen *mail*, v katerem mi je prigovarjala, naj vendarle kaj napišem, in mi določila nov termin. Med bivanjem tam doli sem si rekel, morda bom pa poskusil. Ko sem se vrnil domov, sem se lotil pisanja in skoraj obupal, a me je ona spodbujala. Tako je Bernadette kriva, da sem končno nekaj napisal.

In to dobro. Kdo je tako odlično prevedel v angleščino?

Adams Carter, urednik revije *American Alpine Journal*, je predlagal Majo Košak; spoznala sta se med njenim študijem v Ameriki. To je bila prva stvar, ki sem jo napisal o alpinizmu.

Leta 2006 te je matično PD predlagalo za državno odlikovanje. Rekel si, naj predlagajo tudi Frančka Kneza, ker ga gotovo ne bo nihče drug. Odgovora niste dobili. Čez dve leti vaju je društvo spet predlagalo, tokrat novemu predsedniku republike. Iz palače so sporočili, da ne bo nič z odlikovanjem. Toda leta 2010 se je pripetila manjša nerodnost. V Veliki Britaniji si postal častni član najstarejšega alpinističnega kluba na svetu, angleškega *Alpine Cluba*. Nenadoma se je predsednik premislil in vama podelil državno odlikovanje. Ob tem sem se spomnil na usodo naših impresionistov po razstavi na Dunaju. Kako si se počutil ob podobnem ravnanju kot s slikarji pred dobrimi sto leti?

Ta zgodba je zelo zanimiva, kajti zatikalo se je tudi med samo podelitvijo, morda tiči razlog v tem, da nikoli nisem imel dobrih odnosov s komunisti. Doma

smo hodili v cerkev in takih ljudi oblast ni rada povečevala. Saj tudi Slavko Avsenik za svoj opus ni dobil nobene pomembne nagrade s področja kulture. Ne vem, kaj naj bi sicer bilo spornega s Frančkom in z mano.

V svoji knjigi *Alpinist* opisujete, kako dobro ste se ujeli Franček, Johan in ti; kako sta se dobra volja in energija pretakali med vami, kako ste se absolutno zanesli drug na drugega. Nehote mi je prišla na misel skladba *Brothers in Arms*. Bi bil ta komad lahko vaša himna, metafora za vaš način življenja, tovarištvo in duhovno ubranost?

Absolutno. Ko smo bili sami, smo bili kot otroci, čeprav je bil Franček nekaj let starejši, midva z Johanom pa v zgodnjih dvajsetih. Na prvi odpravi v Fitz Roy sva bila z Johanom pri 22 letih in delali smo resne stvari. Mladostna igrivost, zagnanost, motivacija, tudi *zajebancija* so ustvarjale ogromno energije. Res so bili lepi časi, zelo lepi.

Menda vas je Franci Savenc prvi poimenoval trije mušketirji?

Mislím, da res. Ko je v *Delu* pisal Alpinistične novice, je enkrat tako napisal. Vsaj tako se spominjam.

Kakšen je svet brez dveh mušketirjev, s katerima te povezuje toliko doživetij?

Seveda bi bil vesel, če bi danes lahko kdaj sedli skupaj in obujali spomine. Ampak žal, življenje se je obrnilo drugače. Najprej Johanova nesreča, takrat sem bil ravno v Banffu, bila je res kruta. Vso pot, ko sem se vozil domov, sem upal, da se bo mogoče kje pojavil, ker je sestopil po drugi strani. Žal se ni. Franček me je presenetil. Vedno je bil pazljiv, previden, a je v domačem plezališču tako končal ... (*Vzdih.*) Pa še veliko drugih. Tak je alpinizem. Pri srcu me stisne, ko pogledam posnetek z Velike planine iz leta 1992, na katerem smo skupaj s Slavcem Svetičičem, Pavletom Kozjekom, Filipom Bencetom in Johanom ..., ki jih ni več. Ne vem, če bi to primerjal s Poljaki, ki so bili v Himalaji v sedemdesetih in osemdesetih letih nenadkriljivi, je od tiste fenomenalne generacije ostala peščica. Bili so tako globoko v zagonu, ki sem ga že omenil, da so enostavno spregledali, pozabili na – nevarnost in šli samo naprej.

Tudi Angleži so imeli podobno situacijo.

Res je. Pri solo plezanju je tudi tako. Mislím, da Alex Honnold ne bo soliral še kaj težjega. On in drugi solo plezalci so pomikali meje navzgor, neprestano so tvegali in se izpostavljali, bolj ko so noter, manj nevarno je (zanje) – so pa na zelo tankem ledu.

Vzpon čez zahodno steno Bhagirathija III v Himalaji, ki sta ga opravila z Janezom Jegličem, je bil doma dokaj spregledan, v tujini pa je ocenjen kot eden največjih alpinističnih dosežkov v velikih stenah vseh časov, kot je objavila ameriška revija *Alpinist*. Paul Pritchard je v uvodu omenjene knjige napisal, da je za Peklensko direktissimo

v vzhodni steni Cerro Torreja značilna velika objektivna nevarnost, zato jo imenujejo "tisti slovenski splakovalni kuloar smrti". Z Jegličem sta v južni steni Torreja potegnili še težko smer v *na-gravžnih* vremenskih razmerah. Torej, Bhagirathi III ali Cerro Torre? Katera gora ti je dala več oz. te je bolj preizkusila?

... preizkusil sigurno Bhagirathi, kar zadeva vztrajnost pa južna stena Torreja, za katero sva zaradi slabega vremena potrebovala tri mesece. Bhagirathi je kompleksna zadeva, *big wall* z dodatkom nadmorske višine, prečenje gore in sestop na drugo stran, vsega skupaj sedem dni. Je zagotovo na prvem mestu.

Kdo od naštetih je, na svoj način, več prispeval k slovenskemu alpinizmu med obema vojnama: Čop, Jug, Debelakova ali Jesihova?

(*Premišljuje.*)

Ali mogoče France Ogrin?

Čop.

Se ti ne zdi, da je bil Joža Čop sposoben preplezati kaj težjega, toda ni? Sklepam po Stebru takoj po vojni.

Imaš prav, sposoben je bil več. Če bi imel drugačno vizijo, bi bil gotovo sposoben preplezati kaj več. Če je po svojem petdesetem letu *zlezel* steber, ki ni lahka smer ..., težko je kar določiti. Jesihova gotove ne, prej Debelakova; zdi se mi, da je bila boljša plezalka. Impresionirala me je zgodba o prvenstveni Direktni v Špiku. Ona je kot prva v navezi s Tomiňškom preplezala celo steno, Čop je pa obrnil. Ne vem, zakaj. Mogoče so se kaj sporekli; ali ker je vztrajala, da bo plezala naprej, a Čop ni bil za to; morda zaradi tekmovanja z Anno Escher (ki je z gorskim vodnikom Angelom Dibono 11. oktobra 1925 v severni steni Špika preplezala prvenstveno smer Dibona-Escher; op. M. S.). Takrat je bil prvenstveni duh, hkrati z egom, močno prisoten. Dibona in Escherjeva sta hotela plezati direktno, a sta se pod navpičnimi zajedami premislila in zavila desno, Debelakova pa je plezala naravnost gor.

Janez Jeglič in Silvo Karo na vrhu Bhagirathija III, 7. september 1990
Arhiv Silva Kara

Bral sem, da je imel Čop prebavne motnje in je obrnil.

Tako, ja.

Kje sta danes naš in svetovni alpinizem?

Hm, zdi se mi, da smo v določenih stvareh malo zapali. V osemdesetih letih smo bili v Patagoniji brez konkurence. Karkoli danes naredimo v Patagoniji, je sicer super vzpon, a je vprašanje, ali je konkurenčen. Mogoče smo v preteklosti preveč lovili zlate cepine; alpinisti so načrtovali vzpone z mislijo na cepin. Saj je dobro, da nagrada spodbuja prvinski način plezanja, raziskovanje področij itd., toda bolje bi bilo plezati po svojem navdihu. Na področju velikih sten smo ostali zadaj.

Ne vem, v kateri disciplini lahko konkuriramo v svetovnem alpinizmu. Latok I Česna, Livingstona in Stražarja je lep vzpon, a se ne more primerjati s poskusom vzpona na ta sedemtisočak iz leta 1978, ko so Američani 26 dni v alpskem slogu plezali po grebenu in obrnili manj kot 150 višinskih metrov pod vrhom zaradi resnega poslabšanja zdravstvenega stanja člana odprave (S sestopom so mu rešili življenje, op. M. S.); ali z novo smerjo Kukuczke in Piotrowskega v južni steni K2 leta 1985 v alpskem slogu do vrha; ali z Gašerbrumom IV Kurtyke in Schauerja leta 1986; ali s Kančem Štremflja in Prezlja leta 1990. V tovrstnem alpinizmu ni napredka, ni takih vzponov. Kot da nihče več noče tvegati; kljub boljši logistiki in natančni vremenski napovedi ni presežkov.

V himalajizmu prostor prevzemajo komercialne odprave, alpinisti so se umaknili na šest- in sedemtisočake. Če bi nekdo ponovil npr. smer Kukuczke in Piotrowskega v K2, bi bil totalen car. Toda gneča je na Abruzzijevem grebenu. Da ne omenjam Poljakov in njihovih zimskih vzponov na osemtisočake – s kakšno opremo in brez fiksni vrvi! Herojskega alpinizma ni. Današnji plezalci so v tehničnem smislu precej nad takratnimi, toda nimajo *jajc*.

In interesa?

Tudi. V alpinizmu ne moreš usmerjeno izobraževati himalajcev, *big wall* plezalcev ... Osnova vsega je motivacija, je kot bencin. Brez nje ne boš naredil nič velikega. A pustimo času čas. Spomnim se, da v Italiji dolgo niso imeli *big wall* plezalcev, zdaj imajo pa čudovito generacijo s pravim duhom do velikih sten in zahtevnega plezanja, kamor komercialnih odprav še dolgo ne bo.

Zadnja leta plezaš s predstavniki/cami mlade generacije. Kakšne so perspektive teh fantov in deklet?

Zdi se mi, da sem v tistih letih, ko lahko znanje prenesem na mlajše. To je moja želja in smisel kroga, ki ga imaš v življenju.

Menda snuješ novo knjigo?

Hm, večkrat sem komu rekel, da imam ideje. Glede na to, da sem že prvo knjigo pisal sedem let, bom moral pohiteti. (*Smeh.*) ●

Priložnost videti delček sveta

Podkev z Aconcague – 1. del

Čisto počasi, brez velikih pretresov se je rojevala zgodba, ki sem jo doživel. Kot otroci smo vsi želeli biti Robinzoni, Hillaryji, raziskovalci, kajti otroška domišljija je brezmejna. Luže so bili oceani, krtine gore. In tako so potihoma prišla leta dozorevanj, ko človek dela obračun in ugotovi, da mora doživeti in videti še marsikaj, o čemer je v mladosti le sanjal, preden se za vedno umakne s steze življenja; kajti življenje je sestavljeno iz prelomnic – več jih je, bolj je dramatično. Zgodilo se je, da se mi je ponudila priložnost videti delček širnega sveta, in vse, kar sem na poti v Južni Ameriki videl, je neprimerljivo z deželo, kjer živim.

*Proti dolini Horcones,
v ozadju Aconcagua
Arhiv Antona
Burgarja*

Pot čez lužo

Na Aconcagu, najvišji vrh obeh Amerik, se nas je namenilo dvanajst. Skupina je bila sicer precej večja, vendar se je delila na turistični in planinski del. Turistična skupina je ostala v Rio de Janeiru in Buenos Airesu na obiskih pri znancih ali sorodnikih.

Z Brnika smo poleteli 28. januarja 1985 ob 15. uri proti Frankfurtu in Parizu, kjer smo presedli v letalo brazilske družbe Varig. Po dolgočasnem nočnem poletu smo zjutraj pristali v Rio de Janeiru. Kaj bi govoril o letalih in letališčih; stvardese so tisto, kar je vredno zdravega moškega pogleda. Iz Ria smo tako rekoč skočili v Buenos Aires. Argentina je daleč in blizu hkrati, razdalje niso vedno merljive s kilometri, vso to majhno ogromnost sveta je treba doživeti; na žalost pa je le redkokaterim dano, da zaslutimo širjave modrih obzorij. Brazilija in Argentina sta veliki deželi. Tam daleč v kakšno njihovo nepomembno dolino bi stlačil to našo majhno, čudovito Slovenijo.

V Buenos Airesu so nas sprejeli naši izseljenci, ki so združeni v slovenskem klubu Triglav. Imajo svoj dom

(Triglav, seveda) z bazenom, športno dvorano in restavracijo. Večina jih je emigrirala iz ekonomskih razlogov, precej pa jih je tudi povozil nesmisel vojne. Nič nismo politizirali, ker ima vsak od nas svoje prepričanje in živi v drugačnem okolju. Pri njih vlada strahovita inflacija. Za spomin sem si prinesel veljaven bankovec za milijon pesov, za katerega dobijo tamkaj kilogram paradiznika ali steklenico piva. Pestro.

Še isti dan nas je dvanajst planincev in alpinistov odletelo pod Ande v 1200 km oddaljeno Mendoza na nadmorski višini 740 m. V mesto smo prišli tri dni po potresu. Precej starih stavb je bilo podrtih; k sreči tam visokih stavb ali nebotičnikov nimajo veliko, tako da je bilo le nekaj mrtvih. Nek poseben, sladkoben duh veje po zeleni Mendozi. Ali vonjave izvirajo iz zemlje, rastlinstva – ne vem. Ti ljudje so drugačni od nas. To ni Evropa; tempo je lagoden, občutek sem imel, da jih veliko hodi brez cilja. Gledal sem te ljudi, potomce Indijancev in španskih konkvistadorjev, kako z rokami v žepih rahlo požvižgavajo, in ko sem dojel ritem

Skromno zavetišče na
Plaza de Mulas
Arhiv Antona Burgarja

njihovega koraka, sem se čez noč znašel v drugačnem svetu. Oh, ljudje, pa tista zamolklka barva njihovih vitkih deklet, črnih las in črnih oči!

Za tri dni smo se nastanili v manjšem hotelu Aragón. Urediti smo morali opremo, ki je bila zaklenjena v velikih potovalnih torbah, ki jih je izdelal mojster Porenta iz Škofje Loke; tudi izvrstni nahrbtniki so bili njegovo delo. Obiskal nas je gospod Luis Parra, velik poznavalec gore in glavni organizator odprav na Aconcagua. Pomagal nam je urediti formalnosti pri oblasteh, dokupiti hrano, plinske bombice, filme in še sto drugih drobnarij.

Tudi tukaj žive naši izseljenci, ki so nas nestrpno pričakovali. Čudoviti, dobri ljudje. Razkazali so nam najprej svoj novi dom, na katerega so upravičeno ponosni. V mestu je vse nekako postrani. Pločniki vise levo, desno, čeprav so lično tlakovani s ploščicami. V meter širokih kanalih med pločnikom in cesto teče umazana rdeča voda, ki namaka drevorede platan, ki poleti hlade pregreto mesto. Večina ulic je ravnih in se pravokotno križajo. Semaforji sicer so, vendar se večina prometa odvija po načelu, kdor prej pride, ima prednost. Sto vrst avtomobilov drvi v sto smeri; spački, kadilaki, fički, toyote, ford, kdo bi vse poznal. Vsi avtomobili so obtolčeni kot vaški pobje po oštarijskem pretepu. V križišče pridrve avtomobili vsak iz svoje smeri, se do centimetra natančno ustavijo tik pred drugim ter se kot v risanki po polževo, brez kakršne koli besede odpeljejo vsak v svojo smer.

Pa pri nas? Hupanje, preklinjanje, pretep, milica. Taka pomirjujoča lagodnost je v njihovem obnašanju; manjana – jutri, vse bo O. K., fantje. Kje si, vase zaljubljen na Evropa, še marsikaj se boš morala naučiti. Povsod lokali, trgovine, trgovinice, trafike, kjer se človek še obrniti ne more, zato Mišo tam ni nakupoval, tja sta vstopala le Lipe in Tomaž. Mestni promet je vzoren, saj avtobusi in trolejbusi skoraj neprekinjeno vozijo, tako da je gneča le na ulicah, v avtobusih pa ne. Integral,¹ pridite malo v Mendozo po instrukcije! Bil

je 30. januar, zato smo se najedli sladoleda, zakaj ne, če je bilo poletje. Večer, preden smo odšli proti hribom, smo se srečali s štirimi makedonskimi planinci, ki so se vrnili z gore. Le eden je v izredno težavnih razmerah prišel na vrh.

Puente del Inca

Zjutraj smo prvič videli Ande. Zgodaj v mračnem, deževnem jutru smo se z vso opremo ob reki Mendozi odpeljali v 170 km oddaljeno naselje Puente del Inca, 2720 m visoko nad morjem. Gore nad kanjonom, po katerem smo se vozili, se nikakor ne dajo primerjati z našimi belimi Alpami. Komajda je slutiti kaj zelenja po ogromnih rdečih meliščih, skladi vseh mogočih barv vise nad dolino in groze, da se sesujejo v reko, ki po barvi spominja na kakav. Kilometer pred našim ciljem je skromno pokopališče z ducat grobovi prvopristopnikov na Aconcagua, ki jim ni bilo dano doživetvi slasti vrha. Našli smo grob našega misijonarja Kastelica, ki se je naključno pridružil neki odpravi prvih osvajalcev gore in tam zaradi slabe opreme omagal in umrl. Tako pravijo zdaj. Kaj se je v resnici dogajalo, vedo le mrtvi in gora. Leta 1897 osvojena velikanka je do zdaj zahtevala okoli petdeset žrtev, predvsem zaradi nenadnih in neugodnih vremenskih sprememb. V naselju Puente del Inca pod prelazom Uspallata, 20 km od čilske meje, so vojaška baza, hotel, krčma in naselje mulovodcev. Tu sameva še železniška postaja, saj vlak ne vozi več, kar me je spomnilo na nekatere naše proge. Taka je razglednica kraja, ki je izhodišče na goro. Mulovodci tu s svojimi družinami in mulami skromno in naporno prežive tri do štiri mesece,

Nagrobna plošča prvi slovenski žrtvi Aconcague
župniku Jožetu Kastelicu Arhiv Antona Burgarja

¹ Nekdanje podjetje za avtobusne prevoze.

*Del ekipe na Puente del Inca
Arhiv Antona Burgarja*

da zaslužijo za preživetje ostanka leta. Čakajoč na mule smo prelagali opremo, iskali stvari, ki bi jih morali imeti s seboj, in našli nekatere, za katere smo bili prepričani, da so ostale doma. Uspelo mi je, da sem namesto spalne vreče prinesel dva vestona. Iz zagate mi je pomagal prijazni krčmar, ki je imel precej opreme, tako da sva se pogodila za zamenjavo. Čudoviti termalni izviri ob žvepleno sigastem naravnem mostu so nam dali priložnost, da se vsaj umijemo, operemo nogavice, če se že nismo kopali; to smo prihranili za vrnitev. Proti večeru je bilo vreme spremenljivo. Kazalo se je sonce, od časa do časa so med vetrom zaplesale snežinke. V krčmi, kjer smo se nastanili, smo imeli zvečer interno prvenstvo v biljaržu. 2720 m nad morjem smo, to je verjetno slovenski višinski biljardni rekord.

Mule so se pozno vrnilo s poti utrujene, zato bomo odrinili jutraj. Raztegnili smo armaflekse po tleh, na klopi, kakor kdo, bilo je toplo in suho, zlezli v spalne vreče, nič nismo sanjali, le spali smo. Zjutraj nas je vrglo pokonci preklinjanje, rohnenje in med prebujanjem smo prepoznali Šraufov glas, ki je spal v kotu za vrati. Veliko znanja je treba, da ponoči med spanjem razparaš spalno vrečo po dolgem in počez. Sedel je v kotu, na razparani vreči, posut z gosjim perjem – prizor za bogove. Med ploho sočnih besed je vrečo sicer zašil, pa vendar je bilo to slabo znamenje.

Pristopni marš

Ob svitu so prišle kimajoče, zehajoče mule z lepimi mandljastimi očmi. Pohlevne, garaške živali. Ob sedmih z normalno težkimi nahrbtniki odrinemo na prvo kalvarijo. Mimo vojaške baze se z asfalta obrnemo med zložne gričke in po eni uri hoje jo nenedoma zagledamo, Aconcagua, 6960 m. Vsa kristalno bela v jutranjem soncu, kot mlado dekle, ki stopi nasmejana iz vode. Obstali smo, obnemeli ob mogočni lepoti, ki se nam je ponujala in nas odprtih rok vabila. Obvezno fotografiranje in po senčni dolini ob reki Horcones naprej. Čudne navade ima ta krvavo obarvana voda. Na edinem prehodu, ki je možen, je treba

hudournik prečiti do poldneva, kajti pozneje se vodovje zaradi talečega snega po gorah razdivja, iz potoka nastane skoraj reka, po kateri se vali bolj zemlja kot voda, in potem je treba tam prenočiti, da se voda čez noč umiri. Skočimo čez hudournik ter se v raztegnjeni koloni vzpnemo na prelaz Confluencia.

Na vrhu se vzpon na nekem oblem gričku nenadno zlomi v dolino, kakršne se nisem videl. Več deset kilometrov dolga, skoraj popolnoma ravna leži med rdečimi štiritisočaki. Saj smo že videli podobne doline, v filmih, seveda, samo mi smo po njej hodili, jo doživeli. Šrauf je dejal, da ga spominja na Hindukuš. Začetek je bil obetaven, celo nekaj šopaste trave in nizkega zvezdastega trnja je bilo, čez nekaj ur hoje pa je rastlinstvo izginilo. Sem pa tja je prhutnil med travo kakšen umazano rumen ptiček. Po dolini večkrat prečkamo presenetljivo čist potoček, ki izvira na ledeniku višje gori. Merimo razdalje, ki jih pri nas nismo vajeni. Veter se privrtinči po dolini, prhne ti prah v oči in te prisili, da se vsaj za nekaj časa obrneš in počivaš. Po desetih urah hoje je bila kolona tako raztegnjena, da nismo vedeli, za koliko ur je kdo spredaj ali zadaj. Tam nekje ob koncu doline, pred zadnjim vzponom pod bazo, se z gora pritepe snežni metež, ki v hipu zamete komaj vidno stezo. Malo pred sneženjem zagledam na stezi navadno, izrabljeno mulino podkev, simbol novoletnih razglednic. Dimnikar, pujssek, sreča – dobro, nisem vraževeren, ampak podkev v tej divjini? Vzel sem jo. Kaj bi storil, če bi mi stezo prečkal črn maček – se vrnil?

Preklinjam, počivam, 4000 m sem že visoko. Mračni se. Sam sem. V strmini zagledam mule, ki se vračajo. Mulovodec Alfredo mi pove, da je do tabora še kakšna ura. Ni se lagal, samo neskončno se je razvlekla ta ura in minute v njej. Močno je snežilo, ko sem ob 20. uri privlekel stokrat preklet svinčeni nahrbtnik v bazo Plaza de Mulas. Najbolj nabrušeni – Šrauf, Milan, Lipe in Jože so bili v bazi v desetih urah, jaz sem hodil trinajst ur; zadnji je prišel zaradi bolečin v kolku šele naslednji dan popoldan. V enem dnevu smo prišli z višine 2700 m na 4200 m. Spodbudno!

U baznem taboru

V poltemi mi Lipe postavi šotor v zavetju večje skale. Ničesar ne pojem, spanec bo večerja. Ob devetih pride Tomaž, s katerim si deliva šotor. In potem je prišla dolga, dolga noč brez spanja; višina in utrujenost naj bi bili uspavalo. Ničesar se ni zgodilo, razen norih risank, ki so se podile po zbegani glavi. Tomaž samo hropne "matr bom spal" in potem je bil vso noč buden. Nenadoma veter silovito butne ob šotor, prhutne okoli vogalov tenke tkanine, hoče v notranjost – zadrge zdrže in nato v nekem ravno tako nenadnem hipu se vse umiri in veter oddivja v dolino. Tišina, ki te presune, odpreš oči, usta in se sprašuješ, kdo neki odpira vetrovom grajska vrata na gori.

Prebujanja sploh ni bilo, enostavno vstali smo. Začeli smo si kuhati zajtrk ali kosilo – kakor kdo. Razgledam se po bazi. Plaza de Mulas (ali po naše parkirišče mul) je bila polna pisanih šotorov z ravno toliko pisanimi jeziki: Poljaki, Švicarji, Kranjčani, Američani, Argentinci, Ljubljancani, Francozi, malone ves svet. Če hribovci v domačih gorah precej pazimo na čistočo, tam nismo bili ravno vzor. Kupi praznih konzerv, steklenic, stare hrane; mule še razumem, da so povsod puščale svoje "žogice", ko pa vidiš, da smo vsi narodi samo en človeški rod in vsi pod kožo krvavi, začneš živeti kot del plemena.

Dopoldne gredo Šrauf, Milan, Jože, Lipe in Rado na 4800 m, kamor so odnesli šotora, hrano in reklamni Stolov stol. Ostali smo urejali šotore in se predvsem prilagajali višini, čeprav se je večina od

nas zavedala, da vrha ne bo videla. Nekaj sem pocal na kuhalniku ob šotoru, ko pride neki dvakrat žgani Čileneec in mi začne nekaj govoriti v pojoči španščini "e djusto huembre de plundras melodioso bla, bla, bla ..." Jaz pa mešam, cmokam, pa poizkušam in piham v plin, kar sploh ni potrebno, on pa še kar "delozo, buffalo pa madre ke evropa mosquito arriva ... Nakar me od blizu pogleda; normalno, moral sem mu odgovoriti. "Ja, veš, maš prov, s Kamnka sem duma, pa kodra Ajšo mamo, k je te dni skotila, a veš, da res ne vem, kolk ma mladih." Fant se mi je bleščočih zob zarežal, rekel ojla in šel svojim povedat, da še ne vem, koliko kužkov ima Ajša. Tomaž je med prvimi, ki vstajajo zadnji. Kot večina prijateljev stoka zaradi glavobola. Z mojo glavo je vse v redu, zato pa me močno bole vezi v kolenu. Gora in višina sta se prvič uprli.

Popoldan so se fantje vrnili. Veter, veter, veter. Veter ne uničuje zaradi mraza, veter uničuje zaradi vetra. "Tudi šotorov nismo mogli postaviti," zakolnejo. Ob 17. uri kot skoraj vsak dan sneg s soncem, sicer pa presenetljivo lepo, kot bi poslušal vremensko napoved na ljubljanski TV. Prišla je noč plahutanj in silnih prepiranj vetrov s šotorom, v katerem smo si uredili spalnice. Zbegane misli ti ob polspancu rojevajo še bolj zbegane misli. Tomaž me vpraša:

"A spiš?"

"Ja," mu odgovorim. Čez pol ure vprašam Tomaža:

"A spiš?"

"Ne," mi odvrne.

Dolina Horcones

- od tu do

izhodišča je

40 km.

Arhiv Antona

Burgarja

Oba laževa. Sanj sploh ni, kajti če ne spiš, ne moreš sanjati. Prepiraš se sam s seboj. Zlezem iz vreče in pohodim Tomaža, ki je za silo zadremal, ter mu uničim še tistih deset minut spanja, ki so mu jih podarili umirajoči jutranji vetrovi. Pogledam na uro, šest je, pri nas je deset. Na vrhu Cuerna (okoli 5000 m) se kot diamant iz pravljice zaiskri sončni žarek. V bleščečem kristalnem jutru sem stal na hribčku in zijal v rojevanje tretjega dne na gori. Večno preklinjajoči srečni Šrauf se je zbudil sredi preklinjanja, in medtem ko je preklinjal, je še vedno preklinjal. Spet so šli na hrib na 5200 m. Ata Herlec je šel z njimi – naš finančni stari ata. Jaz še nisem mogel, res ne, vezi v kolenu so me neznosno bolele. Prejšnji dan sem se spustil 500 m nižje, da sem vzel nahrbtnik Draganu, ki je težko hodil zaradi vnete mišice. Zgodba gore se je začela. Šrauf je zagodrnjal: "Nekoč, nekje v Komendi, bom našel tisto dolino, kjer je mir," navlekel nase vse, kar je najslabšega prinesel od doma, zabodel palice v prašna andska tla, rekel, "ajd, živijo fantje" in je šel. Točno tako so se začejala velika dejanja – Stane že ve. Roman si je ovil bel šal miru okoli vratu, se dvakrat zadril in rekel: "Stane, kva se pa dereš, sej boš ta pru, k bo na sedemtavžent na stol sedu." Še vedno ne moremo pozabiti, kako je v dolini operiral spalno vrečo. Milan Gladkov, s katerim v Kamniku stanujeva trinajst metrov narazen čez ulico, je to jutro že 22-ič rekel: "Še to cigareto, pa do vrha nič več," zgrabil nahrbtnik, vanj zbasal nekaj škatlic cigaret, za vsak primer, se zarežal skozi kosmate zobe in se s cigareto v ustih pogнал v hrib.

Ko sem gledal za njim, sem dobil občutek, da bo vsak hip izgubil nekaj, kar ima odveč, roko ali nogo. Zelo malo je ljudi na svetu, ki so jim okončine odveč. Moj veliki opletajoči sosed je eden izmed njih. Razmišljati in pisati o prijateljih, s katerimi doživljaš zgodbo, ki je neponovljiva, je lepo in nehvaležno hkrati. Kaj pa Lipe, naša duša natančnosti in doslednosti, človek, pri katerem ni polovičarstva in ki ga je že tam skrbelo, kako si bo doma umil lase. Lipe, brez katerega bi nas bila polovica brez opreme. Največjo svetinjo ima s seboj Rado Riedl: kamera, filmi, svetlomer, stativ, življenje svetlobe, senc, barv; kamera je tista svetinja, ki ga bo kot zvest kuža spremljala vse življenje. Tudi Joža je v najmočnejši skupini, ki naj bi šla na vrh. Močan dedec, ki potrebuje mnogo sape. Gringo ga kličemo, kajti ekipa brez njega ne bi mogla komunicirati, od vseh namreč najbolje govori špansko. Domačini ga ne razumejo, kar jih vpraša, on pa ne ve, kaj so mu odgovorili; mi, ki stojimo ob strani, vse razumemo, a smo kar tiho.

Joža se poti, briše, postaja vse bolj rdeč, dokler s sogovornikom ne ugotovita, da bi se najhitreje sporazumela v angleščini. Roman Herlec, ata korajže s tremi vnučki, kar vsakemu od nas pove po trikrat na dan, tako da nikoli ne vemo, ali vedno misli iste, ali ima še kje skrite rezerve. On že ve, kako je treba z nami, samo roko mu odtrgamo in vse je v redu. Toliko o fantih, ki so šli na goro, o ostalih pozneje. Torej, srečno!

Se nadaljuje. ◉

Ravno prav gosto
postavljena slalomsko
vratca pod Golaki
Foto Anka Rudolf

Pozimi čez Trnovski gozd

O razsežnosti Trnovskega gozda govore že prvi planinski zapisi izpod peresa goriškega zdravnika Mattiolija, ki je kot naravoslovec na svojih botaničnih poteh, kjer je iskal zdravilnih rastlin, obiskoval okoliško hribovje. Po najkrajši poti do Idrije, kamor je v 16. stoletju prihajal zdraviti rudarje, ga je prečil, kar je zelo slikovito opisal. Pot je bila dolga štirideset tisoč korakov.

Divjost teh gozdov nam je dvesto let kasneje opisal raziskovalec, tudi idrijski zdravnik Baltazar Hacquet: "Odkar se vzpenjam po gorovjih, še nikdar nisem naletel na tako nevarne gore, kot so te. Njene kotanje, ki jim v teh krajih pravijo kotli, so vse leto napolnjene s snegom, pogosto pa še porasle s črnim gozdom. Drevesa, četudi deblo doseže debelino moža, ne zrastejo nad višino štirih do šest čevljev; vse raste pritlikavo in drevo ali grm leži z vejami razprostrtimi na zemlji, ki je z njim potem povsem prekrita. Gorje tistemu, ki si drzne sam podati na take hribe, ne da bi uporabil previdnost in ne da bi pred vsakim korakom, ki ga naredi, poprej preiskal kraj, kamor bo stopil, zakaj v trenutku si lahko raztrešči kosti ali ostane za večno pokopan."¹

Da le ni tako hudo, je bralce *Planinskega vestnika* tolažil idrijski planinec Lado Božič. Počasi jih je spoznaval, s spoštovanjem in vztrajnostjo, korak za korakom. S cest je zavil na markirane poti, z njih na stare povezovalne in na koncu ubral kakšno bližnjico. Njegovi opisi, ki jih lahko najdemo v arhivu PV, so uporabni tudi danes. Da jih ni podcenjevati, sem čutila iz

pripovedovanja prijatelja, ki mi je ob srečanju na Kerkovšah potožil, da ga skrbi za sina in vnuka, ki sta se na pot tega zimskega dne odpravila z Lokvi v Idrijsko Belo na smučeh. Verjela sem, da mora biti to lep zalogaj in da je skrb upravičena, saj je kot lovec ta svet res dobro poznal.

Previdno spoznavanje

Postopoma sem se s tem na zahod in sever segajoč del zelenega pokrova Dinarskega gorstva udomačila tudi sama. Tako pri roki nam je in ponuja vse, kar pohodnik ali planinec pričakuje. Južni del se razteza nad Vipavsko dolino, proti severu se zaključuje v trebuških grapah, na zahodu je meja prelestna Soča, na vzhodu pa se izteče v notranjsko podolje. Razgibana planota je brez tekoče vode na površju in razčlenjena z zaprtimi globelmi, kuclji, griči, hrbti in vrhovi, jamami, ledenicami, mrazišči, brezni in drobnimi kraškimi oblikami, kot so škraplje, žlebiči, škanjnice in podobno. Med kraškimi pojavi so posebej pomembne jame z večnim ledom in snegom – ledenice. Nekdaj so led iz njih vozili celo v Egipt.

Čez in čez je poraščen z mešanim gozdom, v njem domuje mnogo divjadi in zavarovanih rastlin. Tu sta dva naravna rezervata: Paradana z naravnim spomenikom Velika ledena jama in Golaki s Smrekovo

¹ Iz prevoda *Oryctographie Carniolice*, B. Hacquet, Založništvo: Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica in Založba Maksa Viktorja, 2020.

drago, naravni spomenik Smrečje in pragozd Bukov vrh. Za vse, za vsak letni čas in za vsako vreme je tu kaj najti. Najlepše pa je, ko ta svet pokrije debela snežna odeja in ko na noge še natakneš smuči, se potovanje skozi pravljico začne. To je dober zalogaj hoje s smučmi, vijuganja v pršiču ni kdo ve kaj in nič nenavadnega ni, če s kožami na smučkah turo tudi zaključiš.

Letošnja zima je nasula snega še iz zalog preteklih let, najbrž so tam gori čistili podstrešja. Dodala je še mraz in lepo vreme. V strahu da naša želja – naj to traja – ne bi bila le krik vpijočega v puščavi, je bilo treba snežno pravljico izkoristiti takoj, tukaj in zdaj. Priložnosti prečenja Vojsko–Predmeja se ni bilo mogoče upreti.

Ne bom govorila o tem, kako sem pred leti prve turne pancerja naročila kar po pošti in zadela glavni dobitek, ker mi ne boste verjeli. Niti tega, da sem se za nakup odločila dan po tem, ko so se končale zimske razprodaje. Prijazen prodajalec je zame ugodnost podaljšal še za dan.

Na dolgo želeno pot

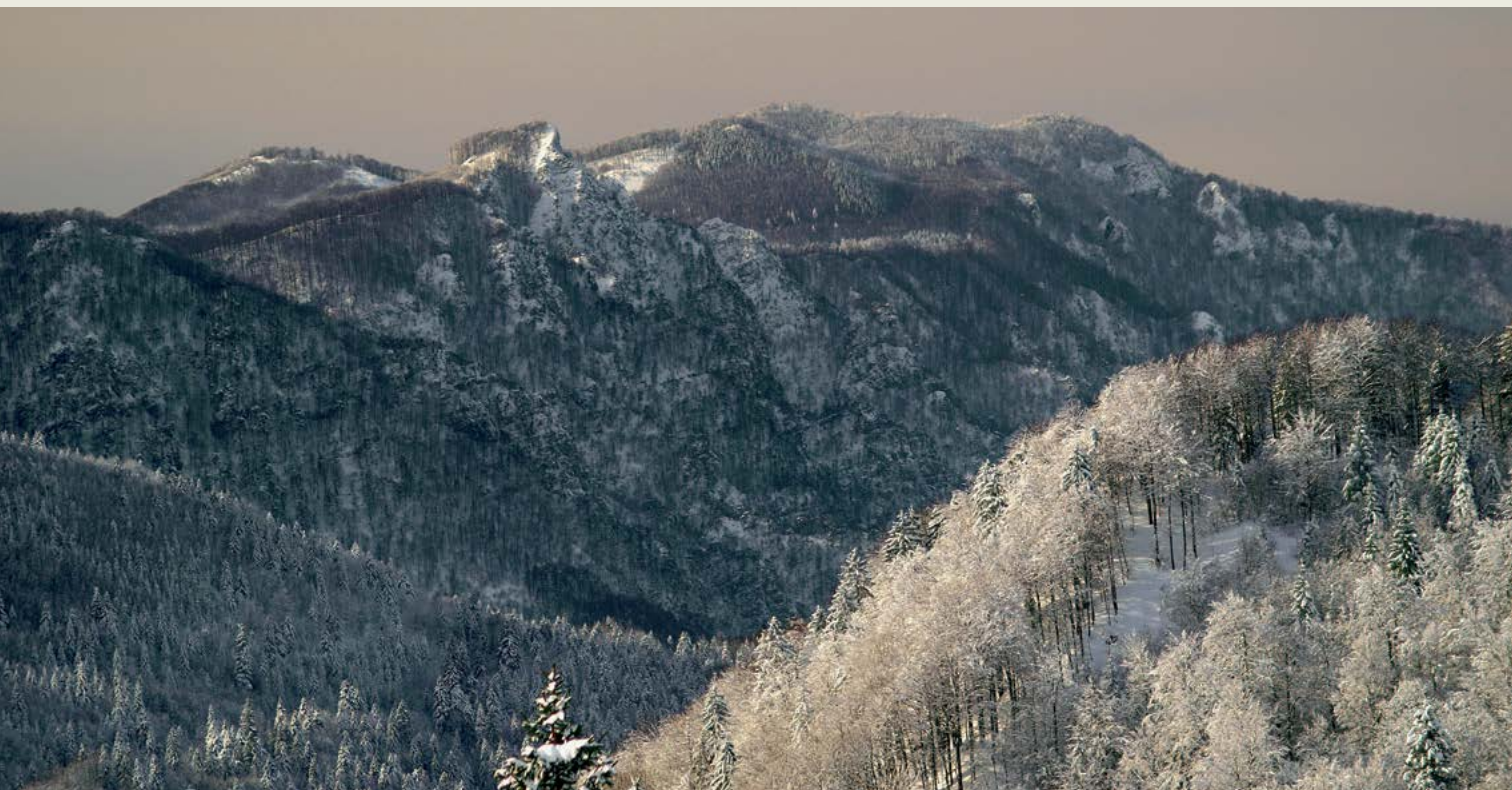
Moje izhodišče je bilo na Mrzli Rupi pred Omiunkarjevo kmetijo, ki jezdi na razglednem slemenu. Vode njegovega južnega pobočja se stekajo v Idrijco, severnega v Trebušico, zahodni pogled mu zapirajo Govci,² vzhodni se izgublja proti Vojskem in gozdom Krajinskega parka Zgornja Idrija. Tu se srečajo ceste s Krekovaša, Hudega polja, Trebuše, Razazije, Vojskega in Razor. Ni čudno, da so partizani kraja imenovali na kolodvoru.

² Strma prepadna pobočja, ki se med Bukovim vrhom, Poldanovcem in Stanovim robom strmo spuščajo proti dolini Gorenje Trebuše.

Če bi bila danes tretja, ki sem se namenila na to pot, bi ne imela kje parkirati, ali pa bi za zajtrk malo lopatala. Kaj pretirano težak moj nahrbtnik ni bil, saj me je na drugi strani Trnovskega gozda čakalo toplo zavetje in obnovitvene zaloge. Čaj in klobasa, pa še rezervni psi, to bo dovolj. Pot prvega dne sem si zamislila v četrtnah; prva do Hudega polja, druga do Škrbine, tretja do grebena pod Velikim Golakom, kjer se pot prevesi na južno stran, in zadnja do Predmeje. Tura se začne "piانو" po zasneženi sončni gozdni cesti. Pred menoj so sledi smučarjev in krpljarjev, brez teh pripomočkov ne bi šlo. Malo pred Hudim poljem je prva in zadnja voda na tej poti, ki se je kljub mrazu živahno točila v korito. Naslednji so izviri Hublja, Lijaka in Mrzleka na južni in zahodni strani planote, nam je nekoč razlagal gozdarski inženir Blaj, ki nam je odstrl marsikatero trnovsko skrivnost. Na desni, čez Ipavšek se dviga pragozd Bukov vrh, s katerega se proti Trebuši spušča prepadni greben Mali Govci. Dramatično, vam rečem. Če sem se poleti načrtovala, kako jih bom prelezla, sem zdaj to misel kar opustila. No, morda, a le če bo v Danijevem nahrbtniku tudi štrik. Za tem hrbtom pa se nizajo nešteti grebeni pravih Govcev, ki jih straži z visoko dvignjenim nosom postavni Poldanovec.

Hudo polje, po žledu ranjeno in zmesarjeno, se je svečilo v soncu. Spomenik bolnišnici Pavli – kamnito srce – je kvišku kipelo v prazno. Tako srce kot bolnišnica sta varna le v objemu gozda. Od tod prvič ta dan uzrem prave gore. Tja čez Trebušo se na obzorju belijo Juljici – od Tolminsko-Bohinjskih do Krna in Kanina. Višje proti Škrbini oddrsavam v senci, na moji levi se smeje s soncem obsijan Sončni rob. Kakšen postavnež! Rob se steguje nad cesto, kot bi nekdo skalno lusko zataknil v pobočje. Mnogokrat sem sedela na njegovi vrhni zaplati vednozelenega gornika in uživala razgled. Bogato, zares izjemno je njegovo cvetlično sosodstvo, tudi idrijski jeglič je med njimi.

*Govci, nad njimi
Poldanovec
Foto Anka Rudolf*

Pod njim naletim na dva fanta. Vsa sta vznese-
na, kako ne, saj sta noč prespala na njegovem vrhu. Sama
bi ocenila, da je tam prostora le za dve *tazadnji*, a fo-
tografija sončnega vzhoda in šotorčka, ki je namesto
z vravno zavarovan s snežno ograjo, me je prepriča-
la, da temu ni tako. Fanta natakneti tekaške smučke,
dvigneta težka nahrbtnika in že se peljeta proti Mrzli
Rupi. To bo jutri tudi moja smer. Ne bi se pustila pro-
siti za tako zavidanja vredno doživetje. Fanta sta me
kar dolgo spremljala v mislih. Spomnila sem se moje
unovčene odškodnine, ki sem si jo na enem preteklih
potovanj prisluzila z letalsko zamudo. Moja trisezon-
ska hiška čaka na kakšen podoben izziv. Za prenoče-
vanje v tej četrti (zimski) sezoni se bom morala ozreti
za kakšnim kosmatincem iz sosesčine.

Tabla na Škrbini, ki označuje območje Geoparka Idri-
ja, pomeni, da se bližam robu idrijske občine. O ti ču-
dni časi, ampak prehodi občinskih meja so dovolje-
ni z namenom rekreacije, kar imam namen početi cel
dan. Da ni enako težko ali pa lahko slediti markaci-
jam v kopnih ali snežnih razmerah, sem spoznala že

*V belo oblečeni
bukovi viharniki
Foto Anka Rudolf*

večkrat, vendar so bile te rdeče-bele prijateljice ravno
prav na gosto, da mi ni bilo treba iz nahrbtnika vleči
telefona in očal. Snežna odeja je bila debela, sneg pa
še vedno nepredelan, ves puhast in iskriv. Na debelo
so bile obložene veje dreves, skozi je prosevalo son-
ce in svet je bil kot iz srebra ulit. Tišina, brez sledi div-
jadi, le jaz in moje florescentne smučke, katerih barva
se je vsake toliko pobilisnila izpod snežne moke. Bilo
je krepko pod ničlo, moj vodni meh pa trdno zapеча-
ten z ledom. Takega miru si deležen poredko.

Na pravi primorski strani

Ko sem pripujšala na greben, se je predme postavil
gladko zaliti Veliki Golak. Njegovo smučišče, prevle-
čeno čez rušje, je bilo res veliko. Na robu sem se odlo-
čila, da nadaljujem po trasi Slovenske planinske poti.

Bolj sem zaupala markacijam kot orientaciji, da ne bi
zašla s poti skozi Kraljeve kambre. To je bila velika na-
paka. Za robom, na z burjo bogati primorski strani, si
je gozd nadel povsem drugo podobo. Prej sloka debela
in krošnje visoko nad menoj so se tu vsa skrivenčena
in nizka, še dodatno pod težo snega, sklonila do tal.
Hacquet je imel prav.

Vijuganje v labirintu je bilo prav zabavno, na trenutke
mučno, naj je šlo navzgor ali navzdol. A je šlo, včasih
malo zunaj poti, okrog globeli, malo na severno stran,
pa spet loveč grebenčke proti Vratcam med Velikim
in Srednjim Golakom. Zadnji povezovalni mostiček
med globokimi vrtačami mi je dal največ vetra. Mar-
kacij, seveda če sem bila zunaj poti, ni bilo več, on pa
se je odločil končati kar na **šus**. Spet je bilo treba na-
okrog, da bi kaj prida vijugala v pršiču do kolen, mi
ni bilo dano, vse skupaj je bilo bolj podobno drsenju
v seneni kopici. Končno naletim na smučine, ki pri-
hajajo iz vrtače severno pod Velikim Golakom. Kar
oddahnem si in jim sledim, hvaležna, da nisem snela
psov, saj vodijo le navzgor. Seveda, kolegom smučar-
jem ni bil dovolj le spust z Velikega, smuko so žele-
li užiti tudi s Srednjega Golaka. Nič ne de, tudi meni
je prav.

Na robu, kjer predhodne smučine zavalovijo med bu-
kve, si oddahnem; vzponi so za menoj. Morje na ob-
zorju se je zlato svetilo, dan se je krepko prevesil v po-
poldne. Sledil je še spust. Ampak da ne bi zaključila
prehitro, pse pustim na mestu, kjer mi tako lepo sluzi-
jo že cel dan. To, da sem slab smučar in da vedno pa-
zim na primerno (beri čim manjšo) hitrost, bom za-
molčala. Prebijanje med drevesi je bilo mehko, tudi
sesti je bilo vsake toliko lepo in preučiti, kje v nadalje-
vanju je bukovina najredkejša. A vseeno sem se, kot
bi mignil, iz gozda zapeljala na jaso z imenom Staniše.
Z leve, s Kraljevih kamber, se je izvila lepa smučarska
gaz. O, le zakaj mi nihče ni tega namignil, ko sem ko-
lebal tam na grebenu? Prihranila bi si par ur loma-
stenja. Od tod še zadnjič pomaham beli kapi Velike-
ga Golaka.

Urbani del ture

Do Korenine je planinska pot idealna za lepo viju-
ganje, sem se pa prepustila tudi mehkim uživaškim
stranpotem. Zapletlo se je med hišami; iskanje naj-
boljše smeri, da se komu ne zapeljem na dvorišče ali
pred razprt gobec domačega čuvaja, da bi sekala čim
manj cest in da obdržim pravo smer, je bilo kar iznaj-
dljivo početje. Peš bi to opravila kot za šalo.

Sonce je utonilo v beneško morje, ko sem prispela.
Furlanka je z dvignjenim krilom³ napovedovala še en
lep dan. Za zadnjo načrtovano četrtino sem porabila
toliko časa kot za prve tri. Res je, prečenje Trnovske-
ga gozda ni mačji hec. Drugi dan me je čakal še po-
vratek, daljši. Zgodaj bo treba na pot, a to je že druga
zgodba. ○

³ Rdeči zahodni zarji, ki napoveduje lepo vreme, pogovor-
no rečemo, da Furlanka dvigne krilo.

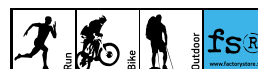

NOVI NAHRBNTNIKI **AETHER & ARIEL PLUS**

www.factorystore.si

Na voljo v trgovinah: Kibuba, Iglu Šport, Annapurna, Extreme Vital, Intersport, Hervis, Action Mama, Enduro, Elan, Amfibija

Planina Pramosio,
idealno izhodišče za
lepe ture
Foto Olga Kolenc

Najbolj sugestivno območje v Karniji

Urhovi nad planino Pramosio

Tistega ranega jutra smo kot prve dosegle planino Malga Pramosio. Pri vstopu v pravkar odprto kočo je zadišalo po dimljeni skuti. Posedle smo se okoli ognjišča. Ogenj je prasketal, njegovi zublji so v ubranem gibanju švigali iznad polen in prijetna toplota se je širila v prostor. Prijazen oskrbnik se je z nami brž zapletel v pogovor, oskrbnica pa nam je postregla z dvojno dozo jutranje kave.

S prihodom na planino vstopamo v enega najbolj sugestivnih krajev v Karniji. Planina Pramosio, s sodobnim kmečkim turizmom in prenočišči za pohodnike, se nahaja na nadmorski višini 1520 metrov. Je izhodiščna točka na okoliške vrhove, kot so Monte Paularo, Monte Dimon, Creto di Timau, Cimo Avostanis in druge. Iz Laipacca, ki leži ob cesti na prelaz Passo di Monte Croce Carnico/Plöckenpass, vožnjo nadaljujemo skozi zaselek Cleulis, od koder nas do planine Pramosio čaka še okoli osem kilometrov solidne gozdne ceste. Če se na to dve uri dolgo pot iz doline odpravimo peš, bomo поблиže spoznali bogato naravno dediščino, kot je gozd Pramosio/Foresta regionale di Pramosio. Poraščajo ga stoletje stara drevesa enake velikosti, ki območje ščitijo pred padajočimi skalami in plazovi.

Monte Paularo

Nedaleč stran od planšarije Pramosio naletimo na oznako poti CAI št. 404, ki se v zmernem vzponu dviga do manjšega prevala Forcella Fontanafredda. Desno nad nami je vrh Crete di Mezzodi. Greben, ki poteka na južni strani, se dvigne na Monte Paularo, kje se razcepi v dva kraka. Glavna veja krene na vzhod, na Monte Dimon, manjša, jugovzhodna veja pa se proti Paluzzi spušča v dolino. Steza pod prevalom Fontanafredda se obrne navzdol, zato izgubimo nekaj višine. Ob južnem boku Monte Paulara seže pogled na veliko zemeljsko rano, ki jo je gori zadal plaz, ki se je sprožil nad reko Rio Moscardo. Že dolgo me ni bilo tako strah. Radovedna kot sem, sem se povzpela na mehki travnati rob zunaj poti, da bi si zadevo поблиže ogledala. V naslednjem trenutku sem

opazila, da sem stopila na plitko in več kot dva metra globoko spodjedo.

Trajalo je par izjemno dolgih sekund in že sem pristala na trdem in varnem delu poti. Ta se zložno dviga navzgor čez rahlo razgiban teren, ki ga je v vse smeri krasil rododendron. Stara vojaška pot preči severovzhodna, z redkim grmovjem porasla pobočja Monte Paulara. Prišle smo do sedla, kjer se obzorje razširi tudi na jug. Območje je znano po dragocenih

naravnih habitatih in precej redko floro. Gola, le s travo porasla pobočja, ki se položijo v plitko kotanjo, je tudi v tem delu v celoti prekrival cvetoč rododendron.

Na vse strani odprta pokrajina le še stopnjuje občutek neomejene svobode. Do vrha Monte Paulara, 2043 m, ni bilo več daleč. Krasi ga vegasti križ, ki je povezan iz dveh neobdelanih, že preperelih debel viharnika. Končno se je pojavil tudi prvi pohodnik, kajti ta, za bogovim hrbtom skrit košček sveta, pogosto sameva. Prijazen Furlan, gorski vodnik, nam je v zvezi z razgledi odkril kar nekaj neznank. Med gorskimi skupinami Cogliansa, Kanina, Bellunskih Dolomitov, Julijskih, Ziljskih in Karnijskih Alp ni enostavno izluščiti izstopajoče vrhove, kot so: Creta Grauzaria, Creta di Aip, Amariana, Zoncolan, Sernio, Cellon, Polinik, Nabojs, Viš in Montaž, Zuc dal Bôr, Monte Chiavals in še mnoge druge.

Monte Dimon

Sestopile smo v smeri prihoda in pot nadaljevale mimo planine Dimon do ene izmed glavnih zanimivosti v okolici, do istoimenskega jezera Dimon. Ujet je povsem na robu male kotanje istoimenskega vrha, kjer ima tudi odtok. Območje Monte Dimona in območje bližnjega Monte Paulara je še pred petnajst tisoč leti pokrival ledeni klobuk. V mističnem jezeru, ki je ostal za ledenikom, odseva barva pokrajine, ki je na vrhuncu poletja "bolj zelena od zelene". Za barvno protiutež se v njem zrcali neskončna modrina neba. Prišle smo na kraj, kjer se ob polni luni in v jasnih nočeh še vedno rojevajo bajke.

Vojaška mulatjera, ki nad jezerom preči južno pobočje Monte Dimona, obrne na vzhod. Vrh lahko dosežemo po že na daleč vidni krožni poti, lahko pa se po brezpotju podamo naravnost navzgor. Čez podolgovat, s travo porasli vrh potekajo globoki, s travo

*Navadna pokalica
ali navadna lepnica
(Silene vulgaris)
Foto Olga Kalenc*

preraščeni strelski jarki. Razgled, ki tu ne zaostaja, se proti zahodu v celoti razširi na pravkar prehojeno golo pokrajino. Glavni krak grebena, ki se razcepi na Monte Paularu, se v mehkem zarisu rahlo spušča navzdol, nato pa dvigne na Monte Dimon, 2043 m. Po obsežnih okoliških pašnikih so se med komaj opaznim gibanjem pasle črede ovac.

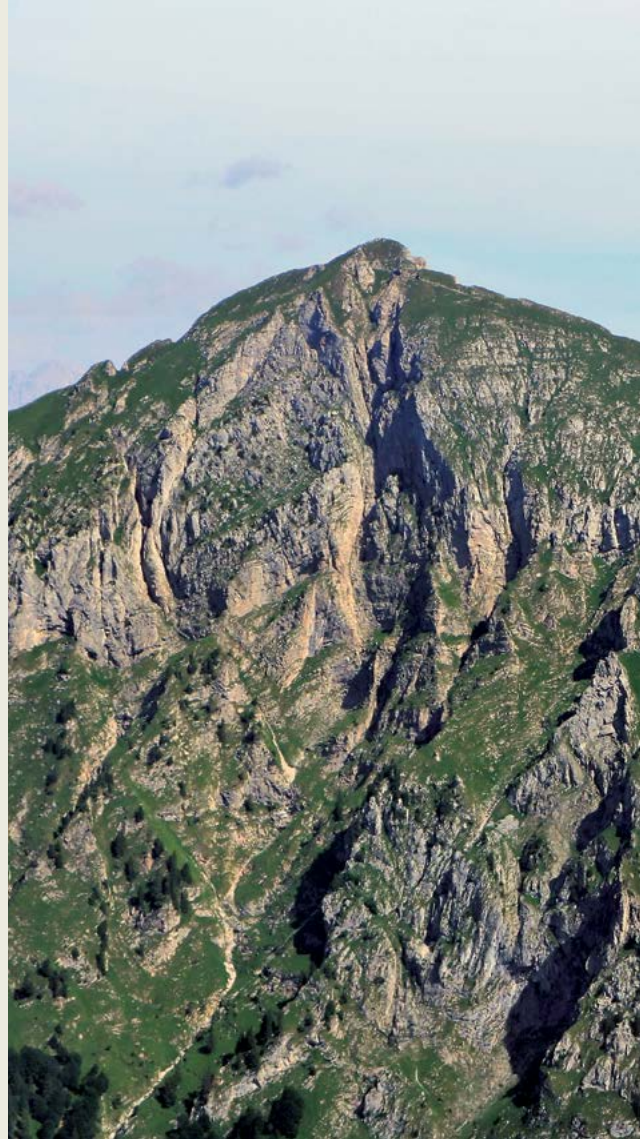
Po zarasli stezi smo se spustile naravnost navzdol do mulatjere. Strmo je, stabilni koraki in čvrsti oprijemi naših rok ne bodo odveč. Poletni oblaki, ki sredi dneva dobivajo moč, so znova grozili in morale smo pohiteti. Med povratkom od prevala Fontanafredda do planšarije Pramosio sta nas na severni strani iz neposredne bližine vabila bližnja vrhova Creta di Timau in Cima Avostanis, pod katero se skriva še eno skrivnostno jezerce.

Creta di Timau

Jasno julijsko jutro, ki se je prebujalo nad Casera Pramosio, nama je z Irmo pri vnovičnem obisku dalo dodatni zagon. Krave so se mirno pasle in slika žive planine na vrhuncu poletja je bila popolna. Nad dolino But so se v dometu vidnega polja, iz povsem nove perspektive, nizali gorski grebeni. Pokrajina je bila napolnjena z vlago, a skuštrane glave alpskega kosmatinca so stoično prenašale težo jutranje rose.

Stara mulatjera v zmernem vzponu preči vzhodno pobočje gore, kjer poteka tudi edini "normalen" dostop. Jezero, ki je ujeto v kotanji pod skalnim masivom Cime Avostanis, je bilo končno razkrito. V manjši kotanji nad njim se je svetilo še eno malo in radovedno, povsem okroglo očesce. Pogled proti jugu na smučišče Zoncolan in greben s Cimone di Crasulino je v meni prebujal lepe spomine. Do vrha, ki ni več daleč, nas loči le še zadnji, z novo jeklenico zavarovan izpostavljeni del poti. Kaj drugega naj bi sledilo kot vrh

*Glavičasti repuš
(Phyteuma
orbiculare)
Foto Olga Kolenc*

Crete di Timau, 2217 m, na njem pa velik železni križ, ki neizpodbitno priča, da smo prispeli do cilja.

S pogledom na znane verige gora se je moja pozornost usmerila tudi na bližje okolje. Pod zelenimi strmalmi na avstrijski strani, ki se spuščajo vse do grap, so se zrcalile zadnje snežne zaplate. Cima Avostanis je vidna z novega zornega kota, prav tako njen podporni južni rob, ki se z grebenom poveže s Creto di Timau. Greben, ki poteka proti jugozahodu, se zaključuje s 1847 metrov visokim stolpom Gamspitz, ki je nam, navadnim šudrarjem, nedosegljiv. Končno sta le prispela dva postavna, z mišicami nabita fanta, ki sta dobršen del poti premagala kar na kolesih.

"Škoda, da nisem mlada," sem zamrmrala kolegici. Ni me slišala, saj je bila zatopljen v svoj bogati notranji svet. Poslovili sva se od vrha in v travi poiskali stezo, ki preči greben proti Cime Avostanis. Potreben je le krajši spust in že smo na točki preloma, na sedlu Sella Avostanis, 2080 m. Iznad grebena, ki se na tem delu zoži in izravna, štrli nekaj ostrih skalnatih zob, nad katerimi vidimo komaj opazen prehod. Sledi pogled na del prepadne stene Crete di Timau, v smeri Cogliansa pa na vzhodna pobočja Crete di Collinete in Crete di Colline. Na južni strani, pod steno Cime Avostanis, se v obliki ledvice v celoti prikaže jezerce Lago di Avostanis, nad njim pa Casera Pramosio Alta.

Cima Avostanis/Blaustein

S kolegico sva imeli več kot dovolj časa, zato sva se raje držali steze, ki obrne na avstrijsko stran. Pred nami je spet krajši spust, ki se ljubiteljem flore v času razcveta vsekakor izplača. Severno stran je v tistih julijskih dneh komaj dosegla pomlad. Ob rjavih robovih še zadnjih snežnih zaplat se je na hitro prebujalo novo življenje. Na južnem, s soncem obsijanem pobočju gore, so nas pričakale dolge grede sveže napihnenih čašic pokalic. Bogata socvetja, ki so se v sapicah rahlo pozibavala na dolgih tankih steblih, so pričarala videz posebnega in lepo urejenega vrta.

Z lahkoto sva dosegli vrh Cima Avostanisa/Blaustaina, 2195 m, čez katerega poteka meja med Italijo in Avstrijo. Daljave so tonile v oblakih in z njimi tudi vrhovi gora. Pod nami leži planina Pramosio, nad njo se proti jugovzhodu dvigata pred kratkim prehojena Monte Paularo in Monte Dimon. Iz te perspektive sta s svojimi skritimi čari videti nekam pohlevna in nizka, povsem nezanimiva. Frontna črta iz prve svetovne vojne je tudi v tem delu pustila svoje sledi. Po običajnih obredih, ki jih imamo po prihodu na vrh, vključno z dobro malico, sva se napotili do ledeniškega jezera Lago di Avostanis. Nad njim se dviga naravna, skoraj navpična plezalna stena. Plezalcev trenutno ni bilo, nekaj obiskovalcev je poležavalo le

na z mehko travo porasli visokogorski plaži. Odvečna jezerska voda rojeva potok Rio Scuro, ki je med ozkimi divjimi grapami našel pot do dolin. Živahni, pravkar izvaljeni žabji paglavci, ki so v dolini opazni že marca, so se v življenje zbudili s precejšnjo zamudo. Nič ne de, kratko, a sladko življenje tu zgoraj, vse nadoknadi.

Dan je bil še vedno dolg, zato sva si pot podaljšali do sedla Passo Pramosio/Kronhof Törl, ki se nahaja na višini 1792 metrov. S travo porasla pobočja bližnjih vrhov so bila blede dnevi svetlobi navkljub tako kot zjutraj svetlo zelena in žametno mehka. Veliko sedlo, ki goro Cima Avostanis/Blaustein loči od gore Monte Scarniz/Skarnitz, pred nami odpira nove razglede. Ravnovesje med naravnim okoljem in človeško dejavnostjo v njem zaznamo na vsakem koraku. Tudi tik nad planino Pramosio, kjer stoji nekaj že na daleč vidnih kamnolomov marmorja, imenovanih Grigio Carnico. Eden izmed njih je še vedno aktiven, pot do planine pa je lepo vzdrževana prav po njegovi zaslugi. Dragocen naraven kamen je izrazito sive barve, žile v beli, sivi in temno sivi barvi pa v prepletu ustvarjajo čudovite dekorativne motive. Deviško lepoto Karnijskih Alp je nemogoče preleti v besede. Vsaka, še tako dobro izbrana, je komaj medel oris celote, ki jo doživlja od čarov gora odvisen popotnik. ●

Creta di Timau (levo) in Cima Avostanis (desno) z značilno gladko steno, ki se dviga nad istoimenskim jezerom. Foto Olga Kolenc

Andrej Bandelj

Kolovrat
Foto Oton Naglost

S kolesom na razglednike

Nad Benečijo

Nekega dne sem stal na severnem robu svojega domačega Krasa in gledal v megleno morje Furlanije. Belina je prekrivala gosto poseljeno ravnino med Gorico, Vidmom in Pordenonom. Kar malo zasmilili so se mi Furlani, saj v tistem hipu niso mogli občudovati veliko privlačnejše beline zasneženih vrhov Julijcev in Karnijcev, ki so zaključevali moje severozahodno obzorje. Vmes, med obema odtenkoma bele, pa so se sončili privlačni hribi, razrezani z globokimi vmesnimi dolinami.

Nekega drugega dne sem vodil skupino turistov po poti od morja skozi srednjeveška mesteca ob mogočni reki Tilment proti skrivnostni dolini Rezi-je. Z zanimanjem so se napolnili moje pripovedi o kolesu nekega sira, ki se je davno nekoč s privlačnih hribov iz prejšnjega odstavka odkotalilo v ravnino in tam obstalo. Pa so takrat rekli, da bo ob obloženi mizi ustavljenega sira odtlej prostor za Furlane, strmali, s katerih se vse na tak ali drugačen način odvrti v dolino, pa bodo namenjene Slovincem.

In spet nekega tretjega dne sem kolesaril po gorah nad pravljico Sočo. Nisem bil sam, ampak me je obkrožal vrvež enega najbolj obiskanih predelov Slovenije. Zakaj ne bi za kak dan svojemu službenemu turizmu ubežal le streljaj stran? Med hribe, ki so, kot zdaj že vemo, kot nalašč za spuščanje ... proti soncu v "tele dolince". Tako so me pedali odpeljali v Benečijo – prelepi svet pobočij in vrhov med Karmanom, Muzci, Stolom, Matajurjem in Kolovratom. Vabim vas, da se mi pridružite, se usedete na svojega "gorca" in s kakšnim napevom slovityh Beneških fantov v ušesih spoznate ta svet.

Ponekod bomo kraje, ki jih opisujem, našli pod imenom Beneška Slovenija, spet drugje bo – po dveh

največjih tamkajšnjih rekah – govor o Nadiških in Terskih dolinah. A bodimo tokrat preprosti in poslušajmo domačine, ki območje imenujejo zgolj in samo Benečija. Ne zamenjajmo je z italijansko upravno deželo Benečijo (Veneto), ki poleg obleganih Benetk zajema še velik del prelepih Dolomitov, ampak se razveselimo dejstva, da je naša Benečija še veliko bliže, tik za državno mejo pri Gorici, Brdih in Kobaridu.

Benečija nas vabi s svojo lepo platjo: blagodejen mir, neokrnjena narava, izjemni razgledi čez Furlanijo proti morju, neštete vasice, v katere se – pa čeprav bolj ali manj le ob koncih tedna – vendarle vrača življenje, skrite, majhnih slapov polne doline, kraške jame, pristna kulinarika in še mnogo več. Ko bomo pod svoja kolesa spravili dovolj kilometrov in višincev, ko se bomo pozno popoldan v katerem od zgodovinskih mestec ob vznožju usedli h kavi, aperolu ali kozarcu dobrega vina, se bomo zavedeli, kako je nekoč od vseh pozabljena dežela pravzaprav preveč bogata, da bi si jo privoščili le v enem dnevu.

Benečija je namreč prostrana. Začne se, kot rečeno, takoj za briškimi vinogradi, na desnem bregu mejne reke Idrije. Najprej se nam pokaže s prepleteno pahlačo dolin mnogih rečic, ki se stekajo v Nadižo

(domačini ji pravijo Nediža) in nas od izjemno zanimivega in več kot le ogleda vrednega Čedadu pove-dejo proti Matajurju, Kolovratu in Stari Gori. To so pretežno gozdnati kraji, ki jeseni zaživijo, ko se vanje zgrnejo ljubitelji kostanja, čez leto pa nam ponujajo kar nekaj zanimivosti: Landarsko jamo s podzemno cerkvijo, umetniško vas Topolovo, pustni sprevod v Čarnem Varhu, panoramske ceste pod Matajurjem ter v veznem slemenu med Kolovratom in Staro Goro čisto in za kopanje primerno Nedižo.

Malce naprej se svet povzpne v labirint vrhov, ki predstavljajo predgorje zahodnih Julijskih Alp: Ivanac, Javor, Bernardja. Tu je vasic – z izjemo južnih, proti nižini usmerjenih pobočij – manj, povezujejo pa jih ovinkaste ozke ceste; te se praktično "z ničle" povzpnejo na slemena med omenjenimi vrhovi, ki tu dosegajo višine okrog devetsto ali tisoč metrov. Ta zelo malo obiskani predel leži neposredno zahodno od Breginja in Robidišča v Sloveniji in je izredno privlačen za trekking in cestne kolesarje.

Prve dobre ceste je tu – v strahu pred, ve se, kom – nekoč zgradila italijanska vojska, v zadnjih letih pa so na številnih odsekih preplastili asfalt. S slovenskega vidika je to, ob izjemno redki poseljenosti, nekoliko nelogično, a Italijani so našli dober razlog, ki se mu reče Giro. Ja, Benečija zdaj že kar redno gosti kakšno etapo slovite dirke. Kolesarstvo je našim zahodnim sosedom, ob izjemnih uspehih naših junakov pa tudi nam vse bolj sveto, zato so na obisku rožnate pentlje beneške ceste ponavadi polne tudi slovenskih zastav, beneški hribi pa so (končno) prodrli tudi v zavest povprečnega slovenskega izletnika, planinca in kolesarja. Še malo dlje na severozahod je pomaknjena dolina reke Ter. Obkroža jo venec gora med Karmanom, Postovčičem, Muzci in Breškimi Jalovcem, ki ga je užitek pogledati predvsem iz Vidma in okoliških furlanskih krajev v žaru zahajajočega sonca. Ti kraji so doživeli

mnoge pretrese in tudi rušilne potrese leta 1976. Dragocena dediščina in izročilo sta ostala ohranjena v Etnografskem muzeju v vasi Bardo, ki ga zares moramo obiskati. Pokukajmo tudi v svet kraških jam v Zavarhu, saj spadajo med najzanimivejše v tem delu Italije, predvsem zaradi dejstva, da so nastale na stiku med apnenčevimi in flišnimi skladi. To so daleč najzahodnejši slovenski kraji. Ko z Barda ali Brega pogledamo tja proti Krnu, se nam ta zdi že daleč na vzhodu. Le malo ljudi je ostalo tu, a bodo zagotovo veseli našega obiska in kakšne domače besede, ki jo bomo z njimi spregovorili, preden se z vrhov nad Terom spustimo v zavetje srednjeveških uličic Humina in Pušje vasi. Šele ko bomo tu, ob bregovih širokega Tilmenta, bomo Benečijo pustili za seboj z zavedanjem, da smo jo vsaj nekoliko spoznali.

Za kolesarsko spoznavanje in razgledovanje predlagam štiri ture, ki si po geografski razporeditvi in zahtevnosti sledijo od jugovzhoda proti severozahodu.

Stara Gora

Najprej se bomo iz Čedadu/Cividale odpravili na Staro Goro/Castelmonte. Celodnevni obisk nam omogoča združitev nezahtevnega kolesarjenja do z mogočnim obzidjem utrjenega romarskega središča na vrhu med Nadižo in Idrijo ter ogled z dediščino bogatega in na Unescov seznam svetovne kulturne dediščine vpisanega mesta Čedad. Tu se je rodilo ime Furlanije in Furlanov (Čedad je bil ustanovljen kot Forum Iulii – skrajšano Friuli – Furlanija), tu so svoje prvo vojvodstvo na južni strani Alp osnovali Langobardi in ga pozneje razširili čez velik del današnje Italije. Na ogled so nam pustili majhen tempelj ob Nadiži, ki predstavlja eno najlepših stvaritev langobardske arhitekture. Tudi oglejski patriarhi in Benečani (tokrat tisti iz Benetk) so imeli Čedad za upravno središče. Beneške palače, mogočna stolnica in slikoviti trgi so vabljeni dokaz bogate preteklosti.

Stara jedro Čedadu s Hudičevim mostom Foto Oton Naglost

Slikovite vasi pod Kolovratom Foto Andrej Bandelj

Mi pa se bomo na kolesarjenje odpravili čez mestni simbol – mogočni Hudičev most čez Nadizo, most, ki so ga prvič zgradili v 15. stoletju (zgolj po načrtih arhitektov ali tudi s hudičevo pomočjo, presodite sami) in ga med prvo vojno pognali v reko, danes pa nam ponuja izjemen pogled na mesto ter nas povede na levi breg, ob katerem (sledječ kolesarskim oznakam) po makadamskih poteh kolesarimo proti vznožju Stare Gore. Ko dosežemo vas Prešnje/Purgessimo, zagrizemo v pobočje in se zlagoma vzpenjamo po makadamski cesti, ki pretežno nudi dobro podlago za treking in gorska kolesa. Sledimo oznakam Castelmonte, ki nas po nekaj kilometrih in 350 višinskih metrih pripeljejo do asfaltne ceste, po njej pa kmalu pridemo na naš cilj 618 metrov nad morjem.

Starogorsko romarsko svetišče že dolga stoletja povezuje Slovence in Furlane. Tu so najbrž že Rimljani imeli svoj kulturni prostor, pozneje pa so bili Langobaridi tisti, ki so postavili temelje današnji utrjeni vasi na hribu. Zaradi nevarnosti turških vpadov med 15. in 17. stoletjem je bila utrjena in dostopna le skozi dva vhoda – vzhodnega slovenskega (skozi tega se bomo, ker tu ni stopnic, zapeljali tudi mi) in zahodnega furlanskega. Turki Stare Gore niso osvojili, zato pa sta jo uničila strela in požar, a je bila seveda ponovno zgrajena in nas danes vabi s cerkvijo v dveh nadstropjih (zgoraj Marijino svetišče, spodaj kriptna svetega Mihaela), prodajalnami spominkov, z lokali in predvsem z izjemnim

Utrdbe na Kolovratu Foto Oton Naglost

razgledom. Od tu imamo kot na dlani Čedad in Videm, za njima v daljavi gledamo karnijske in dolomitske vrhove, na severni strani pa Matajur in vršace nad Sočo. Od tu bi lahko kolesarili po izredno dolgem in razglednem slemenu proti Kolovratu, a za tokratno turo predlagam spust v dolino mejne reke Idrije, ki jo lahko dosežemo po mnogih lokalnih cestah skozi pozabljene vasice. Ker nas asfalt čaka pozneje ob vrnitvi v Čedad, bo najbolje, če se na južnem robu velikega parkirišča pod cerkvijo usmerimo na makadamsko cesto, ki nas skozi zaselek Lajšča/Marcolino pripelje v Mišček na državni meji.

Idrija je bila mejna reka že v zadnjem obdobju Avstro-Ogrske in je to vlogo ponovno dobila po drugi svetovni vojni. Njena dolina je odmaknjena od obeh držav. Gledano iz Slovenije, je skrita nekje nad Kanalom ob Soči in za Korado ter Kambreškim, italijanski pogled pa se zaključi na bližnjih Brdih/Colio. A če imate radi mir in tišino, se podajte kdaj v male zaselke, raziskujte ostanke mlinov, prečkajte mostove in "skačite" iz države v državo. V zgornjem delu je cesta speljana le po italijanski strani, spodaj pa tudi po levem bregu, ki vas pripelje tudi na Breg pri Golem Brdu. Tam se pa na domačih turističnih kmetijah izredno dobro je, ob briškem vinu pa so luči furlanskih vasi v dolini še bolj čarobne. A to je že druga zgodba, ki jo boste – prepričan sem – ob mojem namigu s še večjim veseljem raziskovali sami. Jaz vas le še usmerim od bregov Idrije in čez nizki preval med vinogradi nazaj k izhodišču v Čedadu.

Kolovrat

Kolovrat ponavadi poznamo s tolminske ali kobariške smeri, a ga bomo tokrat osvojili z beneške. Najbolje, da začnemo kolesariti v vasi Hlodič/Clodig, do katere pridemo bodisi iz Volč pri Tolminu čez Solarje ali pa (za tokratni namen bolje) iz Čedada proti Špetru in nato v vasi Most/Ponte San Quirino desno ob rečici Kozca. Začeli bomo nizko, le dobrih dvesto metrov nad morjem, in čaka nas dolg vzpon po asfaltni cesti skozi značilne majhne vasi Kras/Cras, Dreka/Drenchia in Kraj/Crai do sedla Solarji. Tu, ob nekdanjem mejnem prehodu, si lahko privoščimo oddih in okrepcilo v lokalni, potem pa nadaljujemo na vršno sleme, ki je polno zanimivih zgodb in širnih panoram. Kolovrat je še vedno strateška gora, no – bolj dolgo sleme kot enotna gora. V času Beneške republike so domačini tu gori čuvali mejo proti habsburškim apetitom. V zameno za to so sicer dobili široko avtonomijo in privilegije (na primer oprostitev služenja vojske), a so se s tem tudi precej oddaljili od slovenskih rojakov ob Soči. Še veliko huje je bilo v časih hladne vojne, ko je po teh grebenih potekal bolj ali manj viden boj proti bolj ali manj vidnemu "sovražniku", edini rezultat pa so bile velikanske vsakodnevne težave domačinov in praznjenje vasic na obeh straneh meje, katerega posledice so vidne še danes.

Med prvo svetovno vojno so Italijani Kolovrat spremenili v utrdbo s kavernami in rovi, ki si jih danes

lahko ogledamo v muzeju na prostem. Takrat so zgradili dolgo in slikovito cestno povezavo med Goriškimi Brdi in Livkom, ki jo je nova meja leta 1947 prav na Kolovratu presekala in Jugoslaviji odvzela del strateške povezave. Jugoslovanska vojska se ni preveč ozirala na mejne kamne in je italijanski del ceste nekaj časa preprosto zasedala. Šele ko so se umaknili, je Italija privolila v pogovore o gradnji sabotinske ceste med Novo Gorico in Brdi čez njihovo ozemlje, mi pa smo dobili obvozno cesto po naši strani Kolovrata. Kolesarji smo politično-vojaškim igricam lahko samo hvaležni, saj lahko danes od Solarjev najprej kolesarimo po italijanski cesti na prisojni strani slemena, se nato obrnemo po osojni slovenski strani do muzeja na prostem in se vrnemo na Solarje. Vmes je pa toliko vabljivih možnosti za skok na vmesne vrhove, da nam zagotovo ne bo dolgčas. Na eni strani bomo kot na dlani imeli Sočo, Krn in Kanin, na drugi pa pahljajo Nadiških dolin. Nikjer drugje ne bomo tako zlahka razumeli duše nepozabnih besedil Beneških fantov. S Solarjev lahko vsi, ki so vam všeč gorskokolesarske steze, uberete bližnjico po planinski poti št. 746 do bližnje vasi Breg/Clabuzzaro, sicer pa se ves čas držite asfaltne ceste proti lepo urejeni vasi Gorenj Tarbij/Tribil di Sopra. Tu potem zavijemo desno (zahodno) in se po makadamu vrnemo v Hlodič. Prijetno utrujeni si bomo v kakšni od vaških gostilnic kje niže v dolini privoščili *gubano* (beneško potico) in si morda zapeli *Oj, božime, tele dolince ...*

Matajur

Na Slovenskem je že tako, da ima vsako območje svojo domačo goro, svoj "lokalni Triglav", ki je vir ponosa in športnega pobega domačinov. Za Benečane je to nedvomno Matajur, ki se dviga 1641 metrov visoko, in če upoštevamo, da leži dolina tu le na 150 metrih, vemo, da govorimo o nečem mogočnem. Mogočno je lahko za kolesarja tudi naporno, ampak predvsem je nepopisno velik užitek prikolesariti na Matajur in se nato dolgo – zares dolgo spuščati nazaj k Nadiži. Začeli bomo v Špetru/San Pietro al Natisono in najprej odkolesarili po lokalnih neprometnih cestah na desnem bregu Nadiže (tik pod znamenito Landarsko

jamo) do Loga/Loch. Tu prečkamo reko in začnemo vztrajno pridobivati višino na cesti skozi Marsin/Mersino.

To je raztresena vas z mnogimi zaselki, ki se sončijo na pobočjih in ob cesti, ki ni prestrma, zato je naš vzpon nezahteven. Ko dosežemo najvišji zaselek Jerbi/Ierep, zapeljemo na lepo makadamsko cesto (ah, vojska, spet si naštudirala nekaj koristnega) in po njej uživamo vse do vasi Matajur na drugi strani slemena pred seboj. Skoraj tisoč metrov visoko smo že in ta vas je od vseh v Benečiji najvišje ležeča. Tudi sama se je že znašla na svetovnih športnih zaslonih med prenosom etape Gira pred leti. Danes deluje precej prazno in (tipično) zaživi konec tedna, ko se mimo nje, po cesti, ki ji bomo zdaj sledili tudi mi, mnogi odpravijo do planinske kočice Pelizzo, visoko pod vrhom Matajurja. Pri koči lahko turo že zaključimo, lahko pa se naprej na bližnji vrh odpravimo peš (slaba ura hoje) ali z gorskim kolesom malo bolj pustolovsko nadaljujemo po stezi v severni smeri (ne tisti pohodniški proti vrhu!, ampak malce bolj desno od nje). Po njej bomo dosegli planinsko pot št. 736 (in tudi povezavo z Livka) in se usmerili levo po izjemno lepi prečki pod vrhom gore. Tu in tam bo treba malo peš, večji del pa je lepo vozen. Pripelje nas do Doma na Matajuri – planinske kočice slovenskih beneških planincev tik pod vrhom. Tu lahko, če se za to odločimo, tudi prespimo. Izjemno prijazni oskrbniki, domača beneško-furlanska hrana in nočni pogled na Furlanijo, o katerem je škoda sploh pisati.

Do vrha je od kočice le petnajst minut hoje (lahko tudi potiskanja kolesa), potem pa sledi spust v dolino, ki ga še dolgo ne bomo pozabili. Najprej moramo sicer kolo prenesti čez nekaj tehnično zahtevnejših mest tik pod kočico, nato pa se začne neskončna enoslednica naravnost v južni smeri. Čez gorske travnike in skozi prostrane gozdove sledimo oznakam na planinski poti št. 749 bolj ali manj vse do Špetra. Le v zadnjem delu bomo prišli na gozdne betonske ceste, sicer pa bomo ves čas na stezi – tisoč petsto višinskih metrov spusta! Primeren je za vse izkušene gorske kolesarje, ki se znajdete na mestoma ozkih, a pretežno lepo tekočih stezah in ste obzirni do pohodnikov, ki

Mali Karman, v
ospredju vasice
Artegna/Ratenj
Foto Oton Naglost

Mali in Veliki Karman
Foto Oton Naglost

jih boste srečali. A spoštujmo tudi naravno okolje in se na ta spust ne podajmo takoj po dežju, ker bomo tako po nepotrebnem pospeševali erozijo tal in poglabljali kanale na poti. Počakajmo, da se steze osušijo, spuščajmo se pazljivo, bodimo opremljeni z varovalnimi ščitniki.

Pa brez strahu – vsi, ki raje ostanete na širših in položnejših poteh, boste z Matajurja našli še daljše in enako uživaške spuste po sistemu gozdnih in lokalnih cest. Sam vam predlagam, da se do Marsina vrnete po poti vzpona, nato pa zavijete na gozdno cesto do Skubinov/Scubina in naprej skozi Mečano/Mezzana do izhodišča. Kolesarili boste torej po zahodni strani slemen in nekaj sto metrov niže od tistih iz prejšnjega odstavka. In prav nič ne bo narobe, če se z njimi nato dobite na odličnem sladoledu pri fontani sredi Špetra.

Karman

Zdaj ko smo že dodobra ogreti, pojdemo še na Karman – dvoglavo goro na skrajnem zahodu Benečije, nad Huminom in Tilmantom. Karmana sta pravzaprav dva. Na Velikega/Monte Chiampon gremo lahko samo peš, Mali/Monte Quarnan pa je v zadnjih letih postal nekakšen obljubljeni cilj slovenskih gorskih kolesarjev. Razlogi za to tičijo predvsem v dolgem in privlačnem spustu, v južni legi pobočij (ja, celo decembra se tu velikokrat kolesari brez snega) in (zdaj se že ponavljam) izrednem razgledu. Naš pogled bo z vrha

Dostop do izhodišč: Glavno izhodišče za obisk vzhodnega dela Benečije (Nadiških dolin) je Čedad. Do tja se najhitreje pripeljemo po avtocesti mimo Nove Gorice in skozi Krmin/Cormons. Če se tja odpravimo iz Posočja, v Kobaridu enostavno zavijemo čez nekdanji mejni prehod Robič.

Zahodni del (Terske doline in Karman) je zelo blizu avtoceste, ki od Palmanove vodi proti Trbižu in Avstriji, priključimo pa se ji lahko s Primorske ali pa iz Kranjske Gore. V opisane kraje se bomo z nje zapeljali z izvozov Humin (Gemona) ali Videm sever (Udine Nord).

Malega Karmana sledil široki beli strugi reke Tilent vse do morja, lahko pa do onemoglosti preštevamo mrežo furlanskih mest in vasi globoko pod seboj.

Avto pustimo v Huminu/Gemona, mestecu, ki ga nekako ne bi smelo več biti. Potres leta 1976 si ga je, skupaj s sosednjo Pušjo vasjo/Venzone, izbral za svoj prvenstveni uničevalni cilj, pokopal je skoraj tisoč prebivalcev teh in bližnjih krajev in dobesedno v kupe ruševin zrušil neštete stavbe in kulturno dediščino. A se Furlani niso dali. *Dov'era, com'era*, so rekli. Kjer je bilo in kakor je bilo. Dobesedno kamen na kamen so se lotili obnove in danes lahko jutranjo kavo popijemo sredi povsem obnovljenih arkadnih uličic v starem delu. Le modre ali rdeče številke na posameznih kamnih, spominska soba – nas popeljejo v čas tragedije. Ne spreglejmo pa huminske katedrale z izjemnimi kamnoseškimi elementi ter vzpona na grad nad mestom.

A naš glavni cilj je seveda Karman. Dolgo in položno se bomo vzpenjali po stari vojaški cesti. Če italijanska vojska ni znala poskrbeti za svoje udobje, potem ne vem, kdo je ... Z zahodne smeri počasi in čez neštete serpentine pridobivamo višinske metre vse do številnih brunaric za pobeg konec tedna, ki so tudi tu našle svojo domovinsko pravico. Nad njimi nadaljujemo po makadamu, na prvem razpotju zavijemo levo, na drugem pa desno in počasi (ter vseeno nekoliko strmeje) pribrcamo do razglednih travnikov, kjer imajo svoje vzletišče ljubitelji jadrnanja na vrhunski termiki. Od tu prvič vidimo kapelo na vrhu gore. Če je v nas kaj pustolovca, si bomo dali kolo na rame, na ta način osvojili goro in se pozneje spustili po malce bolj tehnični stezi na drugi strani. Lahko pa se vrnemo do drugega razcepa nad brunaricami in zavijemo desno do bližnje planine Karman/Malga Cuarnan ter sedla Predol/Foredor med obema Karmanoma. Prav to sedlo je – geografsko gledano – dejanska najzahodnejša točka celotnega slovenskega etničnega ozemlja. Tudi s sedla se lahko (s kolesom na ramah ali brez njega) odpravimo do vrha, za kar potrebujemo kakih 45 minut.

Tudi za spust nazaj v Humin imamo dve možnosti. Komur je dovolj lagodno kolesarjenje po cesti, se enostavno vrne po poti vzpona. Ljubitelji adrenalina in dobro opremljeni gorski kolesarji pa bomo uživali na stezah, ki nas z vrha in čez sedlo Predol povedejo v grapo na zahodu. Pot je skoraj v celoti vozna brez posebnih tehničnih težav. Izjeme so vršni del nad sedlom (precej kamnito s posameznimi večjimi skalami) in posamezni prehodi čez kamnite struge v spodnjem delu, ki pa jih seveda zlahka prečkamo peš. Pot se v spodnjem delu velikokrat razcepi. Pazimo, da ne zavijemo na posamezne odcepe, ki so namenjeni le pohodnikom (oznake). V grobem se moramo ves čas držati nekako proti desni in z malo sreče bomo stezam sledili vse do vnožja, nato se bomo morali do mestnega jedra Humina ob vračanju celo nekoliko povzpeti. Če kje zgrešimo, pa nam hujšega ne bo – le prizgodaj bomo prišli nazaj na cesto, po kateri smo se vzpenjali. ○

Stara Gora/Castelmonte, 618 m

predgorje
Julijskih Alp

Tura nas popelje iz zgodovinskega mesta Čedad, čez gozdnata pobočja nad Nadižo, do starodavnega romarskega kraja. Spuščamo se skozi spodnji del mejne doline Idrije in se pred vrnitvijo na izhodišče dodatnemo še Goriških Brd.

Zahtevnost vzponov: V3
Zahtevnost spustov: S2
Višinska razlika: 483 m
Dolžina: 29 km
Izhodišče: Čedad, 135 m. Do mesta se pripeljemo po avtocesti mimo

Novo Gorice in nato po cestah skozi Krmin/Cormons ali pa iz Kobari-
da čez Robič. Parkiramo na enem
od velikih parkirišč na robu starega
jedra.
WGS84: N 46,089475°, E 13,433159°

Stara Gora Foto Andrej Bandelj

Kolovrat, 1110 m

predgorje
Julijskih Alp

Iz doline potoka Kozca se bomo dolgo vzpenjali skozi pozabljene vasice na razgledni greben z muzejem prve svetovne

vojne na prostem in se po slemenu nad reko Idrijo vrnili na izhodišče.

Zahtevnost vzponov: V2
Zahtevnost spustov: S2 (bližnjica pod Solarji S4)
Višinska razlika: 857 m
Dolžina: 34 km
Izhodišče: Hlodič/Clodig, 253 m. Do vasi pridemo iz Čedada skozi Most/Ponte San Quirino pri Špetru/San Pietro al Natisone in naprej po dolini Kozce v smeri prelaza Solarji. Parkirišče je pri križišču sredi vasi.
WGS84: N 46,156009°, E 13,592664°
Koča: Koča Rifugio Solarie, 956 m, telefon +39 331 192 64 00
Časi: Hlodič-koča Solarji 2 h
Koča Solarji-Muzej na prostem 1 h
Spust 2 h
Skupaj 5 h
Sezona: April-november
Vodnik: Andrej Bandelj, Primož Pipan: Videmsko. ZRC SAZU, 2019.
Zemljevid: Valli del Natisone – Cividale del Friuli, Tabacco 041, 1 : 25.000.
Vzpon: Iz Hlodiča sledimo oznakam proti Trušnjam/Trusgne. Naj nas ne zavedejo oznake za Kolovrat in Solarje.

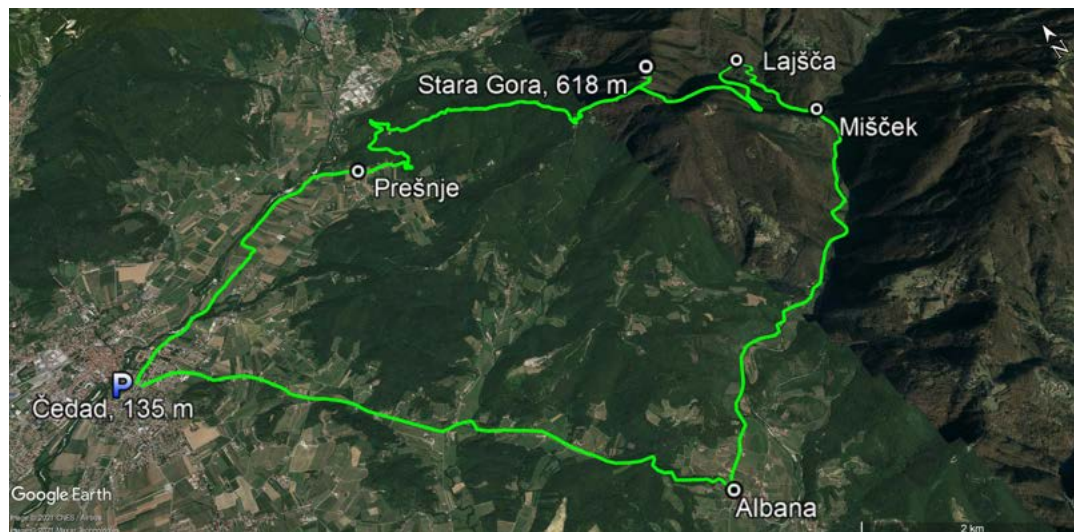
Razgledna cesta po slemenu Kolovrata Foto Andrej Bandelj

Stara Gora/Castelmonte, 618 m

predgorje
Julijskih Alp

PLANINSKI VESTNIK \ april 2021

Časi: Čedad–Stara Gora 2 h

Spust 2 h
Skupaj 4 h

Sezona: Vsi letni časi.

Vodnik: Andrej Bandelj, Primož Pipan:
Videmska. ZRC SAZU, 2019.

Zemljevid: *Valli del Natisone – Cividale del Friuli*, Tabacco O41, 1: 25.000.

Vzpon: Iz Čedada kolesarimo po makadamskih cestah in kolovozih nad levim

bregom Nadiže do vasi Prešnje/Purgessimo. Tam se začne gozdna cesta, ki nas v zmernem vzponu (sledimo oznakam proti Stari Gori/Castelmonte) popelje do asfaltne ceste, ki ji sledimo levo do svetišča.

Spust: Spust začnemo 200 metrov južno od velikega parkirišča, kjer nas oznake usmerijo na gozdno cesto z oznakami planinske poti 748 (ne na

cesto proti turistični kmetiji Planinal). Že po dobrih 500 metrih te oznake zapustimo in zavijemo levo ter se pozneje na odcepih usmerjamo levo proti vasi Lajšča/Marcolino. Iz nje se spustimo v dolino Idrije, ki jo dosežemo pri zaselku Mišček. Od tam kolesarimo po asfaltni cesti do Albane in naprej desno čez nizek preval nazaj v Čedad.

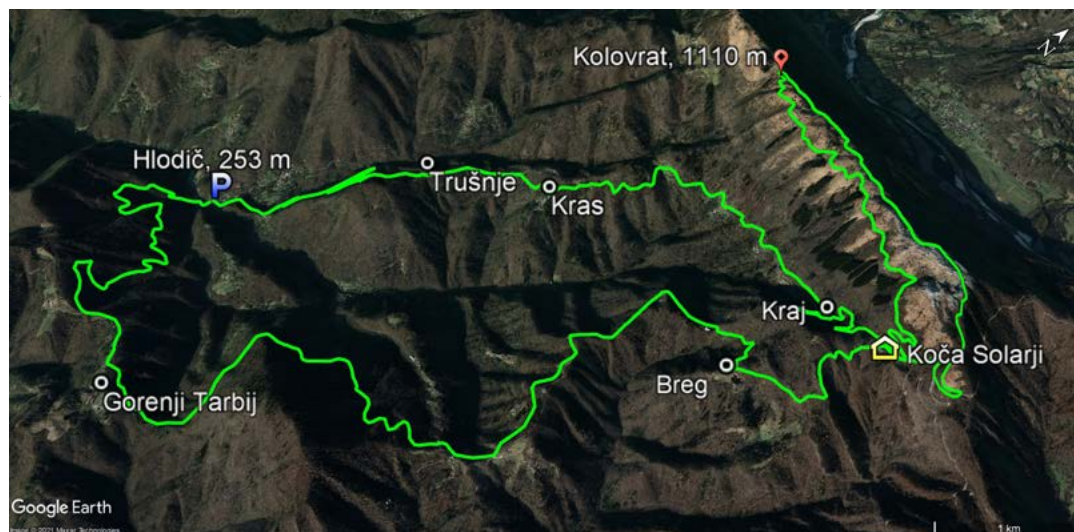
Andrej Bandelj

Kolovrat, 1110 m

predgorje
Julijskih Alp

PLANINSKI VESTNIK \ april 2021

Vzpenjamo se po lokalni asfaltni cesti mimo Krasa/Cras in skozi Dreko/Drenchia do zaselka Kraj/Crai, kjer zavijemo levo proti Solarjem. Pri koči se vzpnemo levo po cesti, ki je še na italijanskem ozemlju, in ji sledimo po prisojnih pobočjih Kolovrata vse do ceste na slovenski strani, ki sem pripelje z Livka. Gremo desno do Muzeja na

prostem. Vmes lahko na več mestih zavijemo na razgledne steze na mejnem grebenu.

Spust: Od muzeja se najprej spuščamo po cesti proti Tolminu, na križiščih dvakrat zavijemo desno in se vrnemo do koč. Tu lahko izberemo bližnjico po stezi z oznakami planinske poti 746 do Brega/Clabuzzaro ali

pa nadaljujemo po asfaltnih cestah vse do Gorenjega Tarbija/Tribil di Sopra. Tam zavijemo desno proti Oblici/Oblizza, vendar po slabem kilometru zavijemo desno na gozdni kolovoz, po katerem se spustimo v Hlodič.

Andrej Bandelj

Matajur, 1641 m

predgorje
Julijskih Alp

Od bregov Nadiže se bomo skozi slikovite vasice in čez gorske travnike povzpeli na izjemen razglednik ter uživali v neskončno dolgem spustu vse nazaj do izhodišča.

Zahtevnost vzponov: V4
Zahtevnost spustov: S4
Višinska razlika: 1473 m
Dolžina: 43 km

Matajur iz Kolovrata Foto Oton Naglost

Izhodišče: Špeter/San Pietro al Natisone, 168 m. Na izhodišče se pripelje mo iz Gorice skozi Krmin/Cormons in Čedad/Cividale ali iz Kobarida čez Robič.

WGS84: N 46,12863°, E 13,486672°

Koči: Koča Rifugio Guglielmo in Giovanni Pelizzo, 1325 m, telefon +39 43 271 40 41; Dom na Matajuri, 1545 m

Časi: Špeter–vas Matajur 2.30 h
Vas Matajur–Matajur 1.45 h
Spust 2 h
Skupaj 6.15 h

Sezona: Maj–oktober

Vodnik: Andrej Bandelj, Primož Pipan: Videmsko. ZRC SAZU, 2019.

Zemljevid: Valli del Natisone – Cividale del Friuli, Tabacco 041, 1: 25.000.

Vzpon: V Špetru zavijemo čez Nadižo v Barnas/Vernasso in nadaljujemo desno, skozi številne vasi ob desnem bregu reke vse do Loga/Loch, kjer jo ponovno prečkamo. Prečkamo tudi glavno cesto proti Sloveniji in zagrizemo v dolg, a zmeren vzpon proti vasi Marsin/Mersino. Asfalta se držimo vse do najvišje ležečega zaselka

Mali Karman, 1372 m

predgorje
Julijskih Alp

Iz slikovitega Humina nas bo udobna cesta popeljala na razgledna slemena visoko nad Tilmentom. Čisto do vrha ni

vozna, zato bomo morali kolo nekoliko tudi nositi, a nam bo spust bogato plačal ves trud.

Dolga in udobna cesta iz Humina nas pripelje na prostrane travnike pod vrhom Karmana. Foto Andrej Bandelj

Zahtevnost vzponov: V4 (vršni del V7!)

Zahtevnost spustov: S4 (vršni del S5)

Višinska razlika: 1129 m

Dolžina: 25 km

Izhodišče: Humin/Gemona, 243 m. Tja se pripeljemo po avtocesti; iz Slovenije čez Primorsko in skozi Palmanovo ali skozi Rateče.

WGS84: N 46,274907°, E 13,140948°

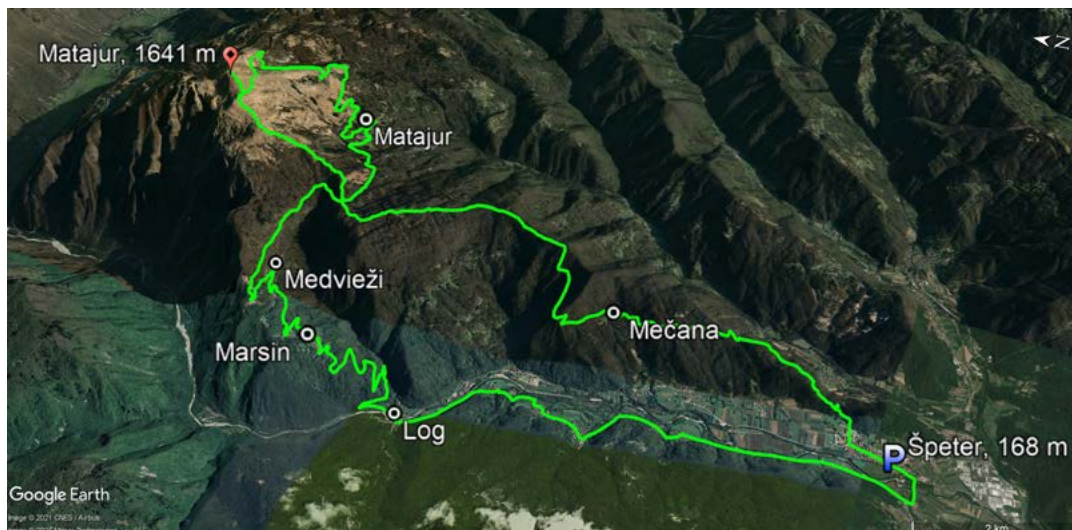
Časi: Humin–odskočišče padalcev 1.45 h
Odskočišče–Mali Karman (peš) 30 min
Spust 1.30 h
Skupaj 3.45 h

Sezona: April–november

Vodnik: Andrej Bandelj, Primož Pipan: Videmsko. ZRC SAZU, 2019.

Zemljevidi: Prealpi Giulie – Valli del Torre, Tabacco 026, 1: 25.000.

Vzpon: Iz središča Humina nas oznake proti planini Karman/Malga Cuarnan usmerijo na ozko asfaltno cesto, ki nas v številnih ovinkih in v zelo blagem vzponu popelje do naselja počitniških hišic na višini 960 metrov. Tam se začne makadamska gozdna cesta. Na prvem razpotju zavijemo levo, na

Medveži/Medves, kjer nas oznake usmerijo proti Matajurju. Nadaljujemo po makadamski cesti do vasi Matajur/Montemaggiore in naprej do kočice Pelizzo. Na koncu parkirišča (pri observatoriju) zavijemo desno na planinsko pot proti meji s Slovenijo. Ko dosežemo prečno pot z desne, zavijemo levo in čez nekaj strmejših mest nadaljujemo do Doma

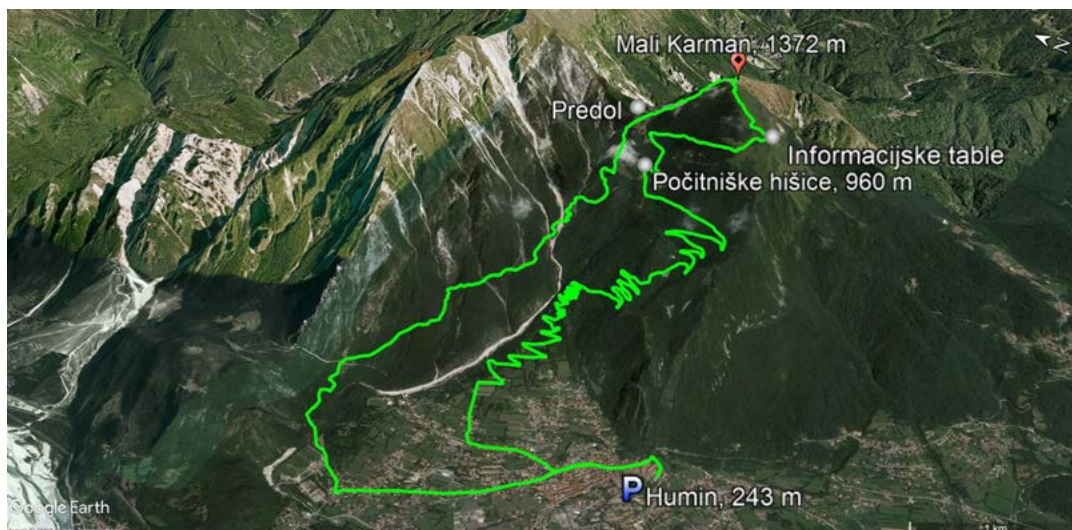
na Matajuro. Do vrha je od tam le 15 minut hoje (kolo lahko vzamemo s seboj).

Spust: Pri Domu na Matajuro se začne dolg spust po planinski poti z oznakami 749 proti Špetru. Takoj na začetku je nekaj tehničnih mest, sicer pa je velika večina poti lepo tekoča. V spodnjem delu je več različic, a vse nas (nekatero čez betonske odseke

gozdnih cest) privedejo nazaj do izhodišča ture.

Možen je tudi alternativni spust po cestah in gozdnih cestah, pri čemer je najbolje, da se najprej vrnemo po poti vzpona vse do Marsina, kjer zavijemo levo in nadaljujemo po gozdnih cestah skozi Skubine/Scubina in Mečano/Mezzana do Špetra.

Andrej Bandelj

drugem pa desno, da dosežemo prostrane travnike z informacijskimi tablamami in odskočiščem padalcev. Od tu nadaljujemo peš (kolo nesemo) mimo zavetišča (Ricovery M. Cuarnan) do vrha s kapelico.

Spust: Vrnemo se 100 metrov po smeri vzpona in zavijemo desno na pot proti sedlu Predol/Sella Foredor. Na stezi

je nekaj tehnično zahtevnejših mest. Najlepši del spusta se začne na skrajnem zgornjem robu travnika na prevalu. V nadaljevanju spusta moramo biti orientacijsko precej iznajdljivi, saj nas bo lepa vozna pot vodila mimo številnih razcepov. Nekajkrat prečkamo suho strugo hudournika. Izogibajmo se potem, ki so rezervirane le za pešce

(oznake), in v spodnjem delu pretežno izbirajmo desne odcepe, da bomo prikolesarili vse do vznožja, od koder se blago povzpemo nazaj v središče Humina. Če bomo prezgodaj zavili levo, bomo dosegli cesto, po kateri smo se vzpenjali.

Andrej Bandelj

Hotel z nešteto zvezdicami

(Ne)načrtovano prenočevanje v hribih

*Bivak s petimi zvezdicami. Hotel Triglav sredi previsne vršne stene Uline smeri v severni steni Triglavu.
Foto Tomaž Jakofčič*

V drugi polovici osnovne šole sem bil tabornik. Z dušo in srcem. Nenehne dejavnosti v gozdu so bile "prava stvar" in na vsakoletno taborjenje v Ribnem pri Bledu sem s tresavico čakal že nekaj mesecev prej. Med viški vsakoletnih taborov je bilo bivakiranje. *Napokali* smo nahrbtnike z najnujnejšim, moj je bil še posebno težak, saj mi je mati v tanko poletno spalno vrečo všila debelo volneno odejo, in se podali proti Taležu. Nekje v zgornjem delu smo zavili v goščo in si tam uredili bivak. Ulegli smo se na smrečje, se stisnili skupaj in zaspali ob pogledu na neskončno nočno nebo. Čudovito!

Se spomnite, kdaj ste nazadnje zrl v nebo in gledali zvezde (in jih dejansko videli)? Ob vsem svetlobnem onesnaženju je to redke privilegije. Veliko ljudi še nikoli ni izkusilo jasnega, nočnega pogleda na nebesni svod. Gorniki in alpinisti smo na ta razgled tako rekoč abonirani. Bodisi zaradi pogostih nočnih začetkov dolgih tur ali še pogosteje bivakiranj. Iskanje in določanje številnih ozvezdij je takrat ob uri, ki se po polževo premika naprej, najbolj priročna zabava. Če pogled ni "zmazan" zaradi drhtavice ...

Sprehodimo se po osnovnih dejstvih o bivakiranju in po mali šoli tovrstnega štrapaca. Bivakiranje je preživljanje noči v naravi brez platnene strehe na glavo. Torej bi lahko prej omenjeni zvezdni pogled dodali k definiciji bivakiranja. Če bomo s seboj imeli bolj ali manj velik šotor, ne bomo bivakirali, temveč taborili.

Bivakiranje se v najzgodnejši fazi, torej še preden odložimo nahrbtnik z ramen, deli na načrtovano in nenačrtovano. Načrtovano se začne že dolgo pred odhodom in zajema več alinej: oprema, hrana, prostor itd.

Oprema

Od opreme, ki jo imamo s seboj, pričakujemo, da bo čim lažja ter čim toplejša. Seveda se ta dva parametra med seboj v glavnem izključujeta, zato se je treba približati aritmetični sredini obeh. Ponudba izdelkov je neskončna, a nekaj drži kot pribito: više bomo šli po lestvicah nočnega udobja ter udobja pri vzponu z lažjo opremo, globlje bomo segli v žep v iskanju zadostne količine denarja.

Začnimo pri spalnih vrečah, ki bodo pri načrtovanem bivaku vedno zraven. Te se delijo po polnitvi. Lažje in toplejše bodo vreče, polnjene s puhom. A te zahtevajo skrbnejšo uporabo. Paziti je treba, da puh ne pride v stik z vlago, saj ta močno zmanjša toplotno izolacijo puha. Druga vrsta polnila je umetni material (prima-loft ipd.). Ta bo še vedno ohranil sorazmerno dobro toplotno izolacijo, a je precej manj stisljiv in tudi toplotna izolacija na enoto teže je manjša. Problem vlage pri puhastih vrečah lahko rešujemo na dva načina. Najpogosteje z uporabo bivak vreče. Tanki vreča bo preprečila,

Vse pripeto v severni steni Eigerja
Foto Tomaž Jakofčič

da bo voda ali zgolj vlaga prišla v stik s puhom. A pomembno dejstvo je, da če bivač vreča ne bo iz gore texa ali podobnega materiala z membrano, ki omogoči "dihanje", ne bomo opravili kaj dosti. Gore tex je med njimi kljub najdaljšemu stažu še vedno najboljši! Z dihačim materialom se v veliki meri ognemo kondenzu, ki ob nižjih temperaturah zmrzne in med taljenjem zmoli spalno vrečo. Druga rešitev je zunanji sloj spalne vreče, ki je izdelan iz tankega, nepremočljivega materiala. Če imamo omejena sredstva za nakup opreme in ne bomo imeli treh različnih spalnih vreč, je vredno dobro razmisliti, ali se bo nalozba v takšno spalno vrečo ob sorazmerno večji teži obrestovala.

Če se odločimo za puhaste spalne vreče, je pomemben podatek o kakovosti puha. To je tista številka, za katero mnogi mislijo, da predstavlja težo polnila (600, 700), a v resnici pove, koliko kubičnih palcev bo napolnila ena unča "raztegnjenega" puha. Na kratko bi lahko rekli: čim višja je številka, boljši je puh. Spalne vreče imajo v specifikacijah napisano tudi temperaturno območje, v katerem nam bo lepo (*comfort*) in v katerem bomo še preživeli (*extrem*). Te številke seveda močno variirajo glede na debelino naše "pižame". Obstajajo tudi spalne vreče, ki zaradi racionalizacije teže segajo le do prsi, t. i. slonove noge. Za dobro spanje v takšni vreči potrebujete še dobro puhasto jakno, ki nadomesti zgornji del vreče. V zadnjem času se je pri tistih nekaj alpinistih na svetu, ki se še gredo resen alpinizem, uveljavila dvojna spalna vreča oz. spalna vreča, razširjena s trikotnim dodatkom, kar omogoča dovolj prostora za navezo dveh, ali kombinacija dveh spalnih vreč za trojno navezo.

Nadaljujmo s "posteljo". Grušč, ki pokriva večino polic, ne predstavlja najudobnejše postelje, sneg je malenkost boljši in travnata podlaga morda najudobnejša. A vse te podlage bodo hitro odvedle toplotno energijo, ki jo telo le stežka pridobi v minimalistični spalnici vreči ter mrzli noči. Potrebujemo ležišče, ki bo toplotno izoliralo naše telo in hkrati nudilo malce udobja. Na voljo imamo različne rešitve. Klasična rešitev je penasta podlaga ali po domače *armaflex*. Najboljši so narebreni. Ti bodo med spalno podlago

in spalno vrečo ujeli še nekaj zračnih žepov, ki bodo dodatna izolacija. Spet bo debelina tega odločala o *obavnosti* tega kosa opreme. Precej manjši kos bo predstavljal napihljivo ležišče, ki se zloži na zgledno majhen valj, ki ga z lahkoto pospravimo v nahrbtnik. Takšna rešitev je elegantna, težava se pojavi pri gručnati podlagi, ki lahko podlogo predre, snežna ali ledena podlaga v zelo mrzlem okolju pa zraku v ležišču ne bo dovolila, da se segreje na "prijetno" temperaturo. Pri stenskih bivakih je zato priporočljivo pod takšno ležišče lepo razporediti plezalno vrv, ki bo dodatni ščit. Seveda je pomembno, sploh na izpostavljenih policah, da del vrvi uporabimo za lastno vpetje na sidrišče, če je to preveč oddaljeno za vpetje s trakom ali pomožno vrvico. Prav tako morajo biti pripeti vsi vitalni deli naše osebne opreme. Že nekaj ljudi je v praksi preizkusilo navezavo derez na notranje čevlje ...

Za poletne stenske bivake v nižjih gorah so popolnoma zadovoljivi zelo tanki *armaflexi*, ki jih lahko dobimo v bližnjem Merkurju. Skrajšani na dolžino telesne višine minus glava (ki počiva na nahrbtniku) se bodo zvlili v dokaj tanko cev ali pa bodo zloženi tvorili hrbtni del nahrbtnika.

V visokih gorah se odlično obnese kombinacija obojega. Tanjši *armafleks* (najbolje profiliran) in pod njim (ne zgoraj) napihljiva podlaga. Čeprav to zveni nelogično, je ta kombinacija najučinkovitejša.

Hrana

Poskrbeti je treba za vodo in hrano. V jedilnike se ob vsej ponudbi ne bi spuščal, saj je to lahko predmet nutricionističnega članka, vsekakor pa je zaradi teže najboljše imeti dehidrirane obroke.

Gremo raje nazaj k fiziki. Kako pozimi spraviti ves sneg okoli nas v uporabno obliko, torej vodo. Ponudba gorilnikov je velika, a spet se vse konča pri teži in volumnu naše "kuhinje". Prva kompaktna verzija gorilnika, ki smo ga lahko obesili v šotoru, je prišla na trg pred kakimi 25 leti z zgovornim imenom Stormy. Od takrat so se tovrstni gorilniki še razvijali in pridobivali izkoristek in priročnost. Vsekakor gre za kos opreme, ki ima pri vsakem resnem bivaku najpomembnejšo vlogo. Rezervni vžigalnik in plastična "žvilca" (kombinirana žlica, vilice in nož) pri tem ne smeta manjkati. Če bo bivač le nujno zlo na poti do vrha stene ali gore, potem seznam opreme ne bo bistveno daljši. Oprema bo zreducirana in pretehtana do zadnjega grama. Drugače bo, če gremo bivakirat z namenom prejemljenega opazovanja nočnega neba, sklepanja novega "tesnejšega" prijateljstva, širjenja družine ali zgolj ohranjanja ognja. Takrat bomo v nahrbtnik dodali še marsikaj, predvsem več hrane in pijače. Od opreme pa nikakor ne pozabimo odpiralca za buteljke.

Nenačrtovane epopeje

Seveda se zgodi, da bo včasih dan prekratek. Plezalno smer smo si predstavljali popolnoma drugače. Skala je bila slabša, in čeprav v plezališčih "prašimo", nam tiste šestice niso šle gladko. In glej, začelo se je temniti, rob

Slonova noga in debela puhovka
Vir: Patagonia,
www.patagonia.com

Monika Kambič v steni Fitz Roya
Foto Tina Di Batista

stene pa je še visoko nad nami. Takrat bo naše udobje odvisno od tega, ali smo pred vzponom morda vsaj za hip pomislili na scenarij, ki ga pravkar doživljamo. Če smo, potem v nahrbtniku verjetno tiči vsaj še en dodatni kos obleke, morda tanka bunda ali celo bivač vreča. Vsak od teh kosov bo opazno popravil noč, ki je pred nami. Obvezen kos opreme vsakega plezalnega nahrbtnika je poleg prve pomoči tudi rešilna odeja.¹ Če tega zlatega pravila nismo ignorirali, bo ta odeja dodala kako stopinjo. Paziti je treba le na njeno ranljivost. Razparana bo dobra le še za zavijanje sendvičev. Pri nenačrtovanih bivačkih je zelo pomembno, da v trenutkih, ko dojamemo, da se zgodba tega dne ne bo iztekla po načrtu, ohranimo mirno glavo. Če smo v steni, poskusimo najti primerno polico, kjer bomo lahko vsaj sedeli, morda manjšo votlino ali napušč, če se obeta dež. Vrv uporabimo namesto podloge, saj

¹ Reševalna dvostranska metalizirana folija ali astrofolija.

Peter Mežnar koplje veliko snežno luknjo v Tien Šanu.
Foto Tomaž Jakofčič

nam puloverja iz nje ne bo uspelo splesti. Noge damo v nahrbtnik, namesto odeje oz. spalne vreče uporabimo soplezalca. Če imamo srečo, soplezalco.

Idealen bivač na Great Trango Towerju (6251 m)
Foto Tomaž Jakofčič

Zima

Pozimi se vse omenjeno v kopnem delu še poveča. Mraz nas dela okornejše že med gibanjem, kaj šele, ko se telo umiri in s tem ohladi.

Načrtovani zimski bivački se običajno spremenijo v taborjenje. Vsaj lahek bivač šotor bo močno pripomogel k udobju. Izolacija, ki jo imamo s seboj, predvsem spalna vreča, mora biti boljše. Nadvse primerna je kakovostna puhovka, ki bo koristna že na poti navzgor, pri počitkih ali na stojiščih. Prijetna toplota puhaste bunde bo naredila topljenje snega in pripravo obroka precej prijetnejša. Prav tako primerne tanjše rokavice. Zelo razširjene so jakne s sintetičnim polnilom. S temi lahko ravnate precej bolj mačehovsko, a te ne bodo nikoli dosegle prijetne toplote puha. Največja razlika se pokaže pri kombinaciji hoje ali plezanja ter počitkov. Puh se do neke mere lepo prilagaja temperaturi telesa, medtem ko v sintetiki hitreje zakuhamo in se hitreje ohladimo.

Če nas bo noč prehitela v manj zahtevnem svetu ali med turnim smukom, si lahko pomagamo bolje kot

Gradnja bivača v snegu
Foto Tomaž Jakofčič

Zahodna stena
Scheideggwetterhorna.
Kamnita ograja v
vetrovnem vremenu
močno pomaga proti
vetru.
Foto Tomaž Jakofčič

v strmi steni. Lahko si zgradimo zavetišče, ki nam bo olajšalo noč z nekaj stopinjami prednosti pred odprtim okoljem. Najprikladnejša pri tem je snežna luknja. Nekaj dela si bomo prihranili, če bomo našli utrjen zamet. Sicer bomo ob vsem globalnem segrevanju verjetno imeti težave z zadostno količino snega za vkop. Arhitektura naše tokratne spalnice mora namreč slediti fizikalnim zakonom. Mrzel zrak ostaja spodaj, topel bo zgoraj. Zato moramo vhod skopati nižje od "bivalnega" prostora. Seveda je to precej zahtevno gradbeno opravilo, a če imamo v tem primeru česa dovolj, je to čas!

Če je snežna odeja pretanka za kopanje luknje, bomo zavetje morali zgraditi. Dokopati se moramo do sprjetega kompaktnega snega, iz katerega bomo lahko

V severni steni
Jarasses na večer.
Počitek pred nočnim
nadaljevanjem. Foto
Tomaž Jakofčič

izrezali ali izkopali snežne bloke, zidake. Skoraj nujno potrebno je orodje. Lopata je najprimernejša, snežna žaga pa že skoraj luksuz, ki si ga bomo morda privoščili, predvsem v smislu dodatne prtljage, zgolj na zahtevnih odpravarskih avanturah.

Izdelava igluja je zahtevna in bolj ali manj izvedljiva le ob idealnih snežnih razmerah, ki omogočajo izdelavo lepih zidakov. Projekt za dolge odpravarske dneve morda. A tu, v Alpah, bo mnogo primernejša izdelava "kombiniranega" zavetišča, kjer si bomo pomagali s smučmi in palicami. Pri tem najprej stevamo dno, na katerem potem zgradimo okrogel zid z vhodom. Na vrh zidu potem križem položimo smuči, pokrijemo s polivinilasto ponjavo in nanjo naložimo sneg – streho. Ne smemo pozabiti na zračnik. Pri snežni votlini ali igluju s smučarsko palico izvrtamo zračnik v strop. Temperatura v takšnem zavetišču se lahko povzpne občutno nad ledišče. Sveča bo močno pripomogla k občutku toplote. Če znotraj uporabljamo gorilnik, je zares pomembno zagotoviti dovolj zračenja. Zastrupitev z ogljikovim monoksidom pri kuhanju v snežni luknji je bliže, kot si mislimo, in nemalokrat usodna.

Če smo pozimi primorani zasilno bivakirati brez dobre bivak opreme, smo se znašli na pragu dobre, razburljive zgodbe, ki nam bo dala marsikatero minuto pozornosti za šankom v dolini. Če smo v steni in terenu ni prezahteven, je najboljši recept, da se, ko nastopi tema, ustavimo, na hitro oddahnemo, kaj pojemo in potem čim bolj umirjeno, brez panike počasi nadaljujemo plezanje. Do dobrega mesta za bivak ali pač do vrha. Tako nas bo manj zeblo! Če imamo pri načrtovanju vzpona najmanjšo senco dvoma nad uspešnim enodnevnim vzponom v zimski smeri, morata biti v nahrbtniku vsaj gorilnik in bivak vreča. Vse skupaj predstavlja slab kilogram več za alpinista, a razlika v doživetju noči bo občutna. Eden od načinov preživetja nenadejanega bivaka brez opreme je tudi sledenje stari alpinistični modrosti, ki pravi: "Najboljši bivak je tisti, ki ga pripravljáš celo noč." To bi vsekakor veljalo v najvišjih gorstvih sveta, kjer se spanje brez opreme z redkimi izjemami nikoli ne konča.

Romantika ostaja

Bivakiranje danes ne spada med zelo pogosta opravila v gorah. Večdnevna plezanja v velikih stenah so vse redkejša. Tudi v dolini Vrat si pred desetletji v poletnih nočeh moral paziti, da v iskanju stranišča nisi stopil na spečega alpinista. Danes je norma za spanje v dolini kombi ali vsaj prostoren karavan. Predvideni bivaki kar tako, zaradi zvezd, izboljšanja odnosa ali kolektivnega duha na *ferajnu* se še vedno dogajajo. Nekateri alpinistični odseki bivakiranje uvrščajo v program alpinističnih šol, kar je hvalevredno.

Kakor koli boste že okusili bivakiranje, se bo to globoko usidralo v vaš kolaž spominov. Verjetno boste čez desetletja pozabili ime in ključno mesto marsikatero alpinistične smeri, ki ste jo preplezali, ali zahtevne poti, ki ste jo prehodili, bivaka, prav nobenega, ne boste pozabili nikoli! ●

Od otroških do družinskih

Zgodbe iz bivakov

V pričakovanju
zvezdnega neba
Foto Grega Kofler

Bivak, bivák, bivi, bivouac, zatočišče ... Kakorkoli se že naglasi ali izreče, pomeni nekaj, kar tisti, ki hodimo v gore, dobro poznamo. Vemo, za kakšen je njegov namen, zakaj gremo tja prenočiti, kaj nas vleče tja.

Uradna definicija bivaka v gorništvu je začasno ali stalno prebivališče kot zaščita pred vremenskimi nepravilnostmi (dežjem, snegom, vetrom, mrazom ...), ki je običajno namenjeno prenočevanju. Začasni bivak je prebivališče v steni ali na gori, kjer je gornik zaradi objektivnih ali subjektivnih razlogov prisiljen prenočiti.

Stalni bivak je preprosto zavetišče, ki omogoča oddih ali prenočevanje pri daljših vzponih. Po definiciji Planinske zveze Slovenije so ti bivaki z ozirom na njihovo obratovanje neoskrbovane planinske koč.

Gremo mi po svoje

Glede na to, da sem iz družine, ki je kar nekaj preplezala in prehodila, mi bivačiranje ni tuje.

Kot otroci smo delaličasne bivake na domačem dvorišču, kjer smo se učili preplesti dve šotorki, potem pa smo pod njima igrali družabne igre ter imeli piknik. V osnovni in srednji šoli sem imel zelo dobre plezalske *kompanjone*. Živo se spomnim, kako mi je Jaka nekoč prinesel pokazat svojo "kajlo", ki jo je skuhal doma in jo želel preizkusiti z mano. Z njim je povezano naslednje bivačiranje. V osnovni šoli smo obiskovali planinski krožek in se kalili kot mladi plezalci. Skupaj smo tudi kakšno ugnali in ker v tistem času ni bil problem pri štirinajstih letih iti spat pod zvezde, smo seveda skovali krasen načrt. Počakali smo na polno luno, napokali nahrbtnike ter jo mahnil na Jerebikovec. Zame ima ta vrh na Mežakli najlepši pogled na tri naše doline, na Triglav in ostale vrhove, ki se ponosno pnejo nad Krmo, Kotom in Vrti. Na vrhu Jerebikovca je tisti čas stal mini bivak na štirih kolih, notri sta bila le eno ležišče in polička z vpisno knjigo in nekaj svečami. Ker smo bili trije,

smo si postlali na jasi pred bivakom in čakali, da vziđe polna luna. Zaradi vlage so spalke kmalu postale mokre, zato smo se prestavili v bivak in se menjavali na ležišču. Privilegij tiste noči je bil pogled. Kako utrujeni smo bili od neprespance noči, tako ali tako nismo vedeli, ker smo bili polni energije in novih idej, recimo, kako bomo šli naslednjic prespat na Črno goro. To pa je že druga zgodba.

Na Fakulteti za šport sem usmerjal gorništvu z aktivnostmi v naravi pri profesorju Burniku. V tretjem letniku smo šli na enotedenski tabor v Tolmin. Sredi tedna smo imeli na programu bivačiranje na planini nad Čadrgom. Opremo smo si nabasali v nahrbtnike in se s kolesi podali na nočno dogodivščino. Bili smo *fletna* družbica osmih sošolcev. Seveda nam je bilo naročeno, da si moramo sami izdelati bivak, poskrbeti za ogenj in hrano. Prav zanimivo je bilo, kakšni bivaki so nastali. Za najbolj smešnega smo razglasili šotorski bivak izpod rok deklet. Imel je namreč štiri ošpicene kole, zapičene v zemljo, med njimi na višini pol metra pa napeto šotorsko krilo. Spodaj so imele gospodične še ležalke in spalne vreče. Zjutraj

Bivanje v naravi je za otroke zabavna dogodivščina. Foto Grega Kofler

Otroci so se nam najprej pridružili na delovnih akcijah. Foto Grega Kofler

je bilo malce vlažno, ampak bivač se je presenetljivo dobro obnesel.

Biti kavalir se obrestuje

V tretjem in četrtem letniku smo imeli teden turne smuke na Komni. Bivali smo v samo za nas odprti Koči pod Bogatinom, kjer nam je oskrbnica s svojo prijaznostjo popestrila zajtrk ali večerjo. Seveda je bilo na programu tudi bivakiranje pozimi. Profesor Burnik nam je že pred odhodom razkril program, tako da smo si lahko priskrbeli toplejše spalke. Kot sin očeta reševalca in alpinista ter sam gorski reševalec sem vedel, kaj lahko pričakujem v snežnem bivaku, zato sem vzel s sabo eno prvih puhačih spalnih vreč, ki smo jo imeli doma, in seveda debelo ležalko. Okoli koč je bilo tistega davnega leta dva metra snega, kot se za pravo zimo spodobi. Tik preden smo prišli na Komno, je padlo še trideset centimetrov novega snega, bila je prava zimska pravljica. Popoldne smo imeli najprej delavnice sondiranja, zaustavljanja s cepinom, iskanje žolne ter izdelavo snežnih skulptur. Sledila je

izdelava snežne luknje, zimskega bivaka, ki je moral biti velik za štiri razgrnjene spalne vreče. V mehkem snegu je bila dovolj velika luknja dokaj hitro skopana, za streho pa je bil sneg premehak.

Nekomu je šinilo v glavo, da si jo lahko naredimo iz starih konjskih odev, ki smo jih videli v koči. Joj, prejoj! Oskrbnica je to dovolj zgodaj opazila in privršala ven kot vihar. Ta dan smo ostali brez večerje ... Streho smo potem izdelali iz kock trdega snega ter nekako sezidali bivač. Štirje nerazdružljivi smo spali skupaj v veliki luknji. Ker je imela Anita, s katero takrat še nisva bila par, poletno spalno vrečo, sem se kot velik kavalir želel izkazati in sem ji ponudil svojo. Sam sem zaspal v njeni in navlekel nase vse termo majice in hlače, kar sem jih imel pri roki. Tale zimski bivač nas je kar nekaj naučil. Med drugim sem spoznal, da biti kavalir sploh ni slabo. To se je pokazalo pozneje.

Družinski bivaki

Med študijem sem bil zelo aktiven v našem alpinističnem odseku in ko mi je čas, ki ga je bilo kar nekaj, dopuščal, sem plezal z mladostnimi prijatelji. PD Dovje Mojstrana je v tistih letih našemu AO Mojstrana ponudilo v uporabo Bivač pod Luknjo (bivšo graničarsko karavlo). Leta 1998 smo se lotili prenove, brez tarnanja, ampak z občutkom solidarnosti in pripadnosti goram. Uredili smo spodnji prostor, ki je sedaj namenjen članom AO Mojstrana, na podstrešju preuredili ležišča in nastal je udoben Bivač pod Luknjo, kakršnega poznamo danes. Vesel sem, da sem sodeloval pri obnovi in da bivač vsa ta leta še vedno trdno stoji. Medtem smo zamenjali streho, naredili nove stopnice na podstrešje – zimsko sobo, uredili okolico in zasilno stranišče. Opravili smo že vsaj 1300 ur prostovoljnega dela. Poplačani smo bili vsakič, ko smo se zbudili v novo jutro in nas je najprej pozdravila mogočna severna stena Triglava, potem pa še žvižgi svizcev, ki so prihajali izpod Stenarja. Bivač pod Luknjo je zadnja leta, posebno med tujci, dobil sloves *kampinga* in kar nekajkrat smo morali imeti čistilno akcijo zaradi neurejenosti in smeti, ki so ostale za nemarnimi počitnikarji. Ker smo se tega naveličali, smo se odločili, da bo zgornji del določen čas zaprt oz. odprt po potrebi za plezalce v bližnjih stenah.

Na Bivač pod Luknjo se zelo radi vračamo. Tudi z otroki. Najprej so se nam pridružili na delovnih akcijah, potem pa tudi na izletih. Ko sta bila starejša dva sinova stara eden okoli pet, drugi tri leta, smo se odločili, da gremo na bivač prespat, naslednji dan pa na pohod do Luknje in če bo šlo, še malce naprej pod Bovški Gamsovec. Popoldanski vzpon do bivaka se je razvlekel na debeli dve uri, ampak ob pripovedovanju zgodbic o gorskih škrtatih smo vseeno napredovali. Na bivaku smo zakurili, skuhali večerjo na šporhetu in zaključili večer s petjem ljudskih pesmic. Še danes se z ženo spomniva, kakšen žar v očeh sta imela fanta ob vsem tem.

Medtem sem obiskoval tudi izobraževanje za gorskega vodnika in bil na vrhovih, ki zahtevajo tudi

Vseeno kje spimo, le da je ata z nami. Foto Grega Kofler

Tudi pod milim nebom je lepo spati. Foto Grega Kofler

spanje v steni. Če primerjam bivak v steni pred dvajsetimi leti in danes, opazim bistveno razliko predvsem v materialih, ki so lažji in zasedejo manj prostora. V spominu imam predvsem bivakiranje v steni z ženo. Zanj je bil to prvi bivak v steni. S seboj sva imela dovolj hrane pa tudi spalno opremo. Ker pa sva plezala malce prepočasi, ujela naju je namreč megla, sva morala bivakirati pred "uradnim" prostorom za

bivakiranje. Noč je bila blizu, treba je bilo misliti na prenočišče. In na višini tri tisoč metrov sva našla skalno polico v velikosti le enega kvadratnega metra. Z dvema spalnima vrečama in bivak vrečo za dva sva prostor uredila tako, da sva napol sedela, napol ležala. Kljub slabo prespani noči sva naslednji dan nadaljevala plezanje brez težav. Torej je bil bivak uspešen. ◉

Hervis
SPORTS

VIP CENA

199,99

155,00

-22%

PETZL

KIT VF VERTIGO
Plezalni komplet

**PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE**
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA
SPD
1893

PRIPOROČA

Na voljo tudi na
www.hervis.si

Glinščica
Foto Oton Naglost

Dolomitske legende

Dokumentarni podlistek o zgodovini plezanja, 7. del

Preden pred vojno pobegnemo čez Veliko lužo, se posvetimo še enemu alpskemu narodu z bogato plezalsko tradicijo, ki leži na sončni strani Alp. Ne, pustimo Slovence še malo pri miru. Naj tekajo za vozom, se borijo s požiralniki in delijo fige otrokom. Mislil sem na Italijane. Južno od avstrijske meje se brutalni alpski svet, ki je ugonobil tudi Ötzija, začne spuščati. Torej, če še niste uganili, smo v Dolomiti in z nami je Emilio Comici, znan tudi kot "angel iz Dolomitov".

Dolomiti so veliko območje na severu Italije, poznano po visokih gorah in strmih stenah, sivih apnenčastih vršacih, ki kot nalomljeni zobje sladkosnedega starca štrlijo iz sicer zelene pokrajine s smrekami posutih dolin, ki jih nežno režejo kristalno čiste alpske reke, ob njih pa se pasejo ovce in krave. Lahko da gre za simentalke, morda braunviehke ali pa celo holštajnke. Danes se pasejo pod ogromnimi stebri žičnic, ki se kot nedokončane pajkove mreže vlečejo, kamor daleč seže oko, iz doline na hrib, od tam na goro, pa spet nazaj, v sosednjo dolino in tako naprej. Na vrh gore se lahko pripelje tudi betežen 300-kilski pisarniški delavec – a ne takrat, v začetnih letih osvajanja apnenčastih sten. Čeprav so te bistveno bolj krušljive od granita, so strme in preprosto epske, pa naj gre za masive, kot so Sella, Marmolada, Tofane ali Langkofel, ali za posamezne vršace, kot so Civetta, Tri Cine ali stolpi Vajolet. Pozabite na pohodništvo – tukaj je treba resno plezati!

Namesto na vrhove raje v stene

Comici in Riccardo Cassin, pozneje pa tudi Walter Bonatti in še kakšen ljubitelj makaronov in grappe so predstavljali italijanski odgovor na alpinistične dosežke in ideje, s katerimi so se takrat bahali Nemci. Seveda so bili kljub vsemu prav nemški (oziroma avstrijski) plezalci ključni za popularnost plezanja v Dolomiti. Že leta 1869 je na primer Paul Grohmann preplezal težavno steno Langkofla. Še večja legenda je bil Prussov idol, Georg Winkler, ki je leta 1887 ustvaril klasiko na Vajolettürme, za katero je pred tem veljalo, da je nepreplezljiva. Georg je običajno plezal v prostem slogu tako gor kot tudi dol, je pa na svoj veličastni vzpon nesel tudi kljuko, privezano na vrh. Leta 1888 je pod plazom zaključil kariero. No, Italijani so imeli drugačne ideje. Leta 1914 je Guido Rey objavil svoj mali manifest *Alpinismo acrobatico*, ki je spodbujal tehnično osvajanje Dolomitov, nabijanje klinov, vlečenje po opremi in vse stvari, ki so jim besno

najboljša ženska tisti čas Loulou Boulaz in že omenjeni Riccardo Cassin, ki je bil veliki Comicijev rival. Tudi on je bil pravi mojster tehničarjenja, ki je ustvarjal resnično ekstremne smeri, pri katerih si potreboval nemalo poguma. Med drugim je leta 1935 Comicija prehitel pri "enem zadnjih problemov Dolomitov", na Zahodno Cino, njegov veliki dosežek v primerjavi z rojakom pa je tudi, da je živel bistveno dlje (umrl je bogat in star sto let; ni slabo). Posebej dva vzpona sta ga v 30-ih vpisala med nesmrtni: severna stena Piz Badile in severna stena Grandes Jorasses – kjer je potegnil eno največjih alpskih klasik, Walkerjev steber. Tu so bili še Gino Soldà, olimpijec, ki je kot za šalo odpiral nove šestice; Batista Vinatzer, ki je zaradi pomanjkanja denarja pogosto plezal kar bos, z opremo pa je tako škrtaril, da je smeri plezal več ali manj prosto; Bruno Detassis, ki je imel *kul* ime, in Giusto "Najmočnejši" Gervasutti, ki je imel *kul* vzdevek. In ne pozabimo na Rafaella "Birija" Carlessa, ki je leta 1934 morda preplezal celo prvo 6c+ na svetu, 700-metrsko Via Carlesso-Sandri na Torre Trieste, za katero je trdil, da jo je bos prosto posoliral, kar pa je bil tako šokanten dosežek, da mu ga mnogi niso želeli priznati in so smeri prilepili zgolj oceno 6a A0. Rafaele se je slavi izogibal, je pa leta 1979 pri 71-ih preplezal tudi znamenito Comicijevo smer na Veliko Cino (o kateri več že v kratkem).

nasprotovali Angleži in malo bolj lokalno tudi Nemci v Elbiju. Pri vsem skupaj je vendarle treba gledati tudi na okoliščine: zaobljene razpoke v peščenjaku so za kline precej manj primerne, kot sta alpski apnenec in dolomit, tako da so jim v Angliji z lažjim srcem nasprotovali.

Takrat so vsi alpinisti, ki so kaj veljali, plezali v Dolomitih. Posebej v 30-ih je bilo to središče razvoja plezanja, z mešanico prostega in tehničnega plezanja ter veliko mero poguma. Vrhovi so postali manj pomembni – rajši so iskali težke in estetske smeri. Pri tem so prav tu začeli množično uporabljati kline za plezanje hribovskih smeri, pozneje pa tudi svedrovce. Kot po navadi je Italijane novi pristop čisto odnesel. Če so za stvari večinoma dolgo nezainteresirani, pa ko enkrat zagrabijo zadevo, postanejo definicija pretiravanja. Tako so razvili koncept tehničnega plezanja *diretissim*.

Diretissima je ime za vrsto plezalne smeri, ki je narejena za tehnično plezanje. Če so se včasih pri tehničnem plezanju s pomočjo opreme potegnili le čez najtežja mesta, so to storili tudi pri *diretissimi*, le da so koncept obrnili in si rekli, kaj če bi bila smer sestavljena iz samih najtežjih mest. Saj zato pa imamo kline in novo pogruntavščino – svedrovce. Z njimi lahko plezamo po najzahtevnejših stenah!

Vrnimo se k začetnikom v Dolomitih. Ob Winklerju je bil od Nemcev zelo cenjen tudi vzpon Emila Sollederja po direktni liniji na Civetto Grande leta 1925, potem pa so v roke pljunili tudi domačini. Med drznejše plezalce so sodili tudi Angelo Dibona, pa

Angelo Dibona Vir Pinterest

Gino Soldà Vir Wikipedia

Loulou Boulaz Vir Pinterest

Walter Bonatti Vir Wikipedia

Riccardo Cassin Vir Wikipedia

Georg Winkler Vir Wikipedia

Tudi mladi Comici ni mogel ubežati germanskemu vplivu. Konec koncev je bil rojen v Trstu, ki je tisti čas sodil pod Avstro-Ogrsko, a je bil, roko na srce, pretežno slovenski. A bežimo stran od nacionalizma in fašizma (nekaj, česar ne bi mogli reči za Comicija) in se posvetimo plezanju. Dediščino mladega Italijana, ki je čez dan delal kot pristaniški delavec, zvečer preganjaj dekleta, nekje vmes pa je našel čas za plezanje, pozna vsak spodoben slovenski plezalec. Pustimo prvenstvene vzpone v Dolomitih, po katerih je sicer slovel. Človek je bil pionir plezanja v Glinščici, Costieri, Napoleonici, Črnem Kalu, Vranjski Dragi, Sesljanu in še kje. Te plezalne vrtce, nekakšen model današnjih športnih plezališč, je imenoval *rocodromo*. Bil je tudi jamar in nekaj časa je imel celo svetovni rekord za doseženo globino – zaril se je kar petsto metrov pod zemljo.

Emiliju oprema ni bila tuja, nasprotno. Imel jo je zelo rad, jo prizadevno izpopolnjeval in postal mojster t. i. "bavarske tehnike". Z Bavarske je uvažal lestvice, kline, stremena, viseče bivake in podobno navlako ter jo tako izpopolnil, da je praktično izumil

Giusto Gervasutti Vir CAI sekcija Cervignano del Friuli (Červinjan)

Emilio Comici v plezalni šoli Vir Fototeka CAI XXX Ottobre Trst

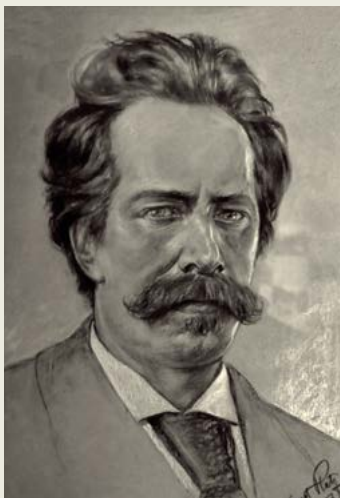

plezanje dolgih večraztežajnih smeri (brez katere bi pozneje lahko kar izpustili poglavje o El Capitanu). To mu je omogočilo izrazito direkten pristop pri plezanju, kot bi se izrazil on, "naravnost, kot teče voda po steni". Ob tem je, posebej v športnih smereh, kot umetnik in ljubitelj poezije zagovarjal čim bolj estetski, harmoničen pristop h gibanju, po domače: treba je plezati lepo, povezano, stopati s konico čevlja in podobno. Bil je znan, da je sprejemal padce kot sestavni del plezanja, kar je bil takrat precejšen in zaradi slabe kakovosti opreme tudi logičen tabu. Comici pa je padce celo vadil, da je videl, kaj oprema še lahko zdrži. No, vseeno so najbolj znani njegovi tehnični vzponi. Že leta 1929 je potegnil linijo Comici-Fabijan na Tre Sorelle, ki je bila prva italijanska VI. Nato je leta 1931 preplezal SZ steno Civette, ki je bila takrat morda najtežavnejši in najbolj strm dosežek v alpinizmu.

A to je bilo le ogrevanje za vzpon na severno steno Velike Cine. V poprej neosvojeno 400-metrsko steno je Comici z bratoma Angelom in Giuseppejem Dimai leta 1933 zabil 80 klinov, 90 kavljev, napel 150 metrov vrvi, dodal *gurtne* in vponke, in kar je še bilo takšnega. Smer je bila revolucionarna, avantgardna in tudi težka – vmesni odseki so se gibali okrog 6a+. Zadeva je bila tako težka, da brez uporabe klinov in druge kovačije preprosto ni šlo. Pa so mu mnogi dejali, da stene ni pravilno osvojil, on pa jim je odvrnil: "Sem pa tvojo mamo." Italijan, pač. Štiri leta pozneje je smer v treh urah in pol preplezal tudi sam, kar je bil komaj verjeten dosežek. Še nekoliko pozneje se mu je v Dolomitih strgala vrv, tako da je umrl prerano. Bil je lep sončen dan in neko mlado dekle je ravno učil plezati. Ko je s 50 metrov zgrmel na tla, je ona dejala le: "Ne, tole ni zame." Čeprav je bil Comici znan predvsem po drznih diretissimih, pa je treba dodati, da je v svoji elegantni maniri za trening suvereno prosto plezal okrog ocene 6b, pa tudi solo šestice v hribih, kar je bil tisti čas gotovo nivo svetovne smetane.

Brata Dimai, v sredini pa Emilio Comici Vir Pinterest.it

Paul Grohmann Vir Wikipedia

Gian Battista Vinatzer Vir Pinterest

Bruno Detassis Vir gardapost.it

V istem letu, ko je Comiciju uspel njegov veliki dosežek na Veliki Cini, so v švicarskem Rätikonu plezali slovensko zveneči Ernst Burger, Karl Bizjak in Fritz Matt. Tudi njihova Burgerweg je vsebovala odseke 6b in je bila tako težka, da je prvo ponovitev doživela šele leta 1979!

Oj, Triglav, moj dom

Preden se poslovimo od Italijanov in Comicija, je čas za zgodbo. Veliko je namreč plezal tudi v Sloveniji in se družil z našimi plezanci (pa saj je bil Tržičan). Nekoč je stal pod Mojstrovko, ko se je nad njim odkrušila skala, poleg njega pa je stal osemletni fantič z liziko v roki in je le strmel v vedno večjo gmoto, ki se je s približno 22 m/s približevala njegovemu obrazu. Comici je v trenutku iztegnil roko in prestregel skalo. Fantu je rešil življenje in v zahvalo dobil odprt zlom ter plezalski počitek. Pa je postopal pod severno triglavsko steno s svojim prijateljem Jožo Čopom, ki se je namrščeno praskal po bradi ob pogledu na navpične skale pred seboj. Italijan ga je potrepal po hrbtu in dejal: "Oštja, Joža, ga moraš provare! Ma ga poškuš! Ga pridiš, ga vidiš, al ga greš al ga ne greš!" Čop mu je rekel: "Je to koker izziv?" Comici se je le nasmehnil. "Misliš, da ne upam?" Italijan je ostal nepremičen. "Koga je strah? Mene že ne!" Comici si je prižgal pipo in se praskal po krasti na roki. "A, tako. No, če se ubijem, boš ti kriv. Toliko, da veš." In je šel. In splezal na Triglav.

No, v resnici ni bilo tako preprosto in svojo legendarno smer je Joža preplezal precej pozneje. Mi pa moramo pregledati še nekaj drugih dogodkov. Kaj se je torej dogajalo v slovenskih gorah pred vojna? Za začetek so se Slovenci veliko pritoževali, da jim želijo hribolazci iz severnejših dežel germanizirati gore. Verjetno so imeli kar prav. Seveda so imeli pri tem kaj povedati tudi zahodni sosedje, tako da smo imeli na primer na vrhu Triglava tudi politične manifestacije s stražami in streljanjem. Razen tega so gore poznali po živalih, ki so jih radi lovili, in po smrtnih primerih, ki so se pri tem zgodili.

O plezanju pa je bilo mnenje takšno: "Popotni človek ne hodi v prosto naravo, v božji svet zato, da bi tam študiral in seciral. Čustvena stran duše je tista, ki ga žene na svetlo trato, v tiho dolino, v temni gozd, v pečine in na vedre višave. On je esteta, ki išče lepote in veličastja v harmoničnem delovanju prirodnih sil. Plezalstvo kot tako ne more biti nikaka specialna panoga planinstva. Nimam načelno nič proti plezanju, dokler ne postane samemu sebi namen in dokler se ne izrodi v navadno rekorderstvo, ker je s tem ponižano planinarstvo na nivo – navadnega sporta. Tako bi bil še tako brezidejen plezalec – med kravjimi in kozjimi pastirji jih je največ – tudi največji planinec. Kot bi bil našim telovadcem ideal vseh idealov cirkuški akrobat. Človek, ki riže samo v stene ter oznanja svetu, da najde le tam vso lepoto, se mi zdi kakor kipar, ki ne bi videl v idealno estetski podobi celega človeka, nego bi istega razparal ter nam kazal njegovo drobno." Lepe misli Josipa Cirila Oblaka (ki je bil celo planinski funkcionar – kot bi bil mesar predsednik društva vegetarijancev), a so kljub temu ljudje tudi v "drobovju" videli nekaj zanimivega. ●

Guido Rey Vir SAC-CAS almanah 1936

Emil Solleder Vir GognaBlog

Nesreče v gorah v letu 2020

Začetek zime v gorah je bil zelo obetaven – za vzpone, seveda. Sneg, ki je zapadel na začetku zime, se je hitro preobrazil, zaradi česar se je nevarnost plazov zmanjšala, višje dnevne temperature so sneg utrdile, kar je omogočalo udobno hojo z derezami, snežna meja je segala dokaj visoko in zaradi dostopa z avtomobilom se je dolžina tur znatno skrajšala.

¹ Komisija za informiranje in analize, Gorska reševalna zveza Slovenije

Začetek leta

Nastopilo je daljše obdobje lepega vremena, na posameznih izhodiščih za ture skoraj nisi mogli dobiti prostega parkirnega prostora in množice so se razkropile po gorah. Ta pojav na žalost potegne za seboj tudi povečanje nesreč, kajti zimski vzponi so precej nevarnejši kot poletni. Na prvem mestu vzrokov so bili zdrsi. Na nekaterih mestih je bil sneg spremenjen skoraj v led, malo nepredvidnosti in nesreča je bila tukaj. Žal kar nekajkrat usodna.

Med množico pohodnikov se je znašlo veliko takih, ki o zimskih gorah, predvsem pa o potrebni opreми, niso vedeli kaj dosti. Mnogi se pri nakupu opreme odločajo predvsem glede cene, kar je najbolj vidno pri derezah. Čeprav na vseh koncih opozarjamo na nezanesljivost tistih majhnih derezic (včasih jim pravimo tudi verižice), nam že bežen pogled na čevlje pove, da mnogi opozoril ne upoštevajo, češ, gaz

je dobra, tu je šlo že sto ljudi, bom pa še jaz. Večini vzpon in sestop uspe, nekaterim žal ne. Res žalostno, kajti do nesreče pride zelo hitro tudi ob uporabi pravilne opreme, a z nepopolno še toliko hitreje. No, tudi jaz nisem imun za to. Pri sestopu z Vrtaškega Slemena se mi je predrla stopinja v snegu, izgubil sem ravnotežje in v trenutku se mi je v nogo zadril zob dereze čevlja sosednje noge. Prišepal sem v dolino, potem pa na šivanje. Za nekaj časa sem se moral sprijazniti z mirovanjem.

Množice so se podale v lažje grape, v katerih je velikokrat nastala podobna situacija, kakršni smo se smejali ob pogledu na gnečo vzpenjajočih se na Everest. Mnogi so začenjali z vzponom ob katerem koli času – tudi popoldan. Kot da ne bi vedeli, da višje temperature povzročajo padanje snega in kamenja v grapo. Če kje velja, da je rana ura zlata ura, je to za vzpone po grapah.

Reševanje
prebežnikov
Foto Jani Bele

Pojav koronavirusa in omejitve

Kot sreča v nesreči je prišel virus, ki je zaustavil življenje, s tem tudi hojo v hribe in nenormalno veliko število nesreč. Življenje v Sloveniji je obstalo. In tudi v gorah. Raznim navodilom se je priključila Planinska zveza Slovenije, ki je priporočila, naj ljudje ne zahajajo v hribe. Temu se je pridružila tudi Gorska reševalna zveza Slovenije, in to predvsem zato, ker smo se reševalci znašli pred različnimi vprašanji v primeru reševanja v gorah, npr. kako pristopiti k ponesrečenemu (s sumom na okužbo), kako reševati na klasični način z nošnjo in z masko na obrazu, kaj bo s helikopterskim reševanjem, kjer ekipa plovila ne more uporabljati zaščitnih mask ... Neznanih stvari je bilo res veliko. Večina se je navodil glede zahajanja v gore držala, a kar precej se jih je na to pozvižgalo. Parkirišče na Vršču je bilo včasih prepolno in kot da bi želeli izzivati nas, "ta pridnih" so se na družbenih omrežjih vrstile objave o raznoraznih vzponih.

Vsem takim herojem, ki niso upoštevali navodil, predvsem navodil GRZS, bi takrat svetoval, naj bodo tako pogumni in pustijo mobilni telefon doma. O, to pa ne. Kdo bo pa slikal za *facebook*, predvsem pa, če se mi kaj naredi, da lahko pokličem 112 – bodo že prišli pome, saj morajo.

Potem so se zaprle občinske meje. In prišlo je priporočilo, da je rekreacija dovoljena in zaželeno. Tedaj se je šele začela prava norija. Šmarna gora, Rašica, Katarina ... Na poti do slednje so morali v dolini zapreti cesto, ker je bila vas zatrpna z avtomobili. Da ne govorim o Šentviškem hribu. Pešci, tekači, kolesarji, motoristi ... vsi so vzeli dobresedno, da rekreacija dviguje odpornost telesa. Spraševal sem se, kje se drugače zadržujejo vsi ti ljudje, kajti mnogim se je že od daleč videlo, da nekako ne spadajo v zeleno okolje. Verjetno v normalnih časih sedijo doma pred televizijo in grizljajo čips.

Ukinitev karantene je prišla ravno v času, ko se je dalo še za rep ujeti dobre snežne razmere za turno smučanje, čeprav je bilo včasih že treba smuči nositi na

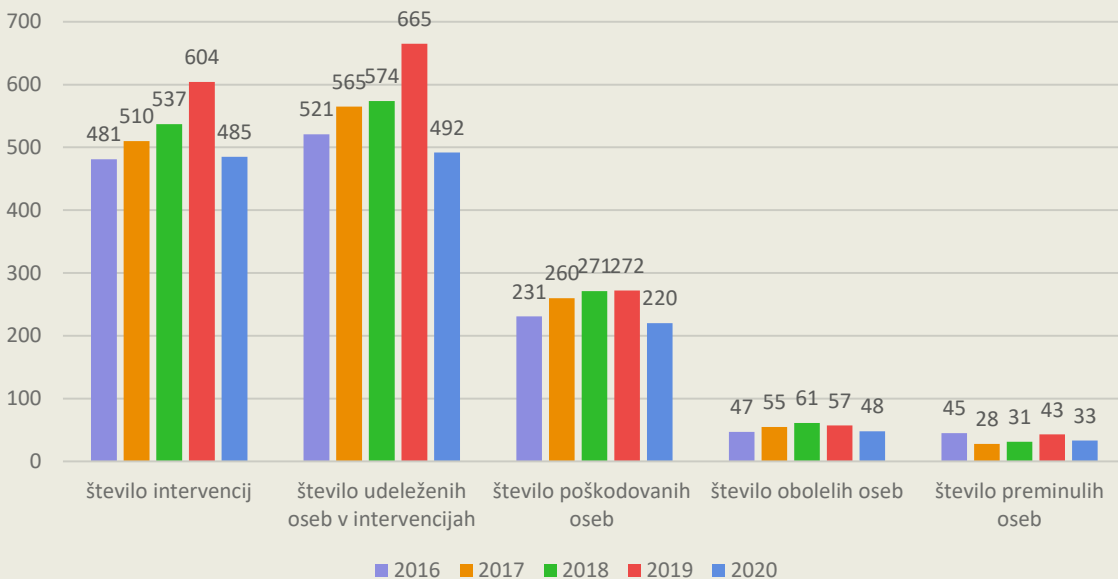
nahrbtniku dobro uro, da si prišel do snega. Zato so bili pa zavoji po ravno prav ojuženem snegu prava poslastica.

Reševanje pri avtomobilski nesreči
Foto Mijko Lesjak

Glavna planinska sezona

Tujcev, ki so zadnja leta zavzeli naše gore, v začetku epidemije še ni bilo v večjem številu, a so se kmalu vrnili in vsaj v okolici Triglava je bilo zelo težko dobiti prenočišče, če so oskrbniki vsaj malo želeli ugoditi zahtevam glede omejevanja virusa. Ob dejstvu, da se virus zadrži na kovinskih predmetih dalj časa, smo svetovali uporabo razkužila na poteh, opremljenih s klini in jeklenicami. A kaže, da nam taka skrb za higieno še ni prišla v navado tako kot na *trekingih* v oddaljene dežele, kjer je steklenička z razkužilom obvezen del opreme, ko si pogosto razkužujemo roke, predvsem pred vsakim obrokom.

Tako kot v zadnjih nekaj letih je bil tudi v letu 2020 opazen porast nesreč, pri katerih rešujemo nepoškodovane planince. Glavna vzroka sta izmučenost in izgubljenost. Da se izognemo prvemu vzroku, upoštevajmo eno osnovnih pravil – pravilo o postopnosti.

Število intervencij in udeležencev (poškodovane, obolele in preminule osebe)

Bogdan Biščak

Demenca

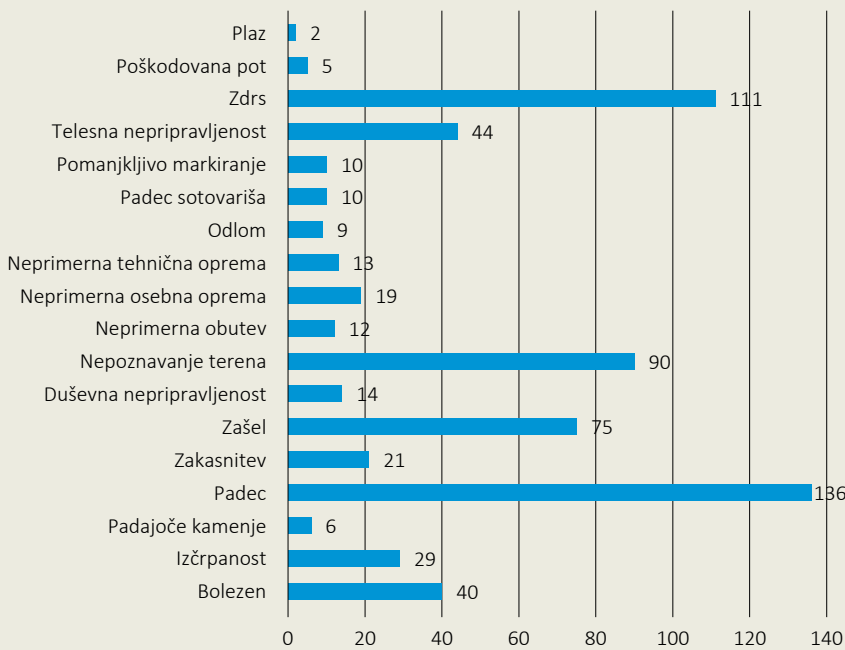
Zgodba s posebnim naukom

Dan je lep in jutri bo še en takšen. Ostati doma bi bil greh, zato pokličem Matevža. Bi šel jutri plezat? Ne more. Delo in te reči, ki človeku preprečujejo, da bi bil v gorah in srečen.

Kaj zdaj? Naj grem sam kaj splezat ali spet na smučke? Zima je tako radodarna s snegom, da sem opravil že za tri običajne zime turnih smukov. Ampak – nobenega res dolgega. Ker je snežilo in snežilo, je bila nevarnost plazov ves čas nekje v mislih (da bi od tam ne izpuhtela, so poskrbela še redna straženja v raznovrstnih poročilih), tako da so bili to bolj plazovno varni smuki nad Pokljuko, v Karavankah. Nič resnega torej in čas bi že bil, da se grem nekam zares *zmatrat*. Malo pomislim in se odločim: Kanjavec iz Krme.

Bilo je v tistih najtoplejših februarjskih dneh, ko so temperature v dolinah zlezle čez dvajset stopinj, v gorah pa se je sneg na soncu že pred poldnevom začel spreminjati v čofto. Vedel sem, da moram s Kanjavca začeti smučati najpozneje med deseto in enajsto uro. Ker mi ni bilo do nočnega pohoda, sem se odločil, da prespim v zimski sobi Vodnikovega doma, naslednji dan zjutraj pa potegnem do vrha Kanjavca.

Ob petih popoldan se znajdem na koncu asfalta v Radovni. Po pričakovanju cesta v Krmo ni spluzena. Vendar pa so kolesnice v snegu videti dovolj trde, da se namenim poskusiti. Kakih dvesto metrov je res šlo, potem pa čof v luknjo in avto je nasedel. Vzamem cepin in lavinsko lopato ter začnem kopati. Nekajkrat poskušam premakniti avto in spet kopljem, a ga ne premaknem niti za milimeter. Mimo prideta dve gospe in obljubita, da bosta poslali kmeta s traktorjem, ki ga potem ni od nikoder. Še pol ure pozneje prideta dva gospoda, ki sta prismočala s Kredarice, in me s svojim avtom, ki sta ga modro parkirala tam, kjer je treba, potegneta iz luknje. Mračni se že, ko se podam v razdrapano smučino ceste v Krmo. Preklinjam pešce, ki tako radi uničujejo turno-smučarske sledi, in se v izginjajoči svetlobi lomim proti koncu doline. Tam ves vesel (končno se bom rešil nespodobnega uničevalnega pohoda pešcev!) ugotovim, da smučina ne vodi kot običajno v gozd, ampak gre levo na snežišča pod Draškimi vrhovi. No, le kakšnih deset minut pozneje začnem preklinjati cepca, ki je ubral to varianto, saj so snežišča vsepovprek naložena s plazovno najslabše vrste. Namesto po uničeni smučini se zdaj lomim čez ledene kepe in robove, navzgor in navzdol,

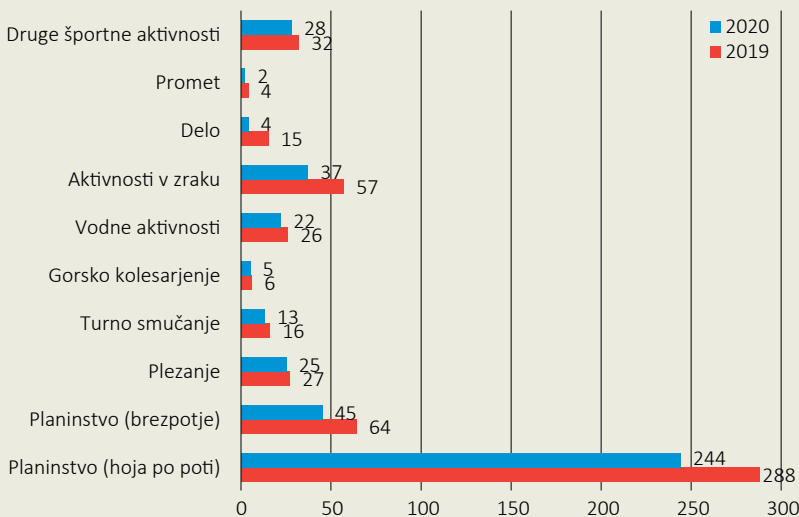
Vzroki gorniških nesreč

Ne poskušajmo na začetku sezone uresničiti vseh ciljev z veliko žlico. Z manjšimi, nižjimi hribi preizkusimo in krepimo svojo kondicijo, kajti od ture, kjer se s težavo premikamo od postanka do postanka, ne bomo imeli prav nič.

Tudi v izogib drugemu vzroku je pomembna predhodna dobra priprava doma – od pridobivanja informacij o sami poti v vodnikih, na hribovskih spletnih straneh do preučitve poti na zemljevidu. Na gori pa spet eno od osnovnih pravil – držimo se markiranih poti. Teh je v Sloveniji več kot 10.000 kilometrov. Sledimo markacijam, pozorni bodimo na križiščih, ne pustimo se zavesti živalskim stečinam, lovskim stezicam, svoji logiki ... Če dalj časa ne vidimo markacije, ne rinimo naprej, ampak stopimo nazaj po poti do zadnje markacije in od tu pazljivo iščemo naslednjo; velikokrat se skriva na drugi strani drevesnega debla.

Mnoge moti prevelika gneča na bolj "modnih" gorah. Tudi mene. Zato me pot velikokrat zanese v Zahodne Julijce, Karnijske Alpe ali gore Ziljske doline. Sprijaznim se z malo daljšo vožnjo, zato pa velikokrat uživam v samotni, predvsem pa spoznavam nove, čudovite gore. ●

Število intervencij po dejavnostih

tako kot pač poteka, ko se prebijaš čez ostanke plazov. Po hudih mukah, nekoliko omehčanih z vzhodom Lune, ki s srebrom olupša temna snežišča in vršace okoli mene, se najdem pod Bohinjskimi vratci. Zoprn veter me vsega *prešvicanega* od mučenja v topli noči pripravi do tega, da snamem nahrbtnik in poiščem vetrovko. Ampak vetrovke ni! Ne morem verjeti. Izpraznim celoten nahrbtnik. Še zmeraj je ni. Ups, kaj pa zdaj?! Grem lahko jutri na Kanjavec brez vetrovke? Računal sem na toplo vreme in s seboj imam le najnujnejša oblačila, nobene rezerve. Naj obrnem in nazaj domov?

Stojim in razmišljam. Smučanje v temi čez tisto plazovino me prav nič ne mika. Oblečem jopico, pospravim nahrbtnik in grem naprej. Dnevi so topli, če me bo jutri ujel močnejši veter, lahko zmeraj obrnem.

Na Bohinjskih vratcih me sprejmeta popolna tišina in Lunino srebro, ki se razteza vse tja do Kanjavca. Sam na svetu. Čudovitem svetu.

Natakнем smuči in se po trdem sreču, ob ogromnem plazju, ki je v teh toplih dneh ogulil pobočja Vernarja do trav, začnem spuščati proti Vodnikovemu domu. Hreščanje smuči se moteče zareže v tiho noč in upam, da v zimski sobi ni nikogar, ki bi mu to zmotilo dušni mir. Res ga ni, vsa polkna zimske sobe so zaprta. Vesel sem, v takih trenutkih sem rad sam. A veselje hitro pojenja, ko se mi zazdi, da je polkna zimske sobe preveč. In ugotovim, da to niso polkna zimske sobe, ampak pritličje Vodnikovega doma.

Zimske sobe, ki je v kletnem prizidku, pa ni nikjer. Kočno mi kapne, da je globoko pod snegom. Kar pomeni, da bom moral kopati dobra dva metra od vrha vrat zimske sobe do dna, plus kolikor je snega (ne znam oceniti, koliko) nad zimsko sobo. In potem se spomnim, da sem v avtu pozabil lavinsko lopato. Uf, kaj pa zdaj!? Brez lopate do jutra ne bi odkopal vsega tega snega, s seboj pa imam le poletno spalno vrečo, ki bi mi prav prišla v zimski sobi, in ničesar za pod zadnjico. Naj obrnem in grem domov?

Sedim na nahrbtniku in razmišljam. Še zmeraj me ne mika nočno smučanje čez plazove pod Draškimi vrhovi. Iščem rešitev, kako bi se temu izognil. Zazdi se mi, da noč le ni tako mrzla in bi jo nekako prevedril tudi

v poletni spalni vreči. Na terasi doma odkrijem z meter debelo snežno odejo do dveh tretjin zakrito leseno mizo in jo začnem z brcami odkopavati. Prevzame me optimizem. Saj bo šlo. Z brcanjem se ogrevam, pa še noč bo tako krajša. Ko mizo očistim, naberem še nekaj rušnatih in macesnovih vej in pokrijem od snega razmočeni del mize. Utrujen in dehidriran (pijače nisem vzel s seboj, da bo nahrbtnik lažji) se po uri dela spet usedem in vzamem iz nahrbtnika plinsko bombo, da si končno stalim prepotrebni napitek. Nato me prešine – pozabil si vzeti plinski gorilnik. In kaj zdaj!? Štiri ure švicanja v topli noči in jutrišnji dan po toplem soncu bo brez pijače nazarenska muka. Naj spokam nahrbtnik in grem domov?

Pa me spet prešine rešilna misel. Ko sem iskal vhod v zimsko sobo, mi je na glavo kapljala voda s strehe. Nastavil bom posodo za kuhanje in ni vrag, da bi se ponoči ne nabralo dovolj vode za jutrišnji Kanjavec. Naredim tako in se ob enajstih spravim v vrečo.

Spal nisem nič. Noč je bila topla, ampak poletna spalna vreča vendarle ni za zimo. Tri ure sem se obračal sem in tja, drgnil roke in stegna, ob dveh zjutraj pa šel pogledat, ali se je natočilo kaj vode. Nič. Kapljice so se od dna posode odbijale, razpršile in na stenah zmrzile. Mrzla spalna vreča in led na stenah posode sta me dokončno prepričala v kapitulacijo. Spokal sem nahrbtnik in se ob pol treh podal navzgor proti Bohinjskim vratcem.

Ob šestih zjutraj sem se – po mučnih poskusih smučanja čez snežne in ledene kepe plazov pod Draškimi vrhovi, snemanju smuči in gaženju navzdol v gozd ter ponovnih smukaških mukah med podrtim drevjem v gozdu – le privlekel do avta. Ob sedmih sem doma padel v posteljo.

Ko sem se zbudil, sem poklical Matevža in mu v smeihu opisal dogodivščino. Na koncu je bil nekaj časa tiho, potem pa vprašal:

"In kaj je nauk te zgodbe?"

Nisem vedel. Matevž, ki je leto mlajši od mene in se rad pohvali, da – za razliko od mene – še ni star, zaključil:

"Da ne smeš več brez mene v hribe. Demenca te daje." ○

Visoko nad Krmo
Foto Boštjan Odar

Sončni vzhod s
Polhograjske Grmade
Foto Franci Horvat

Nadležni obiskovalci

Na Grmadi

Dragi bralci in bralke *Planinskega vestnika*, ste v gorah že doživeli kakšno neprijetnost? Zagotovo! Prepričan sem, da je vsaj nekatere že kdaj ujelo neurje s sodro ali močnim grmenjem. Nekateri se boste "pohvalili", da ste si iz oči v oči zrl z gamsom, kar je dokaj redko. Da bi vas napadel kakšen orel, medved ali celo volk, je malo verjetno, toda tudi te možnosti se ne da popolnoma izključiti. O poškodbah, ki so prav tako tesno povezane z gorami, tokrat ne bom govoril.

Ko sem pred leti osvajal najvišji vrh Avstralije – Mont Kosciuszko – so me "napadle" izjemno vsiljive muhe, ki so mi lezle v oči, nos, ušesa, usta in pod oblacila. Bilo jih je res veliko, zato ni čudno, da nekateri domačini nosijo posebne klobuke, ki jim pred to nadležno drhaljo deloma ščitijo obraz. Med načrtovanjem potovanja po Avstraliji sem zavestno sprejel to nevšečnost, popolnoma drugače pa je bilo na Polhograjski Grmadi, kjer je naju z Dušanom Mastnakom napadla eskadrilja komarjev. Česa takšnega še nisem doživel.

Grmada spada med najlepše razglednike Polhograjskih Dolomitov. Ima izjemno skladno oblikovano in golo vršno podobo, kjer prevladujejo dolomitne kamnine. Lepotica se lahko pohvali z mnogo presežniki, čeprav je razmeroma nizka (898 m). Ko si na njej, imaš občutek, da si v visokogorju (gledano z južne strani). Ne smemo pozabiti na njeno botanično pestrost, med drugim tu uspeva tudi blagajev volčin.

Mogoče še ta zanimivost: v knjigi Urške in Andreja Stritarja *Z otroki v gore* so Francozi Polhograjski Grmadi nadeli ime Ludvik XIV. (Louis Quatorze), njena rogljata podoba z navpično odsekano glavo namreč spominja na čeljust in nos tega francoskega kralja.

Zaradi vseh naštetih lepot sem se odločil, da grem na Grmado čakat sončni vzhod. Najprej sem šel v izvidnico in obiskal vrh Sv. Jakob nad Medvodami, ki je prav tako razgleden in fotogeničen vrh. Takrat sem se odločil, da bo moj pristop na Grmado iz vasi Sora oziroma od Turistične kmetije Gonte. Namenoma sem izbral najkrajšo pot, ker sem nameraval tovoriti celotno fotografsko opremo, ki pa ni ravno lahka. Za svoj "podvig" sem pridobil še prijatelja Dušana iz Celja. Poleg fotografiranja vseh naštetih lepot sva želela preizkusiti fotoaparata Nikon D 780, ki je na trgu razmeroma kratek čas.

Na začetku julija so sončni vzhodi nekaj minut čez peto zjutraj, zato je bilo treba od doma že malce pred

tretjo. Peljala sva se do Ljubljane, nato pa sva zavila proti Kranju oziroma Medvodam, od koder sva nadaljevala proti vasi Sora. Noč je bila razmeroma temna, zato sva si malce pomagala z navigacijo, ki je odlično delovala. Vožnja do Turistične kmetije Gonte je minila mirno in brez zapletov in na nebu so nama mežikale zvezde. Otvorjena kot konja, a polna pričakovanj, sva krenila proti vrhu Grmade. Najine prešernosti je bilo hitro konec, kajti brenčanje okoli ušes je naznanilo "pandemijo komarjev", kot da ni dovolj težav s koronavirusom. Bilo je razmeroma toplo in popolno brezvetrije, kar komarjem očitno ustreza. Zanimivo je bilo tudi to, da sem zvečer pred odhodom na Grmado na televiziji videl prispevek o velikem številu komarjev v Sloveniji. Odgovarjata jim vlaga in toplota ter kakšna stoječa voda, ne smemo pozabiti na milo zimo, ki je kriva, da so preživeli v takšnem številu. Dušanu sem že na začetku pohoda omenil, da verjetno ne bo drugih težav, le komarji nama bodo pili kri, kar se je pozneje tudi uresničilo.

Pot je res lahka in kratka, tako da sva bila na vrhu ob pol petih zjutraj. Obzorje na vzhodu se je obarvalo nekoliko rdeče, zato sva bila prepričana, da naju čaka lepa jutranja pravljica. Ampak dvomim, da je v pravljicah res tako, bilo je namreč podobno mesarskemu klanju, če lahko tako rečem boju s komarji. Najini prepoteni telesi sta najprej privabili le nekaj nadležnih komarjev, a kmalu se jim je pridružila cela vojska. Brenčanje okoli ušes je bilo neznosno, prav tako piki, ki so sledili. Otepala sva se jih na vse možne načine in ob tem poskušala še fotografirati. Nato je sledil zelo kratek predah, saj sem po zraku divje mahal

s kapo, nakar je sledil "novi val". Imel sem občutek, da so povsod, prosil sem jih, naj bodo toliko prijazni z mano in naj se gostijo pri Dušanu. Očitno se nismo razumeli, kajti moje prošnje niso upoštevali. Nato sem se povzpел na *klopco ljubezni*, v upanju, da bom tam le uslišan. Za nekaj minut je njihova "koncentracija" res padla, toda glavnina komarjeve vojske me je hitro našla. Spet je bilo treba bežati drugam in hitro fotografirati. Prepričan sem bil, da bodo posnetki polni razmazanih pik, a na srečo se to ni popolnoma udejanjilo.

Sončni vzhod je bil lep, toda ne popolnoma po mojih željah. "Vsega res ne moreš imeti," sem modroval. Malo pred sedmo uro zjutraj se je nekoliko pooblačilo, zato sva se odpravila proti avtomobilu. Med potjo naju je prevzela prekrasna breza, ob kateri sva lahko v miru napravila nekaj posnetkov, kajti komarjev je bilo tam precej manj. Vendarle so najbolj dejavni zjutraj in zvečer, kar je razumljivo in znano.

Ker nama še ni bilo dovolj, sva se zapeljala do Brezovice nad Medvodami, od koder je izjemno lep pogled na hrib Sv. Jakob. Medtem so se oblaki razkropili, na nebu je ostalo le nekaj belih ovčic. Fotografski pogoji so bili dobri, komarjev pa tudi ni bilo; očitno sva jih pustila na Grmadi. Fotografiranje sva nato nadaljevala še na Osojniku, kjer je cerkev sv. Mohorja in Fortunata. Žal hrib ni tako razgleden kot Grmada ali Sv. Jakob, toda kljub temu je vreden obiska.

Čas, ki sva ga namenila fotografiranju, se je počasi iztekkel, kajti ob dvanajsti uri sem moral vrniti fotoaparat. Grmado bom še obiskal, toda komarji naj ostanejo v kakšnem močvirju, ki je stran od gora. ●

Počitek pod Grmado
Foto Franci Horvat

"Človek, ki ne ve, kam gre, se ne more izgubiti."

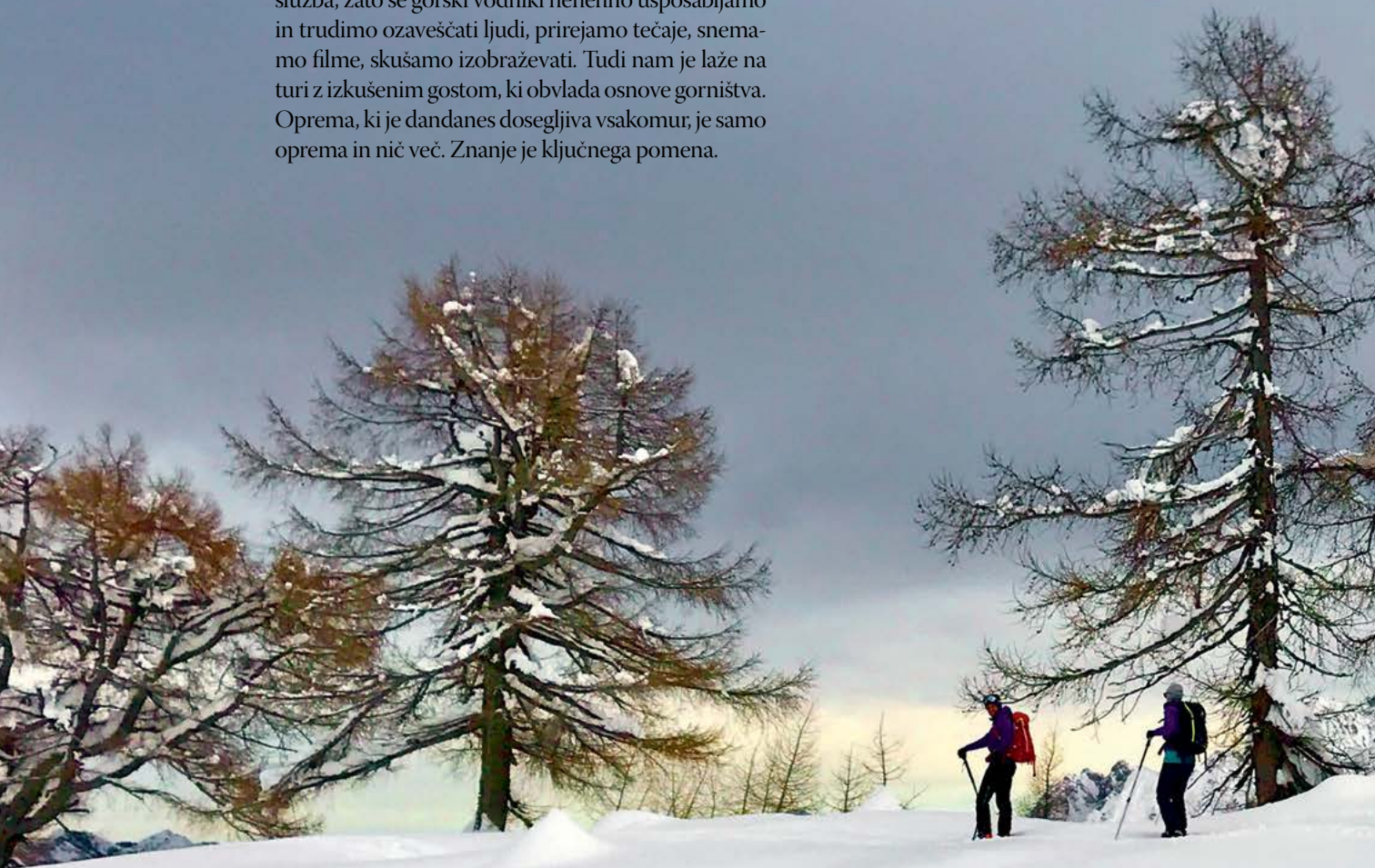
Malo sem popravil pregovor. Teče šestnajsto leto moje poklicne kariere, ki jo opravljam večinoma v Alpah. Pri tem pogosto gledam gorske turiste, ki rinejo v nesrečo. Včasih sem jih grajal, a zdaj rajši povem kakšno modro misel. A je žal velikokrat ne dojamejo.

Pozimi so gore drugačne. Nevarnejše, in ko gre kaj narobe, se nesreča odvija hitreje. Mraz, krajši dan ... To vpliva na dejavnik nevarnosti. Z leti poklicnega vodenja v gorah se razvijejo in izostrijo čuti, predvidevanja, najdejo se novi načini, kako se izogniti neprijetnim ali nevarnim situacijam. Ko ljudi vodim po hribih, oni uživajo na turah, sam pa razmišljam, kaj se dogaja, kaj lahko gre narobe in kako to preprečiti. Kje lahko potegne plaz, kje je nevarno za zdrs, kje bo letelo kamenje ... S takim predvidevanjem zmanjšamo nevarnost.

Na strmih pobočjih se gibljemo med tako imenovanimi varnimi otoki. Počivamo na mestih, kjer je nevarnost minimalna. Gorsko vodništvo je odgovorna služba, zato se gorski vodniki nenehno usposabljam in trudimo ozaveščati ljudi, prirejamo tečaje, snemamo filme, skušamo izobraževati. Tudi nam je laže na turi z izkušenim gostom, ki obvlada osnove gorništv. Oprema, ki je dandanes dosegljiva vsakomur, je samo oprema in nič več. Znanje je ključnega pomena.

V času pandemije so potovanja omejena in smo več ali manj priklenjeni na domače gore. V hribe je navlilo vse, kar leze in gre. Smučarji, ki to sezono ne morejo uživati v mondenih smučarskih letoviščih, so postali turni smučarji. Športne trgovine beležijo normalen porast prodaje zimske opreme. Kupimo smuči, čelado, *puhico* ... In potem? Gremo! Brez priprave; "kdor preživi, bo povedal zgodbo".

Na turnem smuku Vršič–Vratca–Slemenova špiča–Tamar–Planica, se pravi na krožni turi, se je turni smučar pridružil naši skupini. Brez besed, brez vprašanja je bil naenkrat na repu naše četice in hodil z nami. Ko je slišal, da je tura krožna in se ne vračamo na izhodišče, si je premislil.

Na vprašanje mladega para na turnem smuku, kam sta namenjena, je prišel odgovor: "Tja, kamor greste vi." Brez priprave na turo, brez ideje, "čredni nagon". Turni smučar je sredi ture prišel s prošnjo, naj mu preverim delovanje plazovne žolne. Nato je rekel, da bi šel z nami, ker je njegov prijatelj zaspal in ni prišel na turo. Da je na parkirnem prostoru slišal, da smo dobri. Ko sem mu pojasnil, da sem gorski vodnik na turi z zaključeno skupino in da ne morem sprejeti nekoga, ki ga ne poznam, ne vem, kako hodi, smuča, in da to ni pošteno do drugih v skupini, se je užaljeno odpravil naprej. Vzeti nekoga v skupino sredi ture ni samo neetično dejanje v odnosu do klientov ali prijateljev, marveč velika odgovornost, v primeru nesreče tudi kazenska.

Od kod takšno obnašanje? Je res pandemija pustila (tudi takšne) posledice na nas? Včasih smo pridno trenirali, se resno pripravljali na turo ali vzpon. Spomnim se dni, ko smo prerisovali skice, pripravljali opremo, delali načrte, o smeri in razmerah spraševali starejše kolege na alpinističnem odseku. Ni bilo telefonov in vedeli smo, da bo morebitno reševanje potekalo s časovnim zamikom. Ne tako kot danes, ko se vsepovprek kliče helikopter za vsako malenkost. Že če je nekdo slabo spal na planinski koči.

Medomrežje, sploh družbena omrežja, ki nam rešnično prinašajo veliko dobrega, imajo tudi negativen

vpliv. Pogledamo, kje je kdo bil, in potem gremo še mi. Brez priprave, brez pravih informacij. Sistem kopiraj-prilepi. *Selfiji* so postali stalnica, brez njihove objave nisi bil na turi, če ni vsaj sto všečkov, je nemogoče mirno zaspati. Vse nas je potegnilo v neki virtualni svet. Facebookov alpinist je nov izraz v gorniški terminologiji.

Prednosti medomrežja je, če smo dovolj selektivni, zelo veliko, vremenske napovedi, lavinsko poročilo, slike gore, terena, a na samem kraju je lahko precej drugače. Čeprav gre samo za dan ali dva zamika, odkar smo prebrali poročilo na spletu, je lahko takrat, ko gremo na turo, stanje popolnoma spremenjeno. To sezono smo imeli ravno tak primer na turnem smuku. Zjutraj je bilo v dolini minus devet stopinj, obetal se je pršič. Med vzponom so se razmere spremenile skoraj v trenutku. Zapihal je fen in namesto po pršiču smo smučali po mokrem težkem snegu, ki se je lepil na podlago smučí. To je vpliv globalnega segrevanja. Gorski vodniki se zato bolj zanašamo na svoje znanje, izkušnje, predvsem pa na prehojene in presmučane kilometre na različnih terenih in v vseh mogočih razmerah.

Z gostjo sva pozimi stala na vrhu Prisojnika, a gospa je hotela še naprej. Pojasnjeval sem ji, da je to, kar vidi, napihan sneg. Opast, ki bi jo popeljala v Suho Pišnico dobrih 1.300 metrov niže. Šele ko sva šla pogledat s strani, je razumela, da tisto res ni vrh.

Nekoč v Bernskih Alpah sem bil prav ponosen na sonarodnjake, ki so sami brez vodnika hodili okoli. Trije mladi fantje, kondicijsko odlični, dobri smučarji in z vso opremo. Vse do trenutka, ko se je eden odpravil odtočit, snel smučí in se sprehodil po ledeniku. Sredi dneva, ko se je sneg že dodobra zmeščal, razpoka na ledeniku Aletsch pa kar mrgoli. Hoja po njem brez vrvi (oz. če nisi v navezi) je ruska ruleta. Pa da umreš z odpetim šlicem ... Na srečo se ni zgodilo nič. Tudi na smučeh obstaja možnost padca v ledeniško razpoko, a je bistveno manjša, kot če si brez njih. ●

V času pandemije je v hribe navalilo vse, kar leze in gre. Foto Klemen Gričar

Kolumna izraža stališče avtorice in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Zbrala in priredila
Dušica Kunaver

Pripovedke s koroških in kamniških gora

Pod Kamniškim vrhom
Foto Aleš Omerza

Najevska lipa na Ludranskem vrhu

Turki so drveli proti Mežici z namenom, da bi oropali Črno. V Mežici so zagledali grad grofa Štalekarja in ga napadli. Upali so na bogat plen, a grof je zlato zakopal in se sam na čuden način rešil, zato Turki niso dobili kaj prida plena.

Srditi paša je nadaljeval pot v Črno in prišel do Najevnikovega križa na Ludranskem vrhu. Od tam je zagledal kresove na vseh vrhovih in spoznal, da že vsa dežela ve za njihov prihod. Paša je preštel svoje ljudi in ugotovil, da ima premajhno četo za napad. Sonce je pripekalo in omamilo Turke. Sedli so v travo in južinali. Paša se je potil od vročine in skrbi. Ukazal je, naj na kraju, kjer so počivali, zasadijo dvanajst lip. Podnje so Turki zakopali za celo svatbo zlatega in srebrnega jedilnega pribora ter srebrno sedlo za konja. Paša se je zarotil, da bodo Turki po sto letih spet obedovali na Ludranskem vrhu v senci lip, ki jih je dal zasaditi.

Pet lip od tistih, ki so jih zasadili Turki, še vedno stoji na Najevnikovem hribu. Srednja meri v obsegu več kot osem metrov in je votla. Njena votlina je tako obsežna, da se lahko vanjo postavi miza in šest stolov. Najevska lipa je ena najstarejših, predvsem pa najslavnejša med slovenskimi "turškimi lipami".

Vir: Vinko Möderndorfer: *Koroške pripovedke*. Ljubljana, 1972.

Kralj Matjaž v gori Peci

Nekega davnega dne je ljudstvo na Gosposvetškem polju ob knežjem kamnu po starodavnem obredu izbralo legendarnega vodjo – kralja

Matjaža. Svoj prestol je imel na Krnskem gradu na Gosposvetškem polju. Vrata njegovega gradu so bila noč in dan odprta za siromake in zatirane in vsak je pri njem našel pravico in zaščito. Takrat so bili na Koroškem zlati časi.

Proti mogočnemu kralju Matjažu so drugi vladarji zbrali veliko vojsko. Matjaž je moral s sto preživeli junaki zbežati v votlino pod goro Peco, ki se mu je sama odprla in ga skrila pred sovražnikom. Kralj Matjaž in njegovi vojaki so v gori Peci zaspali in tam spijo še danes. Nekega dne se bo kralj Matjaž prebudil in bo skupaj s svojo vojsko vstal. Tedaj bo pred njegovo votlino zrasla lipa. Ta bo zrasla na božično noč in bo cvetela samo eno uro, od polnoči do ene, in to tako sladko, da bo napolnila vso okolico s svojim prijetnim vonjem, potem pa se bo posušila. Na jurjevo bo kralj Matjaž nanjo obesil svoj ščit in tako bo spet ozelenela in tedaj pridejo boljši časi. Vendar se to ne bo zgodilo tako hitro, ker se bodo prej godile še hude reči. Iz skale, ki zapira vhod v Matjaževo votlino v Peci, bodo Turki napravili korito za napajanje konj. Prej bo še med južnim in severnim morjem potekala krvava vojna. Prej bodo še neverniki podrli cerkev svete Urše, prej bodo pod Pečicami na železnih konjih jahali in prej bo hleb kruha veljal možno zlato.

Kako skrivnostno zvenita ljudski prerokbi, da bo med južnim in severnim morjem krvava vojna – sta bili to obe svetovni vojni? In da bodo pod Pečicami na železnih konjih jahali – so to avtomobili? Menda se bo kralj Matjaž prebudil tedaj, ko se mu bo brada sedemkrat ovila okrog kamnite mize. Ob kralju Matjažu spijo njegovi borci in njihovi konji.

Včasih se zgodi, da nekateri izbranci vidijo kralja Matjaža. Tudi o tem govorijo ljudske pripovedi.

Neki koroški kmet, ki je vozil vino z Ogrskega na Koroško, je menda nekega dne videl kralja Matjaža. Ko je prišel skozi Veliko Dobravo do visoke gore, je zagledal na njej kočico, ki pa je bila tako pogreznjena v zemljo, da se je videla samo streha. Pred vrati je stal s sabljo opasan junak. Kmet ga je začudeno vprašal: "Kdo pa si ti?"

"Kralj Matjaž sem. Stopi v kočo, da se sam prepričam," je odgovoril kralj Matjaž.

V koči je kmet moral stopiti Matjažu za hrbet in pogledati prek desne rame skozi okno. Videl je ravno, široko in dolgo polje. Po vsem polju so bili oboroženi konjeniki. Ljudje in konji so spali. Ko je kmet znova pogledal skozi okno, je Matjaž narahlo potegnil sabljo iz nožnice. V tem trenutku je oživila vsa vojska. Vojaki so privzdigovali glave in konji so hrzali ter udarjali s kopiti. Kralj Matjaž je dejal:

"Ne bo dolgo, ko vstanem ter potegnem sabljo iz nožnice. Topel veter bo vel tedaj in vdihnil vsemu ljudstvu misel na svobodo. Vse bo prijelo za orožje, kar nosi moško glavo. Staro ali mlado, vse bo hitelo v vojsko, da brani svojo domovino. Sila bo tako huda, da se človek ne bo utegnil preobleči. Vsak bo šel na vojsko s tem, kar bo tedaj nosil na sebi. Če bo v boju padel komu hleb kruha iz rok, mu bo сосед rekel: Pusti ga, brat, naj leži; po boju bo dovolj hleba in vsega."

Ko bo prišel kralj Matjaž s svojo vojsko na plan, bo premagal vse svoje sovražnike, pregnal bo krivico s sveta in spet bodo zlati časi.

Vir: Vinko Möderndorfer: *Koroške pripovedke*. Ljubljana, 1972.

* * *

Le kdo je bil ta dobri, pravični kralj, o katerem slovensko ljudstvo sanja že dolga stoletja? V šoli se učimo o ogrskem kralju Matiji Korvinu, ki naj bi bil naš legendarni kralj Matjaž. Koroška ljudska pripoved pa trdi, da je bil kralj Matjaž naše gore list, da si je ljudstvo izbralo Matjaža za kralja na Gosposvetskem polju in da je imel svoj prestol na Krnskem gradu.

Kdo je resnični lik slovenskega kralja Matjaža, ostaja skrivnostno vprašanje, polno nejasnosti in polno izzivov za naše zgodovinarje, etnologe in sloveniste. Zgodovinsko dejstvo je, da je ogrski kralj Matija Korvin živel v 15. stoletju, ki so ga zaznamovali turški vpadi, kmečki punti, kobilice, kuga, lakota in vojne za celjsko dediščino. V teh hudih krivičnih časih je ljudstvo resnično sanjalo o dobrem in pravičnem vodji, ki bo na svet prinesel pravico. Dragoceno upanje, ki je pomagalo živeti in preživeti trdo zgodovino našega ljudstva. Kralj Matjaž ne sme umreti! Tudi upanje mora ostati večno živo, saj "ko bo kralj Matjaž kraljeval, bo kmetič lahko kmetoval!"

Zmaj na Kamniškem vrhu

Zmaj, ki je zrasel v notranjosti Kamniškega vrha, je nekega dne prilomastil na površje. Stopil je iz gore v bližini domačije pri Slevškovih. Ljudje so vedeli, da v notranjosti Kamniškega vrha prebiva zmaj. Niso ga sicer nikdar videli, a slišali so njegovo žvižganje in razgrajanje in vedeli so, da bo neke skočil ven, niso pa mogli vedeti, ali bo skočil na eno ali drugo stran gore.

Nekega dne se je zgodilo. Zmaj je prihrumel iz gore in planil na kamniško stran. Plaz se je tedaj utrgal s Kamniškega vrha. Kamenje plaz je zasulo zmaja in nevarni *lintvern*¹ se ni nikdar več prikazal izpod kamenja. Plaz, pod katerim je zasut *lintvern*, je še danes viden na poti iz Stahovice proti Krvavcu po dolini Bistričice. Nosi ime Kamniška roža oziroma Slevška roža oziroma Monštranca. Ime Slevška roža je dobil po domačiji, ki še danes stoji pod znamenitim plazom.

Vir: Tone Cevc: *Planinski vestnik* št. 9, 1973. ◉

¹ Zmaj (nižje pogovorno).

Ilustracija
Jernej Myint

Na krilih svobode

Tebi, Maja

Iz sebe želim zliti besede. Pa jih sproti brišem. Tresoče roke ne zadevajo črno-belih tipk. Vzamem nalivno pero in jih poskušam spraviti na papir, pa jih slane solze razmazujejo v motne packe. Kot je moten svet, ki se kot neustavljiv vrtiljak suče pred mojimi očmi. Zavit v meglo. Zavit v žalost. V brezmejno žalost!

Občutkom, ki se tepejo v mojem telesu in premetavajo misli, še zmeraj ne morem popolnoma slediti. Zanikanja ne morem utišati in potem nastopi jeza. Izbruh besed, kriljenje z rokami in vihrovo prestopanje po stanovanju, dokler ne zarinem v domači breg. Tisti, ki ti je bil tako ljub, vsakič prenizek, prekratak in kljub grizenju kolen premalo strm ... Kjer kot hladen veter vame butne spoznanje, da se za masko jeze v resnici skriva žalost. Neskončna žalost! Kako sem vendar sploh lahko pomislila, da bi obsojala tvoja dejanja, ko pa sama sprejemam tako podobne odločitve? Kako sem si drznila blatiti srce, ki je bilo v istem ritmu, kot bije moje? Se slepila, ko pa moje oči gledajo isto sliko!

Ob tebi sem spoznala, da z mano ni "nič narobe", da nekateri pač živimo in čutimo drugače. Doživljamo največji užitek, ko se ženemo do konca svojih telesnih in duševnih zmogljivosti, ko od sebe zahtevamo več, kot si mislimo, da zmoremo, in na koncu uspeemo ... Naše zadovoljstvo izhaja iz napore, ne iz dosežka. Da, potrebujemo več, ki je od tistih, ki obsojajo, v resnici toliko manj! Potrebujemo nekaj, česar se pravzaprav ne da pojasniti. Nekaj nevidnega, preprostega, kar obstaja le za mejo povprečnega, čemur tako radi rečejo *normalno*.

"A do vrha Pohorja si šla?" me vpraša oče.

Šla sem dvakrat in vsak naslednji korak je bil kot grizljaj v kos čokoladne torte, za katerega si želiš, da ga nikoli ne zmanjka. Če bi imela čas, bi šla še tretjič. No, morda pa zvečer, ko v dolini zasijejo mestne luči in vse skupaj dobi še dodaten čar ... Toda tega si ne upam povedati na glas. Ne bi razumel, zato le pokimam. Le kdo na svetu bi to sploh razumel?!

Iskanje miru ...

Foto Nika Radjenovič

Potem srečam tebe, ki si pravkar prišla s kolesarske ture in imaš do ure, ko moraš po Bineta v šolo, ravno še dovolj časa, da skočiš na Pohorje. Voščiva si srečno do večera, ko se spet srečava na steni, neučakani, da še malo *postiskava grife*. Brez obsojanj, brez začudenj. Ker bi vsaka druga različica dneva dobila oznako nenormalen, neizpolnjen, v svoji globini nesrečen. Čutim obsojanje bralcev, ko to pišem. Nekaj mi celo pravi, da bi bilo bolje, da bi molčala. Da bi skupaj z vami obsojala sebi enake, jih označila za fanatike, sebičneže ... Ampak zapis je prežet s tvojo energijo, Maja. Z odkritostjo in neposredno besedo, ki je okolico velikokrat močno zadela, a izražala brezmadežno resnico. Ne bom zanikala, da sem marsikateri zamerila tudi sama, a si pozneje vsakič priznala, da ji ni mogoče oporekati.

Spomnim se tvojih prvih besed, ko sem ti povedala, da sem se vpisala v alpinistično šolo: "Pa sploh veš, kaj je to alpinizem? Koliko prijateljev tam izgubiš? Nuša, tega se pač moraš zavedati ..." In to preden sem sploh lahko resnično začutila skalo! Kako jezna sem bila takrat nate, da mi vsaj na začetku nisi mogla nameniti nekaj spodbudnih besed! Ampak kot vsakič ... Imela si prav. Čeprav sem takrat le brezbrizno pokimala, češ, vzamem v zakup, danes priznavam poraz. Ne, nikoli si nisem mislila, da boš prva, ki jo bom izgubila ... Čeprav sem se šele dokopala do tvoje mehke sredice, do čutne in nežne Maje z ogromnim srcem, ki je znala presenetiti s pozornostmi, pokloniti toplo besedo, bila čuteča mati in je delila svojo brezmejno, divjo energijo, da je bil z njo nabit celoten prostor, je praznina, ki je s tvojim odhodom nastala v mojem srcu, nepopisno velika. In čeprav se od tebe ne morem več učiti, bo naučeno kot šepet vetra na poti, ki se odpira pred mano. Vsem stopinjam res ne bom sledila, toda saj veš, kakšni smo solisti – utirati moramo svoje poti, pisati svoje zgodbe, tvegati le lasten korak. Kot tudi imeti usnjen oklep, da kljub krivim pogledom, ki nam jih namenja okolica, vztrajno in z nasmeškom na obrazu stopamo naprej. Takšnega oklepa verjetno nikoli ne bom dobila, bom pa s seboj zmeraj nosila tvojo odločnost in vero v pravilnost svojih odločitev, ko bom utirala nove gazi, ne glede na to, kako zelo drugačne bodo od tistih, ki jih ustvarja večina.

Nosila te bom s seboj v spominu, ko se bo moj pogled ustavil na brezmejnih prostranstvih gorskega sveta, pa na drobnih cveticah, ki bodo s pisano paleto barv narisale nasmeš na obraz ... Ko se bo v nosne čutnice ujel vonj neokrnjene narave in bo ušesa napolnilo petje ptic ... Ko se bo od pristne sreče, da so se v moje srce ujeli vsi ti drobni trenutki, zarosilo še oko! In ko se bo tura zdela preveč izletniška za mojo energično naravo, mi bodo v mislih odzvanjale tvoje besede: "Važno je, da smo cel dan v objemu gora in se imamo *fajn!*"

Draga Maja, v mojem spominu boš zmeraj gorela kot sinonim vztrajnosti, trdnega značaja, jeklene volje do življenja, kot podoba duše, ki jo je hranila hoja po robu, hoja po poteh, ki so dostopne le najdrznejšim,

tistim, ki hrepenече iščejo svobodo. A svoboda ni stvarna. Ni prenosljiva niti otipljiva. Je očem nevidna sila, ki edina poteši nemirno srce. Nahrani ptice brez kril, ki lahko s polnimi pljuči zadihajo le ob vrtoglavih pečinah, s katerih bi nekega dne rade poletele.

Draga Maja, danes jadraš nad grebeni, jadraš v jati s svojimi pajdaši, somišljeniki ... V tandemu s svojo mamo, o kateri ti nikoli ni zmanjkalo lepih besed. Dihaš svobodo, po kateri si zmeraj tako hrepenela. Srce se je umirilo, toda tukaj spodaj je še kako živo! In živelo bo naprej s spomini nate. Njegov utrip bodo ohranjale zgodbe, prežete s smehom, včasih solzami, a zmeraj s hvaležnostjo.

Na vrhu smeri s
Tino Di Batista
Foto Nika
Radjenovič

Danes obiščem domači breg tudi zate. Ujamem še zadnji sončni žarek in potem s tabo v mislih *postiskam* še kak *grif*. In ko sneg skopni ... Ko se leto obrne v poletje ... V uho ujamem tvoj vrisk, ko boš s široko razprtimi črnimi krili objadrala Storžičev križ. Jadrāj z vetrom, jadrāj pod svobodnim soncem! *Carpe diem!* ●

V navezi s prijateljico
Arhiv AO Tam

Maja Lobnik

(1979–2021)

Maja ... Če bi kdo mogel prešteti vse osmice, ki si jih naredila, preden si se zagnala v steno, koliko bi jih naštel? Kolikokrat so škrtnile vezi, ko si vpela pancarje na smučke? Koliko višincev si nabrala na *piciklu* od otroštva dalje? Nepredstavljljive številke ...

Maja se je našemu odseku pridružila leta 2003, ko se je vpisala v alpinistično šolo. Izstopala je s svojimi izkušnjami v turnem smučanju, ki jih je imela za razliko od drugih. Že kot tečajnica je bila v "višji prestavi" in se je ob praktičnih vajah v okviru alpinistične šole znala dogovoriti za plezanje ali smučanje še na isti dan; zakaj pa ne, če smo že tam, v objemu gora.

Po alpinistični šoli je hitro napredovala in nizala vzpone. Po nekaj letih tako rekoč ni bilo gore, kjer ne bi preplezala ali presmučala. Že preden je odkrila alpinizem, je bila dobra športnica, gore pa so bile tiste, ki so jo resnično poklicale. Klicu se je odzvala in odzivala vse življenje. V alpinizmu je našla svojo osebno izpolnitev in način življenja. Po rojstvu sina Bineta, na

katerega je prenašala veliko ljubezen do gora in plezanja, je alpinizem za nekaj let postavila nekoliko na stranski tir, se intenzivno posvetila skrbi zanj, plezanje pa zamenjala za kolesarjenje – in seveda blestela tudi tam. Po krajšem premoru pa se je ponovno vrnila k svoji veliki ljubezni – alpinizmu. Številke, ki jih je v vseh teh letih nizala tako po kvantiteti kot kakovosti alpinističnih vzponov ali višinskih metrov na kolesu, osupnejo vsakogar, ki se ukvarja s katerim od teh športov. Maja je več let zapored opravila več kot sto alpinističnih tur na leto, kakšno leto tudi več kot 150. Plezala je v vseh letnih časih, največ doma, pa tudi v Dolomitih, v Avstriji, Paklenici in drugje. Izpit za alpinistko je opravila leta 2009, istega leta pa je postala tudi alpinistka leta.

Med vsemi vzponi, točne številke sicer nimamo, a govorimo o štirimestni številki, jih je težko izpostaviti le nekaj. Maja je bila odlična alpinistična smučarka, če omenimo le nekatere spuste – ozebnik Marinelli v Monte Rossi (V, S5, 2500 m) maja 2009 skupaj s Petrom Poljancem, ki ga je presmučala kot prva Slovenka, nekaj dni pozneje pa še spust po Pallaviciniju v Grossglocknerju (V, S5, 700 m), prvenstvena smer Veseli tobogan v Triglavu leta 2008 skupaj z Jako Ortarjem, Rokom Medjo in Markom Kernom (VI–), prva ponovitev Orto smeri v Triglavu (VI–, S6, 280 m) s Samom Kociprom leta 2010 idr. Njeni alpinistični vzponi in predvsem spusti, ki so že sami po sebi rezervirani le za najbolj drzne, so še bolj osupljivi, ker jih je Maja nemalokrat opravila le v nekaj zaporednih dneh ali jih združila v zanimive in dolge povezovalne ture. Njen tempo je bil res neutrujen in tako je na primer konec aprila in v začetku maja 2008 opravila niz odličnih spustov z različnimi soplezalci – Triglav (Veseli tobogan, Gorjanska), Škrlatica, Rokavski ozebnik, Veliki Oltar (več smeri), Razor (Kugyjeva smer), Dovški križ (z vrha) ...

Maja je bila tudi dobra skalna plezalka, v najbolj aktivnih letih je plezala vse tja do spodnje osme stopnje težavnosti, opravila je številne prve ponovitve in nekaj prvenstvenih smeri. Leta 2009, ko je bila izbrana za alpinistko leta, je med drugimi preplezala: K2 Special-Mali močvirski duh (VI+/VII–, VI+, 800 m) v Malem Koritniškem Mangartu, Via Gogna (VII/VII+, VI, 1150 m) in Via Ideale (VII, 1150 m) v Marmoladi, Philipp-Flamm (VII+/VI, 1180 m) v Civetti, Cassin-Ratti (VIII–/VIII, VI+, 550 m) v Zahodni Cini, v naslednjem letu pa Jesensko pripoved (VII–, 250 + 700 m, PP in I. ŽP) v Velikem Pršivcu z Nastjo Davidovo, Kunaver-Drašler (VII+, 1000 m) v Triglavu idr.

Bila je prava enciklopedija izkušenj in znanja – če smo se prestrašeni odpravljali v neko smer, smo poklicali Majo, ki je vedno imela informacije o potrebni opremljenosti, detajlu v smeri, vstopu ipd. Soplezalci so jo imeli zaradi njene iskričnosti in duhovitosti radi in bilo jih je res veliko, ki so z njo prehodili del njene poti.

Le redko se je ustavila, njena energija je bila neomejena in nismo ji brez razloga rekli Hiper. Po preplezani smeri je še pred sestopom kovala nove načrte, pogosto že za naslednji dan. Ko ni bila v skali, smo jo lahko srečali na umetni steni ali kolesu. Z isto energijo je znala uživati na žurih, biti glasna, prepevati, plezati, se smejati. Na enega izmed novoletnih zaključkov smo prišle vse ženske oblečene v mini krila, se *nacukale* in objete v zborčku prepevale, dokler nas niso stanovalci bloka, kjer imamo prostore, nagnali. Bila je avtorica marsikatere šale, tako se je npr. domislila legendarnega lignjevca – žgane pijače s pravi lignjem.

Bila je pogumna, polna strasti, imela je veliko srce – če je opazila, da je človek v stiski, se mu je znala približati in mu pomagati, tudi tako, da je delila svoje

težke izkušnje. Nikoli ni bila medla v prepričanjih, ciljnih, v strinjanju in nestrinjanju, v veselju in jezi, niti najmanj v zahtevah do sebe. Kar je počela, je počela "na polno". Bila je nenasitna. Nikoli sita bregov, švicanja, sopihanja v breg in težkih *ruzakov*, snega in ledu in hladne skale, odurnih mokrih kaminov in zlizanih grifov, zgodnjega vstajanja in poznih in dolgih sestopov, druženja z alpinisti z vseh strani, vsakovrstnih izkušenj, od športa do materinstva – življenja pravzaprav.

Znala se je zagnati, tekmovati, "fajtat in grizt" do konca, znala se je predati, začeti znova, se prepustiti pivu, borovničkam in trdi klopi na koči. Biti že nadčloveško mogočna v steni ali na *piciklu* in človeško nemočna ob bolni mami ali smrti prijatelja alpinista. Bila je povsod. Švignila je mimo na kolesu v centru mesta, nenavadno lahkotno je poganjala pedala na vseh mogočih pohorskih klancih, ko smo iz stene slišali "Poooodriiii!", je bilo zelo verjetno, da smo rekli: "Kaj ni to Maja?"

Verjetnosti, da te ponovno srečamo v kakšni od sveta pozabljeni dolini, žal ni več, draga Maja, a tvoj iskri smeh bo odzvanjal naprej ... Ko se ponovno navežemo na vrvi in spišemo novo zgodbo. ●

Tvoji prijatelji iz AO TAM

Maja v Paklenici
leta 2005
Foto Boris Strmšek

Luka Virag

Kresničke v navidezni samoti

Bil je lanski februar in že pred svitom sem stal na grebenu v bližini Kredarice, v pričakovanju prvih sončnih žarkov. Opazoval sem pokrajino okrog sebe – hladno, divjo, prazno. Sanjalo se mi ni, da se bom besede izolacija v prihodnjih mesecih naposlušal do obisti, a prav to je beseda, ki sem jo takrat imel v mislih. K sliki tega jutra sem se pozneje večkrat vračal in se spraševal, ali ni prav to prostor, ki najbolj pritiče tolikokrat slišani besedi. Odgovor, ki sem ga našel, ne bi mogel biti bolj nasproten. V vsej tej praznini in navidezni samoti sem vselej našel najmočnejši občutek povezanosti – z ljudmi, ki so nam blizu ali ki to šele postanejo, morda zgolj za trenutek ali dva, z naravo in seveda s samim sabo.

Šest let nazaj sva se s prijateljem vzpenjala proti Kriškim podom, najin načrt za naslednja dva dneva pa

je bil precej previden – nekako v skladu z najinimi izkušnjami (in verjetno tudi značajem). Ves dan nisva srečala nikogar razen črede kozorogov, nazadnje pa nama je nasproti le prišel planinec, ki je v gore peljal svojega sina. Hitro smo se zapletli v pogovor. "Kam pa gresta?" sta naju povprašala. Najin plan je bil deležen nekoliko presenečenega odziva: "A samo? Menda bosta ja šla še na Razor, če je že ob poti!" Pogovora se spomnim, kot da bi se dogajal včeraj, spomnim se vseh vzpodbudnih besed in napotkov. Hodila sva naprej in zamahnila z roko čes, kakšen Razor neki, že ime samo je v naju vzbujalo strahospoštovanje. A naslednje jutro sva vstala dve uri prej in šla točno tja. Še danes si z veseljem ogledam fotografijo z vrha, tisti iskreni nasmeš na obrazih obeh.

Tako so načrti hitro postajali vse ambicioznejši ter poti daljše in zahtevnejše ... Letos sem ta pogovor večkrat priklical v spomin, pa tudi pot, na kateri smo se srečali, od koder nas je ves čas spremljal pogled na severno steno Triglava. Tistega dne sem jo v živo videl prvič. Ni bila le na drugi strani doline, simbolno je bila

zame v nekem drugem vesolju, precej bolj mitološka kot resnična. Letos, šest let je od takrat, pa sem se povzpел po njej! Pogosto pomislim, da se to ne bi zgodilo, če ne bi bilo tistega srečanja in pogovora, ki mi je dal dodaten kanček zaupanja vase in sprožil nekaj, kar mi je v naslednjih letih dalo – in me naučilo – toliko dobrega. Na lastni koži sem spoznal, da imajo prave besede ob pravem trenutku neznansko moč, četudi povedane popolnemu neznancu. In morda celo spremenijo tok življenja.

Lanskega julija sem se vzpenjal po taisti poti na Stenar fotografirat sončni vzhod. Bila je noč in pihal je močan veter, presenetile so me turkiznomodre luči. Izkazalo se je, da so bile to oči kozoroga, v katere sem posvetil s svetilko. Tudi sneg, ki se je na poti obdržal do julija, me je presenetil. Hodil sem sam in okolica je delovala precej zlovesče. Ura se je bližala četrti, ko sem se povzpел dovolj visoko, da sem lahko videl vrhove okrog sebe in stene, ki se pnejo do njih. Še vedno je bila trda tema, v daljavi so zasvetile lučke, ki so se kot kresničke počasi vzpenjale po poteh na okoliške gore. Manjši roj jih je šel proti vrhu Triglava, kamorkoli sem se obrnil, sem videl po eno ali dve. Naenkrat nisem bil več sam. Ljudje so bili le majhne svetleče pikice, nekateri so bili oddaljeni več kot kilometer, med nami pa vsaj prepad ali dva, a vsi so bili tam, z mano. Povezani z istimi občutki in isto ljubeznijo.

Meglice, ki so se nabrale čez noč, so počasi izginjale, začelo se je daniti. Prvi sončni žarki so osvetlili samo

najvišje grebene in živo oranžna črta, ki se je risala po njih, me je spomnila na srčni utrip. Teško bi bilo bolj prikladno. Kolikokrat sem v gorah, ko je življenje postavilo preveč vprašanj, našel sebe. Si spet nabral moči in se nekako vrnil v – dolinsko življenje. Marsikoga sem slišal, da si je zastavljal vprašanje, ali morda umik v gore ne pomeni bega od dvomov in vprašanj, ki vsaj za ta čas ostanejo v dolini. A moj pogled je drugačen – namesto bega vidim vrnitev k čistejšim občutkom in mislim, s katerimi je včasih veliko lažje najti odgovore. Če nas jesen ne bi pričakala z novimi omejitvami, bi na domačem hribu, kjer sem prvič zares začutil naravo, zaključil s slovensko planinsko potjo, *transverzalo*. Zanimivo, prvi štampelj sem pritisnil prav tisto jutro pred šestimi leti, konec poti pa me popelje precej dlje nazaj v čas otroštva. Ne le na Pohorje, ampak k vsem izletom, ki so v meni prebudili očaranost nad gorami. Skozi očetove zgodbe o skalnatih vrhovih, ki so se takrat zdele tako fantastične, vrhovi pa pravljčni in nedosegljivi, ter skozi mamino previdnost, ki je slednjim dajala še večjo moč. K vsem nepozabnim in nemalokrat popolnoma neverjetnim zgodbam iz preteklih let, ki nas bodo s številnimi prijateljicami in prijatelji povezovala za vselej.

Vedno sem vedel, da *transverzala* pomeni vezno pot – a sanjalo se mi ni, v koliko pogledih vezno, to je povezovalno. Da je takšna vsaka pot. In da lahko v gorah najdemo veliko več kot to, kar smo se tja odpravili iskat. ●

Gore nas povezujejo.
Foto Luka Virag

Adi Vidmajer

(1942–2021)

"Večni krog. Tako si predstavljam tudi kroženje življenja: vedno enkratno, edino in neponovljivo, hkrati pa večno v stalnem preobražanju. Predstava, ki mi jo je gledati skozi okno letala, je le videz, zunanji izraz delovanja zakonov narave, nam nedoumljivega stvarstva, v katerem se v delčku prostora in koščku časa pojavimo, izginemo, preobrazimo. Za kaj in kam ... Kdo ve?" je zapisal Tone Škarja v knjigi *Po svoji sledi*.

Adi z odličji iz leta 2019

Miren in spokojen marčevski dan je prinesel še eno slovo. Zbrani v Preboldu smo z besedo in občutki izrazili hvalnico pristnemu in bogatemu življenju spoštovanega Adija Vidmajerja. Podarjeno mu je bilo 79 let bogatega in ustvarjalnega življenja. Vrelec Adijevega zemeljskega življenja je tako zaokrožil večni krog, naša občutja pa so bila v valovanju zavedanja darov, ki nam jih je zapustil. Svoj poseben dar ljubezni do gora je prenašal na mlade. Kot osnovnošolki mi je približal Komno in Triglavsko jezera. To je bil moj prvi stik z visokogorjem, Adijeva navdušenost nas je takrat navdušila. Od takrat naprej sem v velikem občudovanju nadaljevala s spoznavanjem in spoštovanjem gorskega sveta.

Adijeva karizmatična moč duha bo še po njegovem odhodu navdihovala vse, ki smo se lahko srečevali z njim. Mnogo osnovnošolcev je obogatil kot profesor v Prebodu, kasneje kot ravnatelj I. osnovne šole v Žalcu, kjer je z njegovim prihodom postalo življenje še bolj

športno naravnano in uspešnejše. Pod njegovim vodstvom so se mladi začeli hitro vzpenjati med najboljše v Sloveniji, postali so državni prvaki na različnih pedagoških področjih, seveda tudi na športnem, kot denimo v košarki. Njegov življenjski slog je bil šport in to ljubezen je negoval v mnogih oblikah. Prejel je Bloudkovo nagrado za leto 2008, in sicer za življenjsko delo ter izjemen prispevek k razvoju slovenskega športa, še posebej atletike in planinstva.

Njegovo veliko srce in lastna moč sta ustvarjala lepši svet. Sočutno, iskrično, odgovorno in vztrajno je sledil svojemu notranjemu glasu. Živel je zavedajoč se odnosa do sebe, do sočloveka, do narave in kot samouresničena oseba je zaupal ljudem. Globoke življenjske uvide je brezpogojno delil na poslovnem, športnem in družabnem področju. Intelktualno je stremel k ciljem, za katere se je odločno trudil in zavzemal. Poznal je zmage, a v temi porazov mu luč upanja in zaupanja ni ugasnila. Takrat se je še močneje oprijemal svoje vere in neustrašnega duha.

Ko je Adi prevzel vodenje Teritorialne obrambe (TO) na območju Savinjske doline, je znal tudi v vojsko vnašati športni duh, kolektivnost, sodelovanje. Leta 1990 je bil eden redkih poveljnikov TO, ki niso

Adi Vidmajer v pogovoru z urednikom Planinskega vestnika leta 2002 Arhiv PV

spoštovali ukaza za izročitev orožja JLA. Z vso zagnanostjo in odgovornostjo je sprejel tudi vodenje Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Spodnje Savinjske doline in v delo vnesel kar največ domoljubja, ki ga je s svojimi sodelavci prenašal na mlade. Nekdanji komandant 81. območja TO Žalec je bil tudi najboljši metalec kladiva na svetu med veterani leta 2018. Spomnim se Adijeve navdušene pripovedi, ko sva se prejšnjo smučarsko sezono srečala na Golteh. V zanosu narodne zavesti mi je dejal: "V Malagi, na podelitvi, sta stala ob meni Nemeč in Američan. Ko je zaigrala slovenska himna, so mi od ponosa, da sem Slovenec in najboljši na svetu, tekle solze. 'Čestitam, kladivaši se ne damo!' mi je takrat napisal Primož Kozmus."

Zaradi svoje srčnosti in poštenja je bil Adi zelo spoštovana osebnost. V letu 2008 je postal častni občan občine Prebold, kjer je živel vse od začetka svoje poklicne poti. Dragoceni so njegovi izjemni uspehi na področju športa v takratni Krajevni skupnosti Prebold. Bil je ustanovni član Planinskega društva Prebold, ki ga je obogatil kot predsednik, član in kot soustanovitelj Atletskega kluba Žalec. Bil je častni predsednik PD Prebold in pobudnik prenove stare šole v Marija Reki v Planinski dom pod Reško planino. Veliko je prispeval k napredku celotnega slovenskega planinstva, saj je svojo ljubezen do gora želel privzgojiti in deliti tudi z drugimi. Bil je podpredsednik Planinske zveze Slovenije in predsednik Savinjskega meddruštvenega odbora pri PZS. Leta 2000 je prejel častni znak svobode Republike Slovenije za požrtvovalno in vztrajno delo v planinski organizaciji.

Pokojni Adi Vidmajer je veliko svoje ljubezni posvetil tudi družini, ki mu je bila dragocena. Ne le mi, ki smo se zbrali v Preboldu, tudi mnogi drugi so čutili in razmišljali o vrednotah, ki jih je učil, kazal, živel in cenil. Številna prijateljstva ni nikoli meril s koristjo, vsakomur je želel le pomagati.

Njegovo zemeljsko poslanstvo je postalo svetinja. Zato naš iskreni priklon hvaležnosti za vse njegove obogatitve na tem planetu, za plemenite dotike njegove duše in ljubezni. Adi Vidmajer ni postal neviden očem, le zažarel je na še višjih, osončenih vrhovih. Spoznal je neminljivo in hrepenečo skrivnost večnosti.

PLANINSKA
ZALOŽBA

Dušan Škodič

Na voljo je nov spletni iskalnik

Planinska založba, ki deluje v sklopu Planinske zveze Slovenije, se je s svojo prvo edicijo pojavila na knjižnem trgu leta 1953, ko je izdala prvo knjigo iz serije *Naši veliki planinci* z naslovom *Jakob Aljaž, triglavski župnik*. Glavni namen založbe je že od njenega začetka izdajanje planinske literature in kartografije, namenjene članstvu naše planinske organizacije in prosti prodaji.

Za delo na področju založništva in programske zasnove pri Planinski zvezi Slovenije skrbi odbor za založništvo in informiranje, Planinsko založbo pa od novembra 2017 vodi Vladimir Hąbjan, ki je hkrati odgovorni urednik *Planinskega vestnika*.

Med doslej izdanimi edicijami najdemo vse, kar potrebujejo in kar zanima tiste, ki zahajajo v gorski svet. Tako je doslej izšla kopica planinskih in alpinističnih vodnikov, najrazličnejša strokovna literatura, leposlovje za mladino in seveda vrsta zemljevidov ter raznovrstnih planinskih dnevnikov. Vseh edicij se je do trenutka, ko je nastal ta članek, nabralo že 556, kar pomeni pravo planinsko knjižnico, v kateri je kar težko najti, kar človek išče. Zaradi tega je bil potreben korak s časom in po vzoru iskalnika objav v reviji *Planinski vestnik* je bil narejen tudi iskalnik objav po kazalu Planinske založbe.

Spletna stran Planinske založbe in povezava na iskalnik edicij

The screenshot shows the website interface for Planinska založba. At the top, there is a navigation bar with a logo and links for 'Planinska založba', 'Knjige', 'Avtorji', 'Zemljevidi', 'Planinska trgovina', 'Kontakt', and 'Iškanje'. Below the navigation bar, there is a grid of book covers with dates: Mar 23 2021, Mar 19 2021, Mar 16 2021, and Aktualno. The 'Aktualno' section highlights 'PLANINSKI VESTNIK | Testirali palice in raziskovali' and 'PLANINSKA ŠOLA | nova in dopolnjena izdaja učbenika'. A red arrow points to the 'Izdelek meseca - Trden kakor skala' section, which includes a sub-section 'Zalna seja v spomin dr. Milanu Naprudniku'.

Iskalnik planinske založbe

PLANINSKA ZALOŽBA SLOVENIJE
Spodaj vpišite iskalni pojem ali izberite leto Planinske založbe. Pomoč za celotno aplikacijo se nahaja ob kliku na vprašaj. ?

Ključne besede:

RAZŠIRJENO ISKANJE POČISTI FILTRE

Prikaz izdanih edicij v iskalniku Planinske založbe

Z iskalnikom, ki ga lahko odpremo z direktno povezavo na http://plz.isa.si/apex/f?p=PL_ZALOZBA:PLZ, najdemo vse izdaje knjig in zemljevidov, ki jih je izdala Planinska založba od začetka do danes. Edicije so v iskalniku predstavljene z ikono naslovnice in opremljene z osnovnimi podatki ter povezavo do Planinske trgovine, kjer se lahko knjiga ali zemljevid (če je še v prodaji) tudi naroči.

Iskalnik seveda ne bi imel prave vrednosti brez spletne strani Planinske založbe, ki jo najdemo na naslovu <http://planinskazalozba.pzs.si/>, kjer so zbrane vse informacije o knjigah, zemljevidih in avtorjih, tam sta tudi povezava do trgovine in poseben gumb za vstop v *Iskalnik* Planinske založbe. V arhivu lahko prosto dostopimo tudi do nekaj najstarejših edicij, ki so izšle še pod okriljem Slovenskega planinskega društva pred drugo svetovno vojno, med drugim npr. do *Plezalne tehnike* Mire Marko Debelak iz leta 1933.

Iskalnik deluje tako, da omogoča iskanje po posameznih besedah ali besednih zvezah, na voljo ima tudi različne filtre.

Iskanje po ključnih besedah

Iščemo lahko po besedah, ki jih vsebujejo naslovi edicij. Primer: kot ključno besedo vpišemo "triglav" in kliknemo na *Išči*. Iskalnik nam ponudi vse edicije (vodnike, zemljevide, leposlovje ..., v katerih se v naslovih ali ključnih besedah pojavi izraz "triglav". Na ta način lahko poiščemo tudi izdajo, katere točnega naslova ne poznamo.

Če ključne besede ne vpišemo in zgolj potrdimo, se

bodo izpisale vse edicije, ki so do zdaj izšle pri Planinski založbi. Na eni strani je izpisanih po 50 zadetkov.

Razširjeno iskanje

Vključimo lahko različne filtre, s katerimi omejimo število zadetkov ali zožimo njihov izbor glede na letnik objave, priimek avtorja, recenzenta, leto objave itd.

Lahko iščemo tudi po vrstah edicij (vodniki, kartografija, leposlovje, plezalni vodniki itd.). Kliknemo na polje *Vrsta edicije* in pokaže se nabor. Za iskanje kliknemo desno zgoraj na polje *Išči*. Pred vsakim novim iskanjem s klikom na *Počisti filtre* izključimo vse predhodno nastavljene možnosti iskanja. ○

Vidda Pro Ventilated Trousers W, Keb Trousers M, Abisko Lite Trousers M

HLAČE FJÄLLRÄVEN

To je vseživljenska zveza, izberite pametno

Šiv na napačnem mestu, neustrezen pas ali neprizanesljiva tkanina, ki skrajša vaš korak - napačne hlače vam lahko ukradejo pustolovščino izpod nog. V podjetju *Fjällräven* smo razvili obsežno paleto hlač, da povečamo vaše možnosti, da najdete pravi par. Navsezadnje obstaja veliko vrst dejavnosti, raznoliko podnebje, različne tkanine in veliko različnih telesnih tipov. Ne glede na to, ali želite dodatno svobodo gibanja, ki jo

ponuja naša tkanina *G-1000 Air Stretch*, ali trpežno vzdržljivost in vodoodpornost, ki jo zagotavlja *Eco-Shell*, ali pa hlače z zračnimi zadrgami ob straneh ali z zadrgami pri kolenih, da jih lahko pretvorite v kratke hlače - to lahko ugotovite le, če dobro premislite, kaj boste počeli in kje. Vredno se je potruditi. Ko najdete svoje hlače znamke *Fjällräven*, jih boste nosili na vsakem pohodu, leto za letom. Se vidimo tam zunaj.

www.fjallraven.com

NOVICE IZ VERTIKALE

Zadnji mesec zime se je v vertikali veliko dogajalo. Še vedno se je plezalo v slapovih, in čeprav jih po številu ni bilo veliko, so se med njimi našli prav lepi primerki, ki jih ni mogoče videti vsako leto. Na snežne in kombinirane smeri v velikih stenah je bilo letos treba dolgo čakati. Razmere v njih so se izboljšale v prvi polovici marca. Takrat je bilo preplezanih veliko snežno-lednih in kombiniranih smeri na različnih koncih naše dežele.

Z orodji v ledu in skali

Pod Raduho sta bila 13. februarja preplezana zadnja dva prvenstvena slapova letošnje zime. Prvega od njiju so preplezali Andrej Jež, Matevž Gradišnik in Robert Ploj (vsi AK Črna) in ga poimenovali **Hudobni nasmeh** (WI3+, M, 130 m). Led je bil šibke strukture, višje v smeri tanek in moker. Plezali so dve uri. Andrej in Matevž sta opravila še vzpon v slapu desno od prvega. V njem je bil led odlične kakovosti. Za avtorja smeri je

bilo to pravo darilo, ob katerem sta pozabila na mrz, ki je tistega dne grizel v prste. Smer sta poimenovala **Plojeva kaskada** (WI4, 110 m). Plezala sta eno uro.

V Logarski sta bila še vedno aktualna **Palenk** (WI3+, 100 m) in **Slap pod Sušico** (WI4, 150 m), vključno z Nejcovo varianto. Leon Ramšak in Luka Kračun (AO Grmada Celje) sta 19. februarja preplezala lepo narejen slap **Skušnjava** (WI5+, 120 m), ki tudi po več sezon ne zamrzne. Prav tako je bil lepo narejen in večkrat preplezan slap **Orgle** (WI3, 100 m). Tako Skušnjavo kot Orgle je prvi preplezal Franček Knez. To se verjetno pozna pri oceni težavnosti, saj je ocena slapu Orgle vsaj za letošnje razmere prenizka. Luka Krajnc in Marko Volk sta 16. februarja preplezala slap **Sulica** (WI5+, 200 m). Tudi ta eleganten slap suličaste oblike le redko zamrzne. V Trenti so bili preplezani **Levi** in **Desni Zapotoški slap** (WI4+, 240 m), **Mali Zapotoški slap** (WI3+, 90 m) in **Kukla** (WI3+, 120 m). V Mlinarici je bil preplezan **Slap ob stezi** (WI3+, 150 m). Dovolj se je zredil tudi klasični **Lukežev led** (WI4, 250 m) nad Logom pod Mangartom. Iz plezališč za orodno plezanje sta znani dve novosti. Na Koroškem je

ob Helenski sveči Andrej Jež opremil in 21. januarja preplezal smer **Lomilec senc** (M8, 15 m). Smer se začne v previsni skali desno od sveče, više preide vanjo in se vrh nje zaključí. Omenjena smer, skupaj s svečo in lani opremljeno ter preplezano smerjo **Kralj Matjaž** (M7, 15 m), predstavlja priročen poligon za trening. V Posočju si je Tine Cuder našel jamo, v kateri je v časih omejitve gibanja lahko preplezal zahtevne orodnoplezalne smeri. Opremil in preplezal je več smeri težavnosti do ocene D11, najtežjo pa mu je uspelo preplezati 7. marca. Smer, ki jo je poimenoval **Edge of glory**, je ocenil z D13, DTS. Preplezal jo je v slogu DTS oziroma brez uporabe "figure 4" in "figure 9". Trenutno je to najtežja tovrstna smer pri nas.

Luka Krajnc prosto čez No siesta

Luka Krajnc (AO Celje Matica) je v severni steni Grandes Jorasses opravil odličen prosti vzpon. Z angleškim alpinistom Jonom Braceyem sta konec februarja kljub zelo suhi steni vstopila vanjo in preplezala smer **No siesta** (M7, A15, 5c, 1100 m). "Izkušnja sovpada z imenom," je Luka Krajnc komentiral tridnevni vzpon v smeri, ki ima še vedno zelo malo prostih ponovitev. Strmina smeri je z izjemo uvodnih raztežajev vseskozi velika in ne omogoča počitka, niti ne nudi udobnih mest za bivakiranje – pri tem sta si pomagala z visečo mrežo. Prva sta smer prosto preplezala Nemca Robert Jasper in Markus Stoffer leta 2003. Pečat so v njej že pustili tudi naši alpinisti. Leta 1987 jo je na klasičen način prvi ponovil Tomo Česen. Leta 2009 sta Marko Lukič in Andrej Grmovšek opravila drugi prosti vzpon. Leta 2017 jo je v kombinaciji z Bonattijevo smerjo preplezal Luka Lindič skupaj z Ines Papert.

Snežne in kombinirane smeri

Marca se je snežna odeja spremenila v korist plezalcem in vzponi so se vrstili drug za drugim. Večinoma so to bile ponovitve klasičnih smeri, prvenstvenih in redkih ponovitev je bilo malo. Najzahodnejša prvenstvena smer je nastala 1. marca v vzhodni steni Bukovnika nad Mangartsko

Dobre marčevske
razmere v smeri
Herlec-Kočevar
Foto Gregor Kristan

dolino, kjer so jo preplezali Roman Benet, Nives Meroi, Florijan Eralh in Bojan Jan. Zaradi mehkega snega na gladkih skalnih ploščah razmere niso bile idealne. Temu navkljub se četverici vzpon ni zdel zahteven, temveč prav lep. Iskali so naravne snežne prehode od snežišča do snežišča in občasno naleteli na skalo. Smer so poimenovali **Sara** (M5, 45–70°, skala IV, 700 m).

Nad Tamarjem prvenstvenih smeri ni bilo, preplezanih pa je bilo nekaj klasičnih. Matevž Štular in Blaž Karner (oba AO Ljubljana-Matica) sta 8. marca preplezala **Raz** (VI+/IV+ 200 m) Jalovca. V raztežaju pod Kegljščem sta naletela na ledeni slap, nad Kegljščem pa je bila smer precej bolj suha. Zaradi mraza v plezanju nista uživala.

Bližnjo **Grapo med Travnikom in Šitami** je preplezalo veliko navez. Manj obiska je bilo v smeri **Herlec-Kočevar** (V–, 500 m), ki je bila v zelo dobrem

stanju. Letošnja prva obiskovalca sta bila 3. marca verjetno Gregor Kristan (AO Cerknjo) in Anja Petek (AK Rinca). Znan je še vzpon članov AO Ljubljana-Matica Blaža Karnerja, Uroša Grilja in še enega soplezalca dober teden pozneje. Prva naveza je sestopila na Vršič, druga pa skozi Jalovčev škrbino nazaj v Tamar.

V Veliki Mojstrovki je bila preplezana **Kovinarska smer** (V/IV, 400 m). Z vrha omenjenih vrhov je bilo mogoče opazovati dobro zasnežene gore v Posočju, kjer se je tudi plezalo. Znanih je več vzponov po **Grapi v Goličici** (85°/75°, 40–60°, 900 m) nad Mlinarico in **Bogovski grapi** (90°/70°/do 50°, 600 m) v Šplevti nad Zadnjico. Obe sta bili dobro zaliti s snegom. V Špičju je bila večkrat preplezana **Grapa v Kuku** (45–55°, 600 m). Desno od nje sta 10. marca Gregor Kristan in Toni Groblar (AO Cerknjo) preplezala novi smeri; drugo kot sestop. Zahtevnejšo smer sta poimenovala

Cerkljanska smer (III/90°, 50–70°, 300 m), sestopno pa **Radotova linija** (do 50°, 300 m). Do smeri sta prišla po 500-metrski strmi grapi. V južnih stenah grebena od Krna do Črne prsti je bilo opravljenih več snežnih vzponov. Med novosti spada smer **Nunka** (70–80°, 120 m), ki jo je 9. marca preplezal Marko Leban (AO Cerknjo) v Velikem Stadorju. Dober vzpon je bil opravljen v **Švicarski smeri** (VII–/V–VI, 550 m) v Rakovi špici. Smer poleti velja za zahtevno klasiko, ki kljub stari letnici nastanka od plezalca zahteva dovolj kilometrine in dobro *uplezanost*. Modernim alpinistom sicer predstavlja le dobro rekreacijo in pravi izziv lahko ponudi šele pozimi. Do letošnjega marca je imela le eno zimsko ponovitev, ki sta jo opravila Luka Lindič in David Debeljak sredi februarja leta 2008. Takrat sta za celotno turo potrebovala tri dni. Prvi dan sta prigazila po globokem snegu do stene

Prvenstvena Cerkljanska v Špičju
Foto Gregor Kristan

*Bor Levičnik v Švicarski smeri
Foto Luka Stražar*

je s soplezalcem preplezal **Mejaško smer** (III+, 4, M, WI4, 85°, 350 m), ki ni pogosto preplezana. Tadej Bolta, Aleš Rovšnik in Tadej Oražem (vsi Črnuški AO) so preplezali **Mošeniško** (III/3, 350 m).

V Storžiču sta bili večkrat obiskani **Kramarjeva smer** in **Peto zrelo**. Na Jezerskem sta 10. marca Aleš Česen (Alpski gorniški klub) in Luka Žakelj (AO Kranj) preplezala **Grintovčev steber** (V/IV, 250 m). Do stene sta gazila, v steni pa sta imela komaj kaj uporabnega snega. Stena je bila precej suha, zato sta veliko plezala po skali.

V Dolgem hrbtu sta bili večkrat preplezani **Teranova** (III/3, 350 m) in **Nemška smer** (IV/3, M, 450 m). Pogosti so bili obiski v **Grapi med Veliko Babo in Ledinskim vrhom** (III/2, 70°/40–60°, 700 m). Znan je tudi vzpon v **Spominski smeri Viktorja Krča** (III/2, 50–65°, 1000 m) v Veliki Babi, ki sta ga 3. marca opravila Jošt Hren in Lovro Jordan (AO Črnuče). V Matkovi Kopi je bila večkrat preplezana **Centralna grapa** (III/2, 70°/35–50°, 700 m) in za vrnitev uporabljena **Sestopna grapa** (II–III/2, 50°/35°, 700). V Kalškem Grebenu sta 7. marca Jošt Hren in Ahac Istenič (oba Črnuški AO) preplezala **Rudijevo smer** (III+/2–3, M, 800 m). V Planjavi je bila večkrat preplezana **Bela grapa** (V/4, M, 700 m). Smer je bila dobro zalita s snegom in ledom, tega je primanjkovalo le v četrtem raztežaju. Tadej Kračun in Gašper Kresnik (oba AO Grmada Celje) sta 6. marca preplezala smer **Pauloz-Tschada** (IV/3, M, 1000 m), ki ni bila tako dobro narejena kot Bela grapa. Ključni del smeri sta našla v tretjem raztežaju, kjer je bilo treba preplezati strmo kopno skalo. Veliko vzponov je bilo v Mrzli gori v **Vzhodni** (III/1, 500 m) ter **Dopoldanski grapi** (55°, 200 m) ter **Zahodni smeri** (III/1, 300 m). V Ojstrici sta Barbara Dolar in Martin Reberšek (AO Celje Matica) preplezala **Kocbekovo grapo** (50°, 400 m) z varianto (WI4). V Raduhi je Alina Ledinek s soplezalcem preplezala pozimi redkeje obiskan **Lojzetov kamin** (M4, 300 m). Do vrha

*Druga zimska ponovitev Švicarske smeri v Rakovi špici
Foto Luka Stražar*

in bivakirala. V naslednjih dveh dneh pa sta dosegla rob stene. Efektivno sta plezala štirinajst ur. Letos je dolgo suho in kar toplo obdobje ustvarilo ugodne razmere za hiter zimski vzpon, pri katerem je šlo najhitreje kar brez plezalnih orodij. 8. marca sta Švicarsko smer kot druga pozimi preplezala Luka Stražar (Akademski AO) in Bor Levičnik (AO Ljubljana Matica). Plezala sta v gozdarjih in z golimi rokami. Tako kot prva zimska ponavljavca sta tudi onadva plezala štirinajst ur, le da sta vzpon opravila v enem dnevu.

V Karavankah so bile kot navadno najbolj obiskane priročna Begunjščica in okoliške gore. V Velikem vrhu v Begunjščici so znani vzponi v **Centralni, Y, Jančevi, Direktni, Zeleniški, Rožičevi, AGT, Kamnolomu** in smeri **Trolko**. V Begunjski Vrtači so znani vzponi v **Lenuhovi, Zahodni** in **Sestopni** grapi ter **Ostržkovi smeri**. V Vrtači so znani vzponi v grapi **Y**. V Velikem vrhu v Košuti je bila velikokrat preplezana **Prontarska smer** (III/3, 350 m), ki je bila v odličnih razmerah. Dober sneg in led je bil tudi drugod v steni. Jurij Ban (AO Tržič)

sta plezala po raznolikem snegu in občasno skali, pod vrhom sta morala zaradi velike opasti napraviti obvoz. Veliko se je plezalo v **Lanežu**, kjer so bile dobro zalite grape tudi večkrat presmučane.

Ledno plezalni tabor UIAA

Mednarodno združenje planinskih organizacij (UIAA) vsako leto organizira ledno plezalni tabor za mlade alpiniste. Vsakič se ga udeležijo tudi naši mladi plezalci. Letos je tabor potekal od 14. do 20. februarja v Visokih Alpah (Hautes-Alpes) v Franciji. Udeležili so se ga vodja Gregor Šegel, pomočnik vodje Bor Levičnik in člani Vid Vilhar, Eva Dana Vidmar, Vid Praprotnik Čurič, Katja Lobe (vsi AO Ljubljana-Matica). Kljub visokim temperaturam in posledično omejenim ciljem jim je uspelo preplezati večje število lednih in kombiniranih smeri. Prvi dan so plezali v Crevoxu, kjer so bile na razpolago ledne smeri od WI3 do WI5+. Drugi dan so obiskali Cervieres, kjer so bile na razpolago kratke kombinirane smeri težavnostne stopnje med M5+ in M8. V večraztežajnih smereh so plezali tretji in četrti dan plezalni dan. Tretjega dne so plezali v dolini Ceillac, kjer so preplezali **Sombre Heros** (WI5, 100 m), kombinirano varianto smeri **Sombre Heros** (M6/7) ter smeri **Y de gauche** (WI4, 200 m) in **Y de droite** (WI3+, 200 m). Četrti dan sta Levičnik in Šegel preplezala **Grande Cascade** (150 m, WI5+), **Petite Cascade** (100 m, WI5-) in **Les Portes de l'enfer**, (WI4+, 60 m), preostali pa smer **Mauve Cat** (100 m, WI4+). Tabor so zaključili z enoraztežajnimi smermi pri kraju Aiguilles.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

Umrli Cesare Maestri

(1929–2021)

Mlajše generacije alpinistov verjetno slabše poznajo Cesareja Maestrija, italijanskega alpinista, gorskega vodnika in gorniškega pisatelja, ki je bil v svojem času zelo znana in tudi razvpita alpinistična osebnost. 19. januarja letos je v visoki starosti 91 let umrl v Trentu, svojem rojstnem kraju.

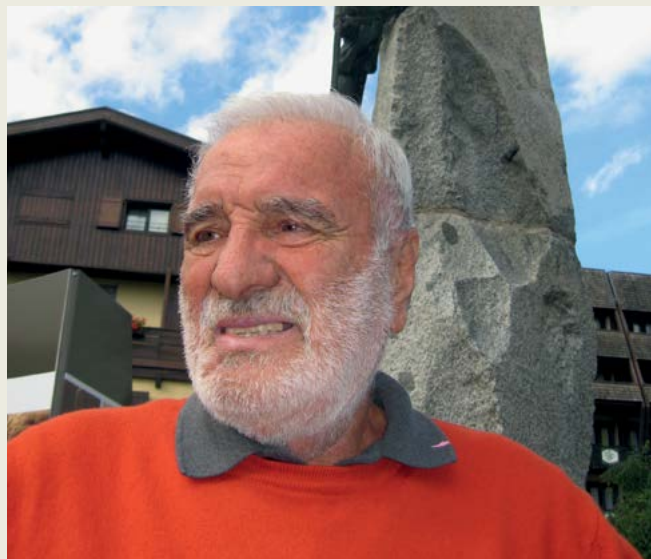
Že zelo mlademu je umrla mama, tako, da je ostal sam z očetom in dvema bratoma. Očeta so leta

1943 nemški okupatorji obsodili na smrt, vendar se je rešil in z družino zbežal v Ferraro. Cesare se je pridružil italijanskim komunističnim upornikom in se dve leti bojeval kot partizan. Po vojni je začel študij umetnostne zgodovine v Rimu, a ga je po dveh letih opustil in se vrnil v Trento. Začel je plezati v Dolomitih in kmalu zablestel s težavnimi, predvsem solo vzponi, tako da so ga kmalu poimenovali "Dolomitski pajek". Med številnimi drugimi je prvi solo preplezal smeri Detassis-Giordani v Crozu dell'Altissimo v Brenti, Solleder-Lettenbauer v Civetti in smer Soldà-Conforto v južni steni Marmolade. V življenju je opravil okoli 3500 alpinističnih vzponov, od tega tretjino solo.

Leta 1959 pa se je začela zgodba, ki ga je zaznamovala za celo dolgo življenje. S Cesarinom Favo in Avstrijcem Tonijem Eggerjem se je napotil v Patagonijo z namenom, da kot prvi spleza na znameniti Cerro Torre po severovzhodni steni. Fava je že pod sedlom med Cerro Torrejem in sosednjim Torre Eggerjem opustil vzpon in sestopil, Maestri in Egger pa sta plezala naprej. Po šestih dneh je Fava šel spet na goro, da bi videl, kaj se je zgodilo s tovarišema. Maestrija je našel v snegu komaj še živega. Povedal mu je, da sta bila na vrhu in da je Eggerja med sestopom odnesel plaz.

Kmalu zatem so se v relevantnih alpinističnih krogih začeli pojavljati dvomi o tem vzponu, dolga leta so tekle polemike, saj je Maestri vztrajal pri svoji zgodbi, čeprav so njegovi "dokazi" stali na trhljih nogah. Znani alpinisti Carlo Mauri, Reinhold Messner, Ermanno Salvaterra (ta je leta 2005 splezal na vrh po domnevni Maestrijevi smeri in ni našel sledu o kakem prejšnjem vzponu), končen *pravdorek* pa je podal Rolando Garibotti; glasil se je: Maestri si je uspešni vzpon izmislil.

Leta 1970 je Maestri v jugovzhodni steni z bencinskim kompresorjem, s katerim je vrtal luknje za neštivilne kline, dobesedno izsilil smer do vzhodja snežne gobe, ki je običajno na vrhu. Torej tudi tedaj ni stal prvi na vrhu! Smer, ki je postala neka "via normale" na Cerro Torre, so pozneje delno očistili preštevilnih klinov.

Cesare Maestri je vztrajal pri svoji "resnici" do konca (edini, ki ga je podpiral, je bil Fava, ki je umrl leta 2008) in jo odnesel s seboj v grob. Škoda, da si je sicer tako dober in uspešen alpinist na tak način potemnil sicer sijajno gorniško kariero.

Andrej Mašera

Cesare Maestri pred desetletjem v Madonna di Campiglio Vir www.vitarentina.it

ŠPORTNO PLEZALNE NOVICE

Večina boljših plezalcev se že mrzlično pripravlja na novo, upajmo, da čim bolj normalno sezono tekem z viškom na olimpijadi. Vseeno je nekaterim od njih uspelo vmes stisniti tudi kakšno zanimivo smer. Od naših se je javil Domen Škofic, ki je opravil z legendarno smerjo Za staro kolo in majhnega psa v Mišji peči, ki jo je ustvaril Tadej Slabe in velja za eno prvih 8c+ na svetu. Medtem je v švicarskem Brioneju Jernej Krudernanizal nekaj lepih *bolder* problemov, med katerimi izstopata Tomba 8B+ in prvi vzpon v White Stripesit 8B. Janjo Garnbret, ki že nekaj časa pridno trenira, je ugledna revija *Time* uvrstila na listo Time 100 Next 2021 mladih vplivnežev. Še en priklon športnemu plezanju in njegovi kraljici.

Zimzelenci

V skali odmeva vzpon v najtežji smeri na Mallorci, za katero je 44-letnik Pou povezal celoten strop velike

jame, ki se prevesi za kar 50 metrov, in ustvaril Guggenhell 9a+/b. Enako oceno za svoj vzpon v Les affranchis (v Orgonu) predlaga Loic Zehani. Če ostanemo pri zimzelenih plezalcih, naj omenimo solo vzpon 52-letnega Italijana Alfreda Webbra, ki je blizu Arca brez vrvi preplezal 15-metrsko Panem et Circenses 8c. Gre za enega najtežjih solo vzponov, ob boku Davu MacLeodu, ki je na ta način splezal Darwin Dixit 8c, ali Alexu Huberju, ki je splezal Komunista 8b+. Pri nas bi morda lahko omenili Gregorja Šeligo, ki je Glisto 8b+ spremenil v visok *bolder* problem in jo prav tako *posoliral*.

Iz sveta balvanov

Če smo že pri *bolderjih*: manj znani Elias Iagnemma je opravil zelo redko (četrti) ponovitev legendarne Gioie 8C/C+ in je sedaj v klubu skupaj s Christianom Corom, Adamom Ondro, Nallejem Hukkataivalom in Niccolom Cerio – kar ugledna družina. Nedaleč je sedeči štart problemu Bokassa's Fridge v Kochelu dodal Florian Wientjes ter predlagal oceeno 8C/C+. Vse to je presegel Belgijec Simon Lorenzi, ki je uspel v dolgo obleganem sedečem štartu znamenitega *bolderja* The Big Island. Problem se imenuje Soudain seul in ima predlagano oceno 9A. Bomo videli, če se bo obdržala. Medtem je v Fontainebleauju Solenne Piret preplezala Onde de Choc 7B – na prvi pogled nič posebnega, a gre za svetovno prvakinja v paraplezanju, ki je bila rojena brez desne dlani. Lep dokaz, kaj vse se da doseči s pravo voljo in trdim delom.

Iz Patagonije

Zaključimo v bolj alpskih okoljih. V Patagoniji je Belgijcu Seanu Villanueva O'Driscollu uspel eden največjih dosežkov alpinizma – namreč znamenito traverzo Fitz Roy (za katero sta Američana Caldwell in Honnold dobila zlati cepin) je zmozel *solo* v nasprotni smeri v petih dneh. Smer se sedaj imenuje Moonwalk Traverse in doseže ocene 6c in 50 stopinj. Zanimivo, da se je Belgijec smeri lotil, ko je zaradi korona situacije ostal sam "zataknjen" v Patagoniji.

Novice je pripravil Jurij Ravnik.

LITERATURA

Ida Mlakar Črnič: Kako sta Bibi in Gusti previjačila hrib. Didakta, Ravdljica, 2020. 24 str., 17,99 EUR.

Bibi in Gusti sta simpatična pujsa, ki znata marsikaj: sipati srečo, zgladiti prepir, preganjati žalost, zalivati hišico in udomačiti kolo. A to še ni vse! V njuni najnovejši – in upam, da ne tudi zadnji – dogodivščini, ki jo je Bibi poimenovala odpujslanstvo, celo previjačita hrib. Kajti Gusti ni ravno navdušen nad Bibino zamislijo, da bi se povzpел na bližnji grič, saj bi tam lahko nanj prežale mnoge nevarnosti; predvsem pa mu ni všeč, da na hrib vedno vodijo samo navzgoršnice in nikoli navzdolšnjice. Ko mu jo zagodejo še sitni čevlji, je odpujslanstva nepreklicno konec in nesojena planinca se domislita zvijače, kako ugnati hrib, da bo volk sit in koza cela. No, da bo Bibi sita in Gusti cel. Najnovejša pujsja prigoda izpod tipkovnice Ide Mlakar Črnič je spet zgodba o prijateljstvu, ki nagovarja tako najmlajše kot tudi mlade po srcu. Namenjena malim radovednejšem, a hkrati zanimiva tudi za odrasle, saj lahko iz zgodbe izluščimo več pomenljivih sporočil. Da je modro skupaj izbrati cilj, da imajo dobri argumenti svojo težo, da je umetnost poslušati in blagodejno biti slišan, da je dobra volja "najbolja", da je ključno znati sklepati kompromise in da včasih ni pomembno na vse kriplje zasledovati zastavljenega cilja, ampak upočasniti korak in biti pozoren na "pojočo vodo, govorečo travo, prijazno zemljo in nasmejan hribček". Da je v redu, če se nam kdaj zgodi "gora ni hotela".

Slikanica je lahko tudi opomnik tistim zagretim staršem, ki bi radi, da bi jim

podmladek čim prej sledil čim višje v gore – zgodba nas namreč nevsiljivo spomni na to, da je malim planincem bistveno bolj pomembno raziskovanje narave ob poti kot stati na vrhu in si čestitati, da si zavzel hrib.

Pozornost malih poslušalcev ali bralcev začetnikov zagotovo pritegne že zvijačni naslov, svežo pa jo ohranjajo domiselne besedne skovanke, ki – preverjeno – izzevajo otroško hihitanje ali radovednost, ter čudovite ilustracije Kristine Krhin. Kot v vsaki pravi zgodbi je tudi nekaj napetosti, ki otroke pritegne, da z junakoma vztrajajo do konca. Kaj se bo zgodilo, ko se Gusti z vsemi štirimi upre zavzemanju hribčka in je Bibi malo jezna in malo razočarana? Ker sta Bibi in Gusti morda pujsa, se na koncu vedno odločita za prijateljstvo – in to je nemara najdragocenejše sporočilo našim potomcem.

Mateja Pate

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Prvega aprila je potekala 14. seja upravnega odbora, na kateri so člani UO sprejemali potrebne sklepe, poročila in programe za letošnje skupščino PZS. V drugi obravnavi je bil Pravilnik o mentorstvu novim društvom, predstavili so namero o včlanitvi novih društev v PZS, nacionalni plezalni center in včlanitev PZS v Turistično gostinsko zbornico.

Komisija za pripravo volitev volilne komisije PZS je razpisala volitve za volilno komisijo PZS za mandat 2021–2025 in nadomestne volitve za podpredsednika PZS do konca mandata 2022.

PZS je pozvala k predlaganju kandidatov za državno nagrado in priznanja na področju prostovoljstva za leto 2020. Društva je tudi opozorila, naj do konca marca AJPEs-u oddajo letna poročila, prav tako pa je 31. marec rok za oddajo poročil o prostovoljstvu in poročil za podaljšanje statusa v javnem interesu na področju športa.

Za planinska društva in klube, organizacije članice PZS planinska zveza načrtuje organizacijo več spletnih usposabljanj. Da bi pripravili čim bolj aktualne teme, je društva pozvala k izpolnitvi vprašalnika o željah in potrebah društev.

Glede na epidemijo in omejitve koronavirusa je PZS pripravila pregled omejitev in dovoljenj pri izvajanju planinskih in plezalnih aktivnosti.

PZS je podelila najvišja priznanja PZS za leto 2020, zaradi epidemije covida 19 je namreč podelitev v živo (seveda ob manj številni udeležbi) z lanskoletnega decembra prestavila na sredino letošnjega marca. O prejemnikih smo pisali v februarjski številki Planinskega vestnika.

Odbor planinstvo za invalide/osebe s posebnimi potrebami je opozoril na teden možganov (15.–23. marec) z naslovom Človek ni otok. "Družim se, torej sem" je povezava tedna možganov in akcije "Skupaj v hribe"; tako so predstavili letošnje datume inkluzijskih pohodov, ki posameznikom omogočajo obisk gora ne glede na njihove omejitve.

V akciji "Gibalno ovirani gore osvajaajo" se bodo neustrašno podali v hribe že drugo leto zapored. Lani so do planinskih koč na štirih različnih lokacijah popeljali več kot sto gibalno oviranih oseb.

V letu 2021 bo odbor vseslovensko prostovoljsko akcijo "Gluhi strežejo v planinskih kočah" (GSPK) izvedel v enajstih planinskih kočah po vsej Sloveniji; prva je bila izvedena že 10. aprila na Vojkovi koči na Nanosu. Od 16. do 18. julija bodo sodelovali tudi na velikem dogodku mednarodnih razsežnosti pri Lavričevi koči na Gradišču. Letos so akciji dodali idejo o predavanju na temo zdravja, prehrane med pohodom in vpliva zdravja med pohodom, ki bo na treh planinskih kočah, in sicer na Čavnu, na Mirni gori in Donački gori.

Vodniška komisija je na Ribniški koči na Pohorju izvedla snežno licenčno izpopolnjevanje za vodnike PZS.

Gospodarska komisija (GK). PD Javornik - Koroška Bela išče oskrbniški par za oskrbovanje Kovinarske kočice v Krmi. Oskrbnik Planinskega doma na Kalu (PD Hrastnik) išče pomoč za delo v kuhinji in strežbi ob vikendih.

PZS vabi posameznike k podpori planinstva, saj nam nova zakonodaja omogoča, da lahko do enega odstotka odmerjene dohodnine namenimo planinskim društvom, planinski zvezi, gorskim reševalcem in/ali drugim nevladnim organizacijam. Svojo odločitev, da bomo del dohodnine namenili izbrani planinski organizaciji, lahko na FURS sporočimo do 31. maja. Za posameznika to ne predstavlja stroška, še več, to nikogar nič ne stane, saj le preusmerimo tisti del dohodnine, ki bi sicer pristal v integralnem državnem proračunu – planinske organizacije pa bodo sredstev še kako vesela, saj jih namenjajo predvsem za obnovo in vzdrževanje planinskih poti.

PD Jesenice je objavilo razpis za več delovnih mest v Tičarjevem domu na Vršiču, med njimi tudi za oskrbnika ali oskrbniški par. PD Podbrdo išče oskrbniški par za Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti za obdobje med 1. junijem in 19. septembrom. PD Tržič išče zanesljiv, proaktiven, dobrodušen in dinamičen par ali ekipo za oskrbovanje Planinskega doma na Zelenici za obdobje do 30. septembra, PD Slovenj Gradec pa išče oskrbniški par za oskrbovanje Koče pod Kremžarjevimi vrhom, in sicer za čas med aprilom in oktobrom 2021.

Komisija za planinske poti. PD Domžale je zaradi aktivnega podpora zaprlo planinsko pot čez Pasje pečine na Veliki planini. Do 10. aprila je bila zaradi sečnje in spravila lesa zaprta planinska pot iz Cerknice na Slivnico.

Komisija za varstvo gorske narave (KVG N). Zbor odsekov za varstvo gorske narave je potekal dopisno med 27. marcem in 2. aprilom; potrjevali so poročilo o delu in program dela za vnaprej. Srečanje načelnikov odsekov pred samim zborom pa je potekalo prek aplikacije Zoom. Ob mednarodnem letu jam in krasa je KVG N povabila k izpolnitvi ankete Voda v gorah – življenjska dobrina ter na naravovarstveno predavanje, ki je potekalo prek spleta.

Komisija za alpinizem (KA) je aprila v Martuljkovi skupini organizirala zimski alpinistični tabor, ki je bil namenjen registriranim perspektivnim alpinistom ter starejšim pripravnikom (obvezno v navezi z alpinistom), rojenim leta 1992 in mlajšim.

Slovenska mladinska alpinistična reprezentanca se je januarja in februarja odpravila na skupne treninge oz. "mini akcije", ki so jih pripravljali tedensko po en ali dva dneva, bistvo le-teh pa je bilo druženje, plezanje, ohranjanje ekipe in zavesti in predvsem motivacije.

V rubriki Legende slovenskega alpinizma so zabeležili dolinsko in alpinistično življenje, delo in vzpon 82-letnega Tomaža Jamnika - Miša.

Lednoplezalnega tabora Mednarodnega združenja planinskih organizacij UIAA) so se februarja poleg organizatorjev Francozov udeležili tudi Slovenci, edini tujci na taboru.

KA je razpisala teoretični in praktični del izpitov za alpiniste; potekali bodo maja, natančnejši program pa bo znan naknadno.

KA je odprla razpis za odpravo KA za mlade perspektivne alpiniste "Patagonija 2022", ki bo predvidoma med 15. januarjem in 13. februarjem v argentinski Patagoniji z izhodiščem v mestu El Chalten.

Komisija za športno plezanje (KŠP). Izdaja tekmovalnih licenc za športne plezalce za letošnje leto bo potekala prek spletne aplikacije KŠP.

Prva tekma državnega prvenstva v balvanskem plezanju za starejše kategorije je potekala zadnje nedeljo v marcu v Log-Dragomerju.

Po lanski sušni sezoni v športnem plezanju naši tekmovalci in tekmovalke že čakajo na pravo tekmovalno sezono. Kot je trenutno videti, bodo mednarodna tekmovanja v večji meri izvedena in glede na veliko željo po merjenju moči/vzdržljivosti v

steni ne dvomimo, da bodo tekmovalci tudi letos prinesli domov številne medalje. Še posebej nestrpnost pričakujemo prve nastope v športnem plezanju na poletnih olimpijskih igrah, ko bomo držali pesti za Janjo Garnbret in Mio Krampal.

Komisija za turno kolesarstvo (KTK). Licenčni seminar za turnokolesarske vodnike je potekal 20. in 21. marcem prek Zooma.

Postaja GRS Tolmin bo v sodelovanju s KTK med 3. in 9. julijem ter med 10. in 17. julijem na Mostu na Nadiži pri Breginju organizirala letni družinski turnokolesarski tabor.

Komisija za gorske športe (KGŠ). Šestčlanska slovenska reprezentanca v turnem smučanju, ki se je v začetku marca udeležila svetovnega prvenstva v Camapedrosi v Andori, je uspešno zastopala Slovenijo. Luka Mihelič, Luka Kovačič, Aljaž Kolar, Tine Habjan, Klemen Španring in Maj Pritrznik so se vrnili z dobrimi rezultati in novimi izkušnjami.

Obnova Mozirske kočice v polnem zagonu

Obnova Mozirske kočice na Golteh, ki je pogorela zadnjo februarско sredo, je v polnem zagonu. Določili so prve korake za sanacijo in naredili načrt za obnovo priljubljene planinske postojanke. Po priporočilih Zavoda za varstvo narave bo novi objekt zgrajen večinoma iz lesa in kamna, saj je kamniti del stare kočice ostal in ga bodo poskušali ohraniti. Mozirska kočica bo sedaj rabila našo pomoč. Vsi, ki želite pomagati društvu pri obnovi kočice, svoja finančna sredstva lahko donirate na spodnji naslov:

Koda namena: CHAR
Namen: Donacija za Mozirsko kočico
IBAN: SI56 0242 6001 3741 942
SWIFT: LJBAS12X
Sklic: SI00 24022021
Naslov: Planinsko društvo Mozirje, V Savinjski gaj 4, 3330 Mozirje

Zdenka Mihelič

Planinska založba (PZ) je objavila razpis za odkup digitalnih fotografij za planinski koledar za leto 2022. PZ želi v koledarju izpostaviti fotografije iz sredogorja, predvsem z območij Primorske, Notranjske, Štajerske in Dolenjske s poudarkom na planinskem in gorskem okolju z motivi prvobitne narave in posebnosti naravnega in človeškega delovanja v njem.

Zdenka Mihelič

25 let PD Žirovnica

Odločitev za ustanovitev žirovniškega planinskega društva je padla v lovskem domu Zavrhu. Moralno sem se čutil dolžnega, da poskrbim za potrebne postopke. Pred petdesetimi leti, leta 1946, je bil namreč moj oče predsednik planinske sekcije pri Fiskulturnemu društvu v Žirovnici, planinskega društva pa takrat še ni bilo. Po njegovi tragični smrti na Krnu so se planinci razselili po okoliških krajih. Čeprav je bilo več poskusov za formiranje lastnega planinskega društva, je to uspelo šele nam. PD Žirovnica smo slovesno ustanovili 22. marca 1996 v gostilni Osvald na Selu, kar je bila tudi simbolna gesta, saj je bila ta gostilna v času gradnje Prešernove kočice zbirališče in izhodiščna točka za hojo na Stol. Naš gost je bil znani alpinist in zagnan planinski delavec France Ekar. Ob množični udeležbi smo obudili spomin na prve organizirane planince iz vasi pod Stolom, na njihovo prizadevno delo pri gradnji Prešernove kočice na Stolu, katerim je bila v *Planinskem vestniku* objavljena tudi zahvala kot "vestnim in prizadevnim podstolovskim tovarišem".

Že prvo leto se nam je pridružilo 538 članov, sam pa sem ponosni član PD z izkaznico številka 1. Ob informaciji, da bodo kranjski planinci zapustili stražnico v Zelenici, sem s takratnim ministrom Jelkom Kacinom podpisal pogodbo za njen 25-letni brezplačni najem. Pri tem sta me podprla alpinist in himalajec Pavel Dimitrov ter alpinist France Ekar. Ponosen sem, da so tukajšnji planinci nadaljevali moje delo, saj je danes Dom pri izvru Završnice zares lepa planinska postojanka. Občinski svet Občine Žirovnica je leta 2008 sprejel sklep, da se v primeru prenosa doma na občino

Planinskemu društvu Žirovnica nad to nepremičnino podeli neodplačno stavbno pravico za dobo 99 let. Tako se je zgodilo, da sta marca leta 2013 župan občine Žirovnica in minister za obrambo Republike Slovenije v Žirovnici podpisala pogodbo o prenosu lastništva Doma pri izvru Završnice na Občino Žirovnica.

Pavel Bešter,

nekdanji predsednik PD

U SPOMIN

Lojze Cuznar

(1935–2021)

Lojze Cuznar, član Planinskega društva Pošte in Telekomov Ljubljana, je sklenil svojo življenjsko pot v času, ki onemogoča, da bi se od njega poslovlili dostojno in s spoštovanjem do njegovega vsestranskega uspešnega dela v društvu in meddruštvenem odboru Ljubljanske pokrajine in v raznih komisijah PZS. Lojze je bil vrsto let uspešen predsednik in podpredsednik društva, v času pogostih sprememb društvenih Pravil je kot pravnik pravočasno urejal vse spremembe v društvu in meddruštvenem odboru. Ravno tako je uredil vse potrebno za zemljiškoknjižni izpisek Poštarskega doma in zemljišča na Vršiču, za kar je bil skrajni čas. Za bogato vsestransko dejavnost na planinskem področju je prejel vrsto priznanj, leta 2005 najvišje planinsko priznanje, tj. svečano listino PZS. Obširno in uspešno delo v društvu ni ostalo neopaženo, zato smo ga imenovali za častnega člana društva PD Pošta in Telekom. Njegov lik in način izpolnjevanja dejavnosti nam bosta ostala v trajnem spominu.

Stanislav Jaki

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

Žiga Zois, Slovenska planinska pot, 40 let TNP

INTERJUJU

Janez Hrovat

Z NAMI NA POT

Okolica Moravč, Krvavec

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

**ZIMSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**

vsak petek ob 17.05 h
na radiu Ognjišče
z Blažem Lesnikom

radio ognjišče <http://oddaje.ognjisce.si/dozivetja>

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore-ljudje

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

#SlovenijaPlaza

Podpornik Projekta O.S.P.

**Pokaži, da ti ni vseeno za
prihodnost slovenskih plezališč!
Prispevaj in omogoči varnejše
plezanje v urejenih plezališčih.**

Podpri Projekt O.S.P.
z nakupom **promocijskih izdelkov**
ali **poslanim SMS sporočilom**
"Projektop5" na 1919.

**Z zbranimi sredstvi se trudimo plezališča
ohraniti varna, dostopna in lepo urejena.**

Nalepka
Podpornik 2021

Ženske in moške
Projekt O.S.P. majice

Projekt O.S.P. ščetka za oprimke

Projektop5
www.projektop5.si

[planinskatrgovina.pzs.si
/category/projekt-osp](http://planinskatrgovina.pzs.si/category/projekt-osp)